

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TOBİN VERGİSİNİN TÜRKİYE'DE
UYGULANABİLİRLİĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge ALİOĞLU

**Enstitü Anabilim Dalı: Maliye
Enstitü Bilim Dalı : Maliye**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Naci Tolga SARUÇ

NİSAN-2012

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TOBİN VERGİSİNİN TÜRKİYE'DE
UYGULANABİLİRLİĞİ**

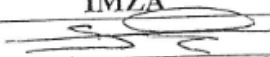
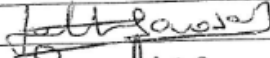
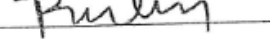
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özge ALIOĞLU

Enstitü Anabilim Dalı : Maliye

Enstitü Bilim Dalı : Maliye

Bu tez ^{25/04/2012}... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç. Dr. N. Golge SARUÇ	Kabul	
Doç. Dr. Fethi SAVASAN	Kabul	
Doç. Dr. Fuat SÖMERT	Kabul	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Özge ALİOĞLU

16.04.2012

ÖNSÖZ

“Tobin Vergisinin Türkiye’de Uygulanabilirliği (Mülakat Çalışması)” konusu son zamanlarda yaşanan gelişmeler neticesinde araştırılmaya değer bir konu bulunmuştur. Bu çalışmanın hazırlanması sırasında bilgi, tecrübe ve yardımını esirgemeyen, her türlü konuda yardımcı olmaya çalışan danışman hocam Doç. Dr. Naci Tolga SARUÇ’a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Çalışma sırasında fikirleriyle yardımcı olmaya Doç. Dr. Fuat SEKMEN’e, bugünlere ulaşmamda büyük pay sahibi olan, daima her konuşul da destek olmaya çalışan aileme ve eğitim hayatım da emekleri olan tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Bu çalışma sırasında katkısı olan herkese çok teşekkür ederim.

Özge ALIOĞLU

16.04. 2012

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TOBİN VERGİSİNİN TEORİK OLARAK İNCELENMESİ	6
1.1. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Tobin Vergisi Kavramı.....	6
1.1.1.Tobin Vergisi Kavramı	8
1.2. Tobin Vergisinin Gelişimi.....	11
1.2.1.Keynesyen Yaklaşım.....	11
1.2.2. Spahn'ın Yaklaşımı.....	12
1.2.3. Finansal Krizlerin Tobin Vergisi Gelişimine Etkisi.....	13
1.2.4. Teknolojik İlerlemenin Tobin Vergisi Gelişimine Etkisi.....	14
1.3. Tobin Vergisinin Uygulanmasının Amaçları	15
1.3.1. Global Sermaye Dolaşımını Caydırma Amacı.....	15
1.3.1.1.Spekülatif Amaçlı Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerini Engellemesi	15
1.3.1.2. Hedge Fonlarını Engellemesi.....	16
1.3.2. Ülkeler İçin Gelir Sağlama Amacı	17
1.3.3. Uzun Vadeli Yatırımları Teşvik Amacı	19
1.3.4. Mali Sigorta İşlevi.....	19
1.4. Tobin Vergisine Getirilen Eleştiriler.....	21
1.4.1. Tobin Vergisi'nin Küresel Olmasından Karşılaşılacak Güçlükler.....	21
1.4.2. Tobin Vergisinin Ülke Ekonomileri Üzerinde Yaratacağı Olumsuz Etkiler	22
1.4.3. Spekülatif Amaçlı Sermaye Hareketlerini Caydırmada Yetersiz Olması	24

1.5. Ülkelerin Kriz Dönemlerinde Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerini Kontrol Etmek Amacıyla Uyguladığı Birtakım Sınırlamalar	25
1.5.1. Şili Uygulaması	25
1.5.2. Brezilya Uygulaması	27
1.5.3. Malezya Uygulaması	30
1.5.4. Tayland Uygulaması	31
1.6. Tobin Vergisi'nin Uygulanabilirliği Hakkında Yapılan Çalışmalar	32
1.6.1. Tobin Vergisi'nin Uygulanabilirliği Hakkında Çalışma Yapan Ülkeler	32
1.6.1.1. Fransa	33
1.6.1.2. İngiltere	34
1.6.1.3. Kanada	34
1.6.1.4. Amerika Birleşik Devletleri	35
1.6.1.5. Hindistan	36
1.6.2. Tobin Vergisi'nin Uygulanabilirliği Hakkında Uluslararası Kurumlar Tarafından Yapılan Çalışmalar	36
1.6.2.1. Avrupa Birliği	36
1.6.2.2. Birleşmiş Milletler	39
1.6.2.3. ATTAC ve Diğer Sivil Toplum Örgütleri	40

BÖLÜM 2: TÜRKİYE'DE KISA VADELİ SERMAYE HAREKETLERİ VE TOBIN VERGİSİ'NİN UYGULANABİLİRLİĞİ..... 43

2.1. Türkiye'de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Gelişimi	43
2.2. Türkiye'de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Etkileri	45
2.2.1. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Cari İşlemlere Etkisi	45
2.2.2. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomideki Karar Birimleri Üzerindeki Etkisi	48
2.2.3. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Bütçe Açığı Üzerindeki Etkisi	48
2.2.4. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Reel Sektörün Küçülmesine Etkisi	52
2.3. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerine Bağlı Olarak Türkiye'de Yaşanan Finansal Krizler	53
2.3.1. Nisan 1994 Krizi	54

2.3.2. Kasım 2000 Krizi	58
2.3.3. Şubat 2001 Krizi	61
2.4. Türkiye’de Tobin Vergisi’nin Uygulanabilirliği ve Literatürdeki Görüşler	65

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE TOBIN VERGİSİNİN UYGULANABİLİRLİĞİYLE İLGİLİ YAPILAN MÜLAKAT ÇALIŞMASI VE ELDE EDİLEN BULGULAR.....75

3.1. Katılımcıların Tobin Vergisinin Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerini Kontrol Etmede Elde Edilecek Başarı İle İlgili Düşünceleri.....	76
3.2. Katılımcıların Sıcak Para Hareketleri Nedeniyle Yaşanan Krizlerle Mücadelede Tobin Vergisi Uygulamasının Etkisi İle İlgili Düşünceleri.....	78
3.3. Katılımcıların Türkiye’de 2000 ve 2001’de ki Krizlerde Tobin Vergisi Uygulamasının Olması Halinde Krize Etkisi İle İlgili Görüşleri.....	80
3.4. Katılımcıların Tobin Vergisi’nin Türkiye’de Uygulanabilirliği İle İlgili Düşünceleri	82
3.5. Avrupa Birliği’nde Uygulanması Öngörülen Finansal İşlem Vergisi İle İlgili Katılımcıların Görüşleri	84
3.6. Katılımcıların Avrupa Birliği’nde Finansal İşlem Vergisinin Uygulaması Halinde Türkiye Ekonomisine Etkileri İle İlgili Düşünceleri.....	86

SONUÇ.....91

KAYNAKÇA 96

EKLER.....104

ÖZGEÇMİŞ.....106

KISALTMALAR

- AB** : Avrupa Birliği
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- ATO** :Ankara Ticaret Odası
- ATTAC** : Association pour une des transactions financieres pour l'aida aux citoyens (Yurttaşlara Yardım İçin Finansal Dolaşımın Vergilendirilmesini Savunan Derneği)
- BIS** : Bank For International Settlement (Uluslararası Ödemeler Bankası)
- BSMV** : Bankacılık Sigorta Muameleleri Vergisi
- CADTM** : Üçüncü Dünyanın Borçlarının İptali Komitesi
- CCAMI** : Çok Taraflı Yatırım Anlaşmalarına ve Genetik Kopyalarına Karşı Eşgüdüm
- EFT** : Elektronik Fon Transferi
- FMA** : Dünya Alternatifler Forumu
- GSMH** : Gayri Safi Milli Hasıla
- GSYİH** : Gayri Safi Yurtiçi Harcama
- IMF** : International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
- KDV** : Katma Değer Vergisi
- KHK** : Kanun Hükmünde Kararname
- KKDF** : Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu
- KİT** : Kamu İktisadi Teşebbüsü
- OECD** : Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
- ÖTV** : Özel İletişim Vergisi
- SDRT** : Stamp Duty Reserve Tax (Damga Rezerv Vergisi)
- Sec FEE** : Section 31 Transaction Fees (31 Bölüm İşlem Ücreti)

STT : Securities Transaction Tax (Menkul Muameleleri Vergisi)

TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TL : Türk Lirası

TABLO LİSTESİ

Tablo 1	: Tobin Vergisinin Kısa ve Uzun Vadeli Yatırım Getirileri Üzerindeki Etkisi.....	10
Tablo 2	: Tobin Vergisinden Elde Edilecek Tahmini Gelir Miktarı.....	18
Tablo 3	: Şili’de Sermaye Kontrolü Nedeniyle Uygulanan Sınırlamalar.....	25
Tablo 4	: Brezilya’da Temel Ekonomik Göstergeler.....	26
Tablo 5	: 1989-2011 (ilk 6 ay) Türkiye'nin Makro Verileri.....	39
Tablo 6	: 1990-1999 Yılları Arasında Konsolide Bütçe Sınıflandırmasına Göre Bütçe Dengesi.....	48
Tablo 7	: Section 31 Transaction Fees (31 Bölüm İşlem Ücreti) 2000-2010 Yılları Arasında Merkezi Bütçe Sınıflandırmasına Göre Bütçe Dengesi.....	50
Tablo 8	: 1990-1995 Arası Türkiye’de Bazı Makro Göstergeler.....	54
Tablo 9	: Kriz Öncesi Amerikan Dolarındaki Kur Artışı ve Enflasyon.....	56
Tablo 10	: Kasım Ayı Faiz Oranları.....	59
Tablo 11	: 2000-2002 Yılları Arası Spekülatif Sermaye Hareketleri (Milyon \$).....	60
Tablo 12	: 1994-2001 Yılları Arası Cari İşlemler.....	61
Tablo 13	: 2000-2004 Yılları Arası Toplam İşgücü ve İşsizlik Oranı.....	63
Tablo 14	: Katılımcıların Meslekleri	75
Tablo 15	: Özet Tablo.....	89

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	: 1994-1999 Yılları Arasında Brezilya’da Cari İşlemler Dengesi.....	27
Şekil 2	: 1990-1999 Yılları Arası Türkiye Bütçe Dengesi.....	49
Şekil 3	: 2000 - 2010 Yılları Arası Türkiye Bütçe Dengesi.....	51
Şekil 4	: 1990-1995 Yılları Arası Türkiye’de Cari Denge.....	54
Şekil 5	: 2000 - 2002 Yılları Arası Türkiye’de Toplam Spekülatif Sermaye Hareketleri....	61
Şekil 6	: 1994-2001 Yılları Arası Cari İşlemler.....	62
Şekil 7	: Katılımcıların Tobin Vergisinin Başarısı ile İlgili Düşüncesi	76
Şekil 8	: Katılımcıların Krizlerle Mücadelede Tobin Vergisinin Etki ile İlgili Düşünceleri.....	79
Şekil 9	: Katılımcıların 2000-2001 Krizlerinde Tobin Vergisi Uygulamasının Olması Durumu ile İlgili Görüşleri	80
Şekil 10	: Katılımcıların Tobin Vergisinin Türkiye’de Uygulanabilirliği ile İlgili Görüşü.....	83
Şekil 11	: Katılımcıların Finansal İşlemler Vergisinin Avrupa Birliği Ekonomisine Etkisi ile İlgili Görüşleri.....	85
Şekil 12	: Katılımcıların Finansal İşlemler Vergisinin Avrupa Birliği’nde Uygulanması Halinde Türkiye Ekonomisine Etkileri ile İlgili Düşünceleri	87

Tezin Başlığı: Tobin Vergisinin Türkiye’de Uygulanabilirliği (Mülakat Çalışması)	
Tezin Yazarı: Özge ALIOĞLU	Danışman: Doç. Dr. Naci Tolga SARUÇ
Kabul Tarih: 16.04.2012	Sayfa Sayısı: 1x(ön kısım)+104(ana metin) +2(ekler)
Anabilim Dalı: Maliye	Bilim Dalı: Maliye
<p>Nobel ekonomi ödülü sahibi James Tobin’in ortaya koyduğu Tobin Vergisi, Alman bilim adamı Spahn tarafından geliştirilmiştir. Yatırımcıların, ülkelerin döviz kuru ve faiz oranlarındaki dalgalanmalarından yararlanarak kazanç sağlamak amacıyla yapılan işlemlere spekülasyon işlemleri denir. Tobin Vergisi, bu hareketlerin neden olduğu olumsuz etkileri kontrol edebilmek amacıyla, sermaye transferleri üzerinde çok düşük oranlı bir vergi uygulanmasıdır.</p> <p>James Tobin tarafından %0,1-%0,5 gibi çok düşük oranlı olarak belirlenmiştir. Bu işlemlerin hacminin çok büyük olmasından dolayı elde edilecek gelir ise Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşların dikkatini çekmiştir. Nitekim 90’lı yıllarda Latin Amerika ülkelerinde başlayan, ülkemizi de etkileyen, kriz silsilesinde gerek IMF yaptırımları gerek kendi politikaları ile bir takım ülkeler Tobin Vergisini uygulamıştır. Türkiye’de uygulanmayan Tobin Vergisi, 2008 yılında başlayan küresel finansal kriz nedeniyle kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol edilmesi konusu ile gündeme gelmiştir. AB’de bazı üye ülkelerin Avrupa Birliğinde Tobin vergisi benzeri olan Finansal İşlemler Vergisini uygulama önerisi tartışmaları alevlendirmiştir.</p> <p>Tez konusuyla ilgili özellikle son zamanlarda bir çalışma yapılmamış olması literatüre sağlayacağı katkı açısından önemlidir. Yapılan araştırmada literatür tarama yönteminden yararlanılmış ve ayrıca internet üzerinden yapılan tarama ile elde edilen Türkçe ve İngilizce kaynaklar kullanılarak konu ortaya konulmuştur. Tobin vergisinin Türkiye’de uygulanabilirliği ile ilgili olarak sağlıklı bir sonuca ulaşmak amacıyla, Aracı Kurum ve Kuruluşlar, çeşitli gazete ve televizyon kanalının ekonomi yorumcuları ve akademisyenler ile mülakat yapılmıştır. Görüşmeler neticesinde elde edilen farklı düşünceler değerlendirilmiş ve böylece sonuca varılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Tobin Vergisi, Döviz Kurlarındaki Dalgalanmalar, Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri, Finansal Krizler	

The Title of Dissertation: Applicability of Tobin Tax on Turkey	
Author: Özge ALİOĞLU	Supervisor: Assoc. Prof. Naci Tolga SARUÇ
Date : 16.04.2012	No of Pages: 1x(pre text)+104(main body)+2(appendices)
Department: Public Finance	Subpield: Public Finance
<p>Tobin Tax is introduced by James Tobin, who has a Nobel Prize in Economics and developed by German scientist Spahn. The transactions carried out in order to make a profit is called speculative transactions in which investors are taking advantage of countries' exchange rate and interest rate fluctuations. Tobin Tax, is a kind of very low rate - tax application on capital transfers in order to control the negative effects caused by these movements.</p> <p>James Tobin determined the tax to be charged at low-rates such as %0,1-%0,5. Nevertheless, this tax attracted the attention of World Bank and IMF, since the income was very considerable due to high transaction volume of the mentioned processes. In 1990's, in a series of economic crisis starting at Latin American countries and also affecting Turkey, Tobin tax is charged in several countries due to the policy of sanctions of IMF. Consecutive economical crisis and the global financial crisis starting at 2008 and ongoing even today have brought forward the question of controlling short-term capital flows in Turkey, which does not charge Tobin tax. The debate is incited by the suggestions of charging a financial transaction tax similar to Tobin tax, by some EU countries.</p> <p>Unavailability of recent study on the subject of this dissertation is significant in the sense of contribution it will make to the relevant literature. In the current study, together with literature research, internet-based Turkish and English resources are scrutinized. In order to reach healthy assumptions on the applicability of Tobin tax in Turkey, economists of certain intermediary institutions, economic commentators of several newspaper and television channels and academicians are interviewed. Concluding remarks are presented after the evaluation of these different perspectives.</p>	
Key Words: Tobin Tax, Fluctuations in Exchange Rates, Short-term Capital Flows, Economical Crisis	

GİRİŞ

İkinci dünya savaşının ardından, 1945-1975 yılları arasında, bugün dünya finans merkezi haline gelen İngiltere ve Amerika dahil, devletler kısa vadeli sermaye hareketlerini kısıtlıyorlardı. Ve sabit döviz kuru sistemi (Bretton Woods) uygulanıyordu. 70'li yılların başında Bretton Woods sisteminin çökmesi ile sermaye kazanç sağlamak amacıyla yeni kar kapıları aramaya başlamıştır. Bu arayış beraberinde sermaye hareketlerinde serbestleşme ve dalgalı kur uygulamasını getirmiştir. Finansal piyasalar tam anlamıyla hazır olmadan başlanan bu serbestleşme, zamanla pek çok soruna neden olmuştur.

Dalgalı kur ve yüksek faiz oranlarından yararlanarak kazanç sağlamak amacıyla yapılan kısa vadeli yatırımlar, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde yıkıcı etkiler göstermeye başlamıştır. “Sıcak para” olarak adlandırılan bu sermaye, ülkede bazen bir hafta gibi kısa sürede kalmakta, dolayısıyla uzun vadeli yatırım yapmak için kullanılamamaktadır. Hatta daha çok lüks tüketime harcanarak ithalatın artmasına neden olmaktadır. Ayrıca para ülkeden çıkarken anaparayla beraber yüksek faiz gelirini de aldığı için cari açık gibi birçok finansal sorunu getirmektedir. Bu tecrübe neticesinde, Latin Amerika ve Güney Doğu Asya ülkelerinde krizler yaşanmıştır.

Finansal serbestleşmenin yavaş yavaş başladığı 70'li yılların başında, 1972 yılında, James Tobin, uluslararası piyasaların kısa vadeli sermaye hareketleri ve döviz kurundaki dalgalanmalar nedeniyle istikrarsız olduğunu belirtmiştir. Tobin'e göre, bu işlemlerin maliyeti artırıp karlılığını düşürerek kısa vadeli hareketlerin hacmini azaltmak mümkündür. Kısa vadeli sermayenin maliyetini artırarak karlılığını düşürmek amacıyla, döviz alım-satım işlemleri üzerinden %0,1-0,5 gibi çok düşük oranlı bir verginin getirilmesi ile yüksek miktarda yapılan bu yatırımların maliyetinin artması sonucunda kısa vadeli işlemlerden yatırımcıların sakınacağı ve böylece ekonominin kontrol edilebileceğini savunmaktadır. Fakat verginin amacına ulaşabilmesi için tüm dünyada, aynı anda uygulanması oldukça önemlidir. Çünkü küresel olarak uygulanmadığı takdirde, vergiyi uygulayan ülkelere verginin olmadığı ülkelere doğru sermaye akışı olacak ve dolayısıyla bu işlemleri kontrol altına alma amacı tam anlamıyla sağlanamayacaktır.

Tobin Vergisi küresel olması neticesinde uygulanmasının zor olacağı, oranın düşük olması nedeniyle spekülâtif amaçlı kısa vadeli hareketleri kontrol etmede yetersiz olacağı gibi konularda sık sık eleştirilirken; ülkeler için gelir kaynağı olacağı, mali sigorta işlevi göreceği, uzun vadeli yatırımları teşvik edeceği gibi düşünceler ile de desteklenmiştir.

Keynesyen bir düşünce yapısına sahip James Tobin tarafından ortaya konan, düşük oranlı ve ad volorem nitelikli olan bu vergi önerisinin, liberal iktisatçı Spahn'dan yürütmesi beklenirken, 1995 yılında kendisi verginin özelliklerini geliştirmiştir. Spahn iki basamaklı bir vergi önermiş, ülkenin ekonomik koşullarına göre vergi basamaklarının belirlenmesinin spekülâtif işlemleri daha önleyici olacağını savunmuştur. Bu görüş, verginin artırımlı bir yapıya sahip olması nedeniyle ülkelerin ekonomik koşullarına uygun olarak oranının ayarlanabilmesi ve böylece kurun dalgalanmasını kontrol edebileceği düşüncesiyle destek görmüştür. Yaptığımız mülakatlar neticesinde de farklı kişisel görüşlerin, “artırımlı bir vergi uygulamasının Tobin Vergisinden elde edilecek olan başarıyı artıracacağı” düşüncesinde birleştiği görülmüştür. Spahn'ın bu yaklaşımı Tobin Vergisine getirilen birçok eleştiriyi bertaraf etmektedir. Fakat Spahn geliştirdiği Tobin Vergisi hakkında çok fazla çalışmanın olmaması ve son dönemde yapılan tartışmalarda bahsedilmemesi bir soru işaretidir.

Latin Amerika ülkeleri ve Güney Doğu Asya ülkelerinde yaşanan, dalgası Türkiye'yi de vuran krizler neticesinde Şili, Brezilya, Malezya, Tayland ülkelerinden bazıları IMF politikaları neticesinde, bazıları ise kendi politikaları doğrultusunda Tobin Vergisi ya da kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinde bir takım sınırlamalar getirmişlerdir. Birbirinden farklı ülke uygulamaları neticeleri itibariyle verginin sonuçları hakkında tam anlamıyla bir ipucu vermemektedir.

Cari açık sorunu yaşayan ve kısa vadeli sermaye hareketlerinin tetiklemesi ile dönem dönem finansal krizlerle karşı karşıya kalan Türkiye'de de spekülâtif amaçlı hareketleri kontrol etme düşüncesi ile bazı kesimler tarafından Tobin Vergisi önerilmiştir. 2010 yılında Merkez Bankası tarafından önerilen, dönemin Ekonomi Bakanı tarafından sıcak karşılanmayan vergi, o dönemde uygulanabilirliği hakkında tartışmalara sahne olmuştur.

2008 yılında başlayan ve etkisini devam ettiren küresel finansal kriz neticesinde Tobin Vergisi neredeyse tüm dünyada ve ülkemizde de tartışma sahnesine tekrar çıkmıştır. Özellikle son dönemlerde Avrupa'da Merkel ve Sarkozy tarafından savunulan vergi büyük ilgi görmektedir. Avrupa'da yaşanan kriz neticesinde finansman kaynağı yaratmak amacıyla gündeme gelen verginin, Avrupa'da uygulanması halindeki etkileri Türkiye açısından son derece önem arz etmektedir.

Çalışmanın Amacı

Nerdeyse tüm dünyada tartışılan ve Türkiye'de de sık sık gündeme gelen verginin uygulanabilirliği araştırılarak, cari açık sorunu yaşayan ülkemiz ekonomisindeki etkilerinin teorik bilgiler ve görüşler neticesinde ortaya konulması amaçlanmıştır.

Çalışmada Tobin Vergisi kavramına ve gelişimine, uygulamadaki neticelerine, ülkelerin ve bazı uluslararası kuruluşların yapmış olduğu çalışmalara, literatürde ki görüşlere, Türkiye'de ki kısa vadeli sermaye hareketlerinin gelişimine ve neden olduğu krizlere değinilmiştir. Aracı Kurum ve Kuruluşlar, Çeşitli Gazete ve Televizyon kanalında yer alan ekonomi yorumcuları, akademisyenler ve hesap uzmanlarının görüşü alınarak konu incelenmiştir

Çalışmanın Önemi

Türkiye'de 2006 yılında ve 2010 yılında yaşanan gelişmeler neticesinde Merkez Bankası tarafından gündeme getirilmesi ile ekonomistler tarafından tartışılan; fakat politika uygulayıcıları tarafından ciddi bir araştırma yapıldığı söylenemeyecek verginin, uygulanması durumunda meydana gelecek olan etkileri son derece önemlidir.

Bu çalışmada, Tobin Vergisi ile ilgili olarak yaşanan gelişmelerin bir bütün halinde sunulması ışığında, Türkiye'de kısa vadeli sermaye hareketlerinin yarattığı etki ve bu etki altında verginin uygulanması neticesinde ekonominin karşılaşılabileceği olumlu ve olumsuz sonuçları katılımcıların görüşleri ile incelenmiştir.

Cari açık sorunu yaşayan ve bu nedenle kısa vadede sıcak paraya bağımlı olan Türkiye'de, Tobin Vergisinin uygulanması sonucunda karşılaşılabilecek iyi veya kötü hallerin farklı kesimlerden farklı görüşler alınarak ortaya konması çalışmanın önemini artırmaktadır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

İlk olarak kısa vadeli sermaye hareketleri kavramı ve gelişimi fazla detay vermeden açıklanmış, daha sonra ise Tobin Vergisi kavramına gerekli noktalarıyla yer verilmiş; Türkiye'deki kısa vadeli sermaye hareketlerinin gelişimi ve neden olduğu finansal krizler ana hatlarıyla ortaya konulmuştur. Neredeyse tüm dünyada tartışılan vergi ile ilgili Avrupa'da ki gelişmelere yer verilmiş; Avrupa'da uygulanması halinde Türkiye ekonomisine etkisi irdelenmiştir. Bu amaçla Türkiye'de uygulanabilirliği hakkında literatürde ki görüşler incelenmiş, yapılan mülakat çalışması ile konu sınırlandırılmıştır.

Çalışmanın Metodolojisi

1972'de James Tobin'in önerdiği fakat o yıllarda spekülasyon hareketlerinin hacminin günümüzdeki kadar çok olmaması neticesinde gereken ilgiyi görmeyen Tobin Vergisi, 90'lı yıllarda birbiri ardına ülkelerde yaşanan finansal krizler sonucunda tekrar gündeme gelmiştir. Günümüzde yaşanan küresel finansal kriz ile tekrar tartışma konusu olmuştur. Sık sık tartışılan konu hakkında özellikle ülkemiz literatüründe çok fazla araştırma olmadığını görmekteyiz. Sadece tartışma sahnesinde kalan ve bazı akademisyenler tarafından incelenen konu hakkında, kapsamlı ve detaylı çok fazla bir inceleme yapılmaması belki de bir eksikliklerdir.

Tobin Vergisi uygulaması ülkelerin finansal yapıları nedeniyle farklı sonuçlar doğuracaktır. Bu çalışma Türkiye'de uygulanması halinde getireceği sonuçları, farklı kesimlerin kişisel düşünceleriyle değerlendirmiştir. Bununla beraber çalışmada detaylı bir literatür araştırması yapılmış, gündemde olan bir konu olması nedeniyle güncel gelişmelere yer verilmiş, internet taraması ile Türkçe ve İngilizce kaynaklardan yararlanarak konu incelenmiştir. Ayrıca farklı grupların görüşlerine yer vermek amacıyla mülakat çalışması yapılmıştır. Yine bu çalışma yapılırken, neredeyse tüm dünyada tartışılan Tobin Vergisi ile ilgili Türkiye'yi etkileyebilecek olan gelişmelere yer verilmiştir.

Tobin Vergisinin Türkiye'de uygulanabilirliğini ortaya koymak amacıyla yapılan çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kısa vadeli sermaye hareketlerinin tanımına ve gelişimine, Tobin Vergisi kavramı ve gelişimine, Tobin Vergisinin amaçlarına ve eleştirilen noktalarına, finansal krizler neticesinde kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinde bazı sınırlamalar getiren ülkelere ve elde ettikleri sonuçlara,

ülkelerin ve uluslararası kurumların Tobin Vergisinin uygulanabilirliği ile ilgili yapmış oldukları çalışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye’de kısa vadeli sermaye hareketlerinin gelişimine ve etkilerine, kısa vadeli sermaye hareketlerine bağlı olarak Türkiye’de yaşanan finansal krizlere ve neticelerine, dönem dönem yaşanan tartışmalar nedeniyle Türkiye’de Tobin Vergisinin uygulanabilirliği ile ilgili literatürde ki görüşler incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise, Tobin Vergisinin Türkiye’de uygulanabilirliği hakkında farklı düşüncelerin ortak noktaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla uygulanması neticesinde karşı karşıya kalacak olan Aracı Kurum ve Kuruluşların, gündemi sıcak takip eden bazı gazete ve televizyon kanalında yer alan ekonomi yorumcularının ve konuyu teorik olarak değerlendirebilecek olan akademisyenlerin ve hesap uzmanlarının görüşü alınmak amacıyla mülakat çalışması yapılmıştır. Böylece konu her açıdan değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 1: TOBIN VERGİSİNİN TEORİK OLARAK İNCELENEMESİ

1.1. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Tobin Vergisi Kavramı

Son dönemlerde özellikle Avrupa ülkelerinde ciddi boyutlara ulaşan finansal krizin, temel sebebi itibariyle finansal işlemler neticesinde meydana geldiği düşüncesi, beraberinde spekülasyon amaçlı sermaye hareketlerinin kontrol edilmesi gerekliliği konusunu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda spekülasyon amaçlı sermaye hareketlerini kontrol edilmesi gerektiği tartışmaları, temel amacı spekülasyon amaçlı sermaye hareketlerini kontrol etmek olan, Tobin Vergisinin uygulanabilirliği ve başarısını ekonomi sahnesine taşımıştır.

Temeli kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol etmek olan bu vergiyi açıklamak amacıyla, öncelikle kısa vadeli sermaye hareketleri ve niteliklerine kısaca değinilecektir. Daha sonra ise Tobin Vergisi kavramı, dünyadaki Tobin Vergisi uygulamaları ve kısa vadeli sermaye hareketleri üzerine getirilen bir takım sınırlamalar incelenerek, ülkeler ve bazı örgütlerin teorisinin uygulanabilirliği hakkındaki düşünceleri anlatılmaya çalışılacaktır.

1.1.1. Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri

Süresi bir yıldan az veya bir yıla kadar olan özel ve resmi nitelikteki uluslararası sermaye akımları, kısa vadeli sermaye hareketleri olarak adlandırılırken; menkul kıymeti ucuz fiyatla satın alıp, alış fiyatından daha yüksek fiyata satılması ise spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermaye hareketleri olarak tanımlanmaktadır (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Spek%C3%BClasyon>, 26.09.2011b).

İkinci dünya savaşının ardından, 1945-1975 yılları arasında, kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinde devletlerin kısıtlamaları vardır. ABD ve İngiltere gibi ülkeler dahil, devletler yurtdışına çıkacak olan sermaye üzerine bir takım sınırlamalar getirmiştir. Fakat dönemin sonuna doğru ABD'nin doları altına endekslemekten vazgeçtiğini açıklaması, ABD dışındaki diğer ülkelerde dolar miktarının artması ve ülkelerin dalgalı döviz kuru sistemine geçmesi ile birlikte doların değeri düşmüştür. Daha sonrasında yaşanan petrol krizi ise Bretton Woods sisteminin çökmesine neden olmuştur (http://tr.wikipedia.org/wiki/Bretton_Woods_sistemi, 10.10.2011d). Değişen faiz

oranlarından ya da dalgalı döviz kuru değişmelerinden yararlanarak kazanç sağlamak amacıyla yapılan kısa vadeli sermaye hareketleri işlemleri ise Bretton Woods sisteminin yıkılmasından sonra ortaya çıkmıştır.

Kısa vadeli sermaye hareketleri, 1980'lerde dünya ülkelerine yayılmaya başlayan finansal serbestleşme süreciyle birlikte, tasarruf fazlası olan ülkelere yatırım ihtiyacı olan ülkelere sermaye akımı şeklinde gerçekleşmiş ve gelişmekte olan ülkelere dünyada yaşanan bu sermaye akımından faydalanarak büyüme yolunu seçmişlerdir. Bu dönemde finansal liberalleşmenin simgesi serbest bırakılan faiz oranlarıydı. Faiz oranlarının gelişmekte olan ülkeler tarafından serbest bırakılması ise gelişen ülkelerdeki tasarruf fazlalarının kısa vadeli olarak bu ülkelere girmesine neden olmuştur (İnsel ve Sungur, 2003: 2). Zamanla bu kısa vadeli yatırımlar teknolojik gelişmenin de getirdiği kolaylıklara bağlı olarak dünyadaki ekonomik yapının vazgeçilmez bir taşı haline gelmiş ve küresel bir yatırım haline dönüşmüştür. Günümüzde çok sık başvurulan bu yapının asıl amacı, yatırımcılara ülkeler arası değişen faiz oranları veya değişen döviz kuru aracılığıyla yüksek getiri sağlamaktır. Dolayısıyla yatırımcılar fabrika, iş yeri gibi kalıcı ve uzun vadede kar etmeyi amaçlayan yatırımları tercih etmemektedir. Onun yerine yatırımcıların yatırımları, kısa sürede uluslararası para birimine çevrilerek ülkeyi her an terk etmeye hazır, likiditesi yüksek, ülkenin finansal varlık getirileri olan kısa vadeli borçlanma araçları, hisse senedi, banka mevduatları, kısa vadeli banka kredileri gibi portföy yatırımlarına yönelmektedir (Alp, 2000: 197). Bu niteliğinden dolayı bu tür finansal varlıklar, sıcak para fonları olarak da anılmaktadır.

Kısa vadeli sermaye hareketlerini savunanlara göre, sermaye kontrollerinin kaldırılmasıyla birlikte tasarruflar yüksek gelir getiren yatırımlara yönelecek, dolayısıyla daha etkin dağılacaktır. Sermayesi yeterli düzeyde olmayan gelişmekte olan ülkelerin faiz oranının yükselmesiyle birlikte, tasarruf fazlası olan ülke yatırımcıları bu piyasalara yönelecektir. Bu süreç, ülkelerin faiz oranlarının eşitlenmesini sağlarken, oluşan rekabet sonucunda finansal piyasalar daha verimli çalışacak ve dolayısıyla yatırımcılar daha iyi olanaklara kavuşacaklar, kazançları artacaktır (İnsel ve Sungur, 2003: 4).

Kısa vadeli sermaye hareketlerine getirilen en büyük eleştiri ise, güçlü bir finansal yapıya sahip olmayan ekonomilerde, özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerinde, finansal serbestleşmeyle birlikte artan para transferlerinin krizlere neden olması ve çıkan krizin diğer ülkelere yayılma riski konusundadır. Şöyle ki 1990'lı yıllardan başlayarak kısa vadeli sermaye hareketlerinin hacmi, dış ticaret ve doğrudan yatırımları geride bırakacak miktarlarda meydana gelmiş, bu ise piyasalarda oluşan spekülasyon dalgalarına karşı merkez bankalarının kendi başlarına döviz kurlarını koruyacak rezervlere sahip olmamalarından ötürü krizlere neden olmuştur (Sabır, 2002: 179). Zamanla sermaye hareketleri resmi kaynaklardan özel piyasalara kaymış ve ülkelerin resmi yolla doğrudan borçlanma yerine, uluslararası piyasalardan borç almaya başlaması kısa vadeli sermaye hareketlerinin hacmini ve oynaklığını artırmıştır. Ve ülke ekonomisinden yüksek miktarda aniden çıkan döviz merkez bankalarının tek başlarına karşılayacak rezervlere sahip olmamaları finansal krizleri beraberinde getirmektedir. Özellikle kalkınmaları için gerekli sermayeyi yabancı kaynak arayışıyla sağlamaya çalışan gelişmekte olan ülkeler, krizleri atlama için uluslararası kurumlardan ağır şartlarda borçlanmak zorunda kalmaktadır.

Serbestleşen, hacmi büyüyen ve yapısı değişen kısa vadeli sermaye hareketlerinin yol açtığı çeşitli olumsuzlukları ve artık dünya ülkelerine yayılan finansal krizleri önlemek amacıyla birtakım yöntemler önerilmiştir.

1.1.2. Tobin Vergisi Kavramı

Spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermaye hareketlerinin olumsuz etkilerini mümkün olduğunca aza indirmek amacıyla, sermaye transferi işlemleri üzerine vergi konulması ana fikrine dayanan bu kavram ilk olarak Eichengreen, James Tobin ve Wyplosz tarafından ortaya konmuştur.

70'li yıllarda finansal piyasalardaki sermaye hareketlerinin günümüz rakamlarına göre çok küçük olması, uluslararası işlem ve likiditeyi azaltacağı düşüncesiyle birlikte liberalleşmeye aykırı olduğu gibi gerekçelerle Tobin Vergisi ilgi görmemiştir. Fakat 1990'larda yaşanan finansal krizler vergiye olan ilginin giderek artmasını neden olmuştur.

ABD'nin doları altına endekslemekten vazgeçtiğini açıklaması, ABD dışındaki diğer ülkelerde dolar miktarının artması, ülkelerin dalgalı döviz kuru sistemine geçmesi ile doların değerinin düşmesi nedeniyle, 1971 yılında Bretton Woods Sistemi çökmüştür (http://tr.wikipedia.org/wiki/Bretton_Woods_sistemi, 10.10.2011d). Ve sistemin çöküşünün ardından James Tobin 1972 yılında, Princeton Üniversitesi'nde verilen bir konferansta "Jane Lectures" başlığı altında yapmış olduğu sunumunda fikrini gündeme getirilmiştir. Döviz kurlarındaki dalgalanmaları en az düzeye indirmek amacıyla spot döviz işlemleri üzerine bir vergi konulmasını önermiştir. Daha sonra 1978'de "A Proposal For International Monetary Reform" adlı makalesinde teori olarak ortaya koymuştur.

Nobel Ekonomi Ödülü'nü kazanmış olan James Tobin, uluslararası piyasaların spekülâtif hareketler ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar nedeniyle istikrarsız olduğunu savunmakta; mali krizlerin önemli nedeni olarak yüksek hacimde döviz spekülasyonunu göstermektedir. Dövizde yapılan günlük alım-satım işlemlerinin tüm dünya borsalarının işlem hacminden daha fazla olduğunu belirtmektedir. James Tobin'e göre, piyasaların büyük ve oynak olması ülkelerin merkez bankalarının ulusal paralarının değerini korumada etkisiz kalmasına neden olmaktadır (Kapusuzoğlu, 2002: 64). Bu noktada James Tobin'in önerisi spekülâtif amaçlı sermaye hareketlerinin maliyetini artırmak ve dolayısıyla bu işlemlerin karlılığını düşürmek suretiyle işlem hacmini azaltacak, sermaye hareketleri üzerine düşük oranlı bir işlem vergisi getirmektir (Balseven ve Erdoğan, 2005: 307). Kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinde böylece bir maliyet yaratılmakta ve yaratılan maliyetle birlikte spekülâtif hareketlerin caydırılması hedeflenmektedir. Böylece spekülâtif hareketlerin yarattığı krizlere karşı ekonomilerde de dayanıklılık sağlanmış olacaktır.

James Tobin'in "fazla yağlanmış olan uluslararası döviz spekülasyonu çarklarına bir avuç kum atmak" diye ifade ettiği bu vergi, spot döviz alım-satım işlemleri üzerine getirilen sabit fakat düşük oranlı ad valorem nitelikte bir vergidir (Yılmaz, 2002: 18). James Tobin, ticarete engel koymak istemediğini ancak ticaret adıyla yapılan para transferlerini de engellemek için başka bir yol göremediğini belirterek; bir paranın başka bir para birimine dönüştürülmesi halinde yapılan para transferi miktarıyla oransal olan uluslararası vergi uygulamasını teklif etmiştir (Tobin, 1978: 155). Bu vergi döviz

alım ve satım işlemleri ne amaçla yapılırsa yapılsın devreye girecektir. Hale Balseven ve Mustafa Erdoğan Tobin Vergisinin bu amacını şu şekilde özetlemektedirler;

“Tobin Vergisi temel olarak iktisadi faaliyetin döviz işlemlerinden uzaklaşmasını hedefleyen bir tür ikame etkisi oluşturmayı amaçlamaktadır. Ancak verginin bu hedefine ulaşabilmesi, döviz işlemlerinin fiyat esnekliğine bağlıdır. Eğer döviz işlemlerinin fiyat esnekliği düşükse, vergi ikame açısından etkin olmaz; sadece bu işlemi yapanların vergi yükü artar. Verginin piyasa işlemlerini etkilemediği ya da çok düşük düzeyde etkilediği bu durumda önemli miktarda vergi geliri elde etmek mümkün olabilir. Diğer taraftan döviz işlemlerinin fiyat esnekliği yüksekse, konulan vergi döviz işlemlerini azaltma yönünde etkin olur ve verginin istikrar sağlama fonksiyonu gerçekleşir.” (Balseven ve Erdoğan, 2005: 308)

Verginin amacının başarıya ulaşması açısından, döviz işlemlerinin fiyat esnekliğinin olup olmasının farklı sonuçlarına değinmişlerdir.

James Tobin’in önerdiği vergi oranı %0,1 ile %0,5 arasındadır. Daha sonra yapılan çalışmalarla bu oran %1’e kadar yükselmiştir (Akdiş, 2004: 44). Bazı çalışmalar da ise verginin gerek duyulduğu dönemlerde artırımı olarak uygulanmasını ve böylece istikrarın sağlanabileceğini savunulmuştur. Burada belirtilmelidir ki uzun vadeli sermaye hareketleri bu verginin kapsamı dışındadır (Tuncer, 2007: 11).

James Tobin’in önerdiği vergi oranının %1’e kadar olabileceği düşüncesi, daha sonra konuyla ilgili yapılan çalışmalarda %0,25’i aşmaması, hatta %0,1’den daha düşük olması şeklinde de savunulmuştur.

Tablo 1. Tobin Vergisinin Kısa ve Uzun Vadeli Yatırım Getirileri Üzerindeki Etkisi

Vergi Oranları (%)	Yabancı Ülke Yıllık Getiri Oranı (i*) (%)		
	1 hafta	1 ay	12 ay
0,1	15,2	11,2	10,1
0,2	20,5	12,4	10,2
0,25	23,0	13	10,3
0,55	36,0	16,3	10,5

Tablo 1'in devamı

Vergi Oranları (%)	Yabancı Ülke Yıllık Getiri Oranı (i*) (%)		
	1 hafta	1 ay	12 ay
1.00	62.0	22.0	11.0

(i*) Yurtiçi faiz oranı (i) %10 olduğunda dışarıda bir yatırımın çekici olabilmesi için gerekli olan yabancı ülke getiri oranını göstermektedir.

Kaynak: Balseven ve Erdoğan (2005: 308)

Hale Balseven ve Mustafa Erdoğan'nun yaptığı bir çalışmayı gösteren tablo 1'i şu şekilde yorumlamışlardır;

“Tobin Vergisinin uygulandığı bir durumda, yurtiçi faiz oranı %10 olarak kabul edildiğinde, bu faiz oranına karşı dışarıda yatırımın cazip olması için gerekli yabancı ülke faiz oranları görülmektedir. Eğer vergi oranı %1 ise dışarıda yatırım için gerekli dış dünya faiz oranı bir haftalık bir yatırım için %62 iken, 1 yıllık yatırım için %11'dir. Dolayısıyla, böyle bir verginin kısa dönemli işlemleri caydırıcı etkisi, uzun dönemli yatırımlarda olduğundan çok fazladır” (2005: 309).

1.2. Tobin Vergisinin Gelişimi

1.2.1. Keynesyen Yaklaşım

Keynes'i izleyen bir iktisatçı olan James Tobin'in 1970'li yıllarda ortaya koyduğu teorinin kökenleri Keynes'in bu konudaki fikirlerine uzanmaktadır (Özel, 1998: 10). James Tobin izinden gittiği J.M.Keynes, sermaye işlemlerinin vergilendirilmesi konusunda daha geniş fikirler öne sürmüştür. “Genel Teori” adlı eserinde Keynes, spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermaye hareketlerin hacmini düşürmek için devletin transfer vergisi alması gerekliliğine değinmiştir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Finansal_sermaye_kontrolleri, 09.10.2011c).

Keynes, Wall Street'teki aşırı spekülasyon hareketlerinin engellenmesi için menkul kıymetlerin alınıp-satılması işlemlerinden vergi alınmasını önermiştir. Hisse senedi satın alınmasına vergi koyarak ABD piyasaları üzerinde etkisi hayli yüksel olan spekülasyon hareketleri azaltmayı amaçlamıştır. Keynes'e göre, işlem vergileri uzun dönem esasını güçlendirir. O dönemde Londra Borsası'ndaki uygulamayı örnek vererek, yatırımcıların daha yüksek harca tabi oldukları için daha az spekülasyonlara neden olduklarını belirtmiştir. Londra Borsası örneğinden hareketle Keynes, sermaye

transferleri üzerine getirilecek ilave maliyetlerin finansal piyasaların verimliliğini artıracığını savunmuştur (Demirbaş, 2008: 7).

Bu noktada Tobin Vergisinin, Keynes'in "işlem vergileri uzun dönem esasını güçlendirir" anlayışının bir uzantısı olduğunu savunabiliriz (Alantar, 2004: 75). 1936 yılında ortaya koyduğu düşünceye göre, finansal piyasalarda uygulanacak işlem vergileri spekülasyon amaçlı kısa vadeli ve uzun vadeli yatırımları etkileyecektir. Hisse senedi alım-satımında böyle bir verginin uygulanması gerektiğini savunan Keynes'e göre, vergiler neticesinde hisse senedi fiyatları yükselecek ve böylece kısa vadede kar elde etmek amacıyla hareket edenler etkilenecek, ekonominin temel göstergelerine bakarak yatırım yapanlar etkilenmeyecektir. İşlem vergilerinin ekonomideki spekülasyon hareketleri engelleyici bir gücü olduğunu savunmuştur (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 72). Keynes ayrıca borsalara getirilecek vergi ile spekülasyonların azaltılmasını ve volatilitenin düşürülmesini hedefliyordu.

Keynes ve Tobin'in ileri sürdüğü işlem vergisinin birbirinden ayrılan en temel nokta ise, Keynes bu verginin menkul kıymet transferleri üzerinden alınması gerektiğini savunurken, Tobin'in döviz transferleri üzerinden alınması gerektiğini söylemesidir. Bir diğeri ise, Keynes borsalara getirilecek vergi sayesinde spekülasyonları ve dalgalanmaları azaltmayı hedefliyordu. Tobin'in amacı ise ülkelerin milli para politikalarını belirlemede etkinlik alanlarını genişletmek, hükümetlerin rahatça karar almalarını sağlamaktır.

İkisinin de ulaşmak istediği ortak sonuç; spekülasyonları engellemek ve önemli miktarda vergi geliri elde etmektir.

1.2.2. Spahn'ın Yaklaşımı

Tobin Vergisinin temel amacı döviz kuru oynaklığını azaltmakken, verginin kriz döneminde döviz kurlarındaki aşırı derecede değişimi önlemede etkin olması beklenmemektedir. Bu sorunun çözümüyle ilgili olarak Alman iktisatçı Spahn'ın (1995) önerisi Tobin Vergisine farklı bir bakış açısı getirmiş ve Tobin Vergisini iki noktada eleştirmiştir. Spahn'a göre; bütün döviz işlemlerine vergi uygulanması spekülasyonla ilgisi olmayan finansal kuruluşları cezalandıracaktır, küçük ve sabit oranlı vergi büyük spekülasyon kazançlarının söz konusu olduğu yatırımları

etkilemeyecektir. Vergi oranının çok yüksek olması durumunda ise finansal aracılık sektörü olumsuz etkilenecektir (Engin, 2004: 56).

Kendisi ise iki basamaklı vergi (a two-tier tax) önermiştir. Ona göre, döviz piyasalarındaki tüm işlemlere uygulanacak % 0,001 gibi oldukça düşük oranlı olarak başlayan artırımlı vergi spekülâtif işlemleri kırııcı olabilir (Balseven ve Erdoğan, 2005: 310). Herhangi bir tehlike durumunda vergi oranı kademeli olarak artırılarak, döviz işlemleri caydırılacaktır. Spahn'ın önerdiği ikili yapıda, düşük oran verginin mali fonksiyonunu, artırımlı oran ise verginin istikrar sağlama fonksiyonunu yerine getirmektedir. Ayrıca düşük oran işlem hacmi düşünüldüğünde çok büyük bir gelir sağlamaktadır. Gerek duyulduğunda artırılan vergi oranı ise istikrarı sağlayacaktır (Balseven ve Erdoğan, 2005: 311). Spahn burada, iki basamaklı yapı ile makroekonomik istikrarın sağlanmasının daha kolay olabileceğini ve Tobin Vergisi uygulamasına yönelik eleştirilerin ortadan kalkacağını düşünmektedir.

Artırımlı verginin ne zaman devreye gireceğini belirlemek için ise kurun dalgalanabileceği bir aralık tanımlanmıştır. Kur "Sürünen kur koridoru" olarak belirlenen bu aralıkta serbestçe hareket edebilir. Bu koridor içindeki işlemler vergilendirilmez. Bu belirlenen koridor dışındaki işlemler artan oranlarla vergilendirilmeye başlanır. Koridordan uzaklaştıkça da vergi oranı yükselecektir (Balseven ve Erdoğan, 2005: 312). Böylece döviz kurunun her gün belli aralıklar içerisinde kalması sağlanacaktır. Ayrıca spekülâtif amaçlı hareketleri caydırma işlevi görecektir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından kurun dalgalanabileceği aralığı ve vergi oranlarını kendilerinin belirleyebilmesi bir avantaj oluşturmaktadır. Spahn'a göre Tobin Vergisinden başarı sağlanması küresel olarak uygulanmasına bağlıdır. Oysaki artırımlı olan vergiyi özellikle gelişmekte olan ülkeler sadece kendileri uygulayabilir (Spahn, 1995: 31- 32). Böylece gelişmekte olan ülke ekonomileri yüksek faiz oranları ve dalgalı kur neticesinde yaşanan finansal krizlerden korunabileceklerdir. Kriz döneminde artırımlı vergi ile büyük oranda kurda istikrar sağlanabilecek; ayrıca kamuya önemli bir gelir kaynağı olacaktır.

Tobin Vergisine getirilen eleştirileri büyük ölçüde bertaraf etmesine ve daha uygulanabilir olmasına rağmen Spahn yaklaşımının Tobin Vergisi tartışmalarında yer

almaması soru işaretidir. Yaptığımız görüşmeler sırasında bu konu hakkında Sayın Doç. Dr. Mustafa Erdoğan şu sözleri sarf etmiştir;

“Hep Tobin’in önerdiği şekilde tartışılıyor olmasını ben ideolojik olarak görüyorum. Çünkü burada bir iktisat ideolojisi söz konusu; “piyasanın her şeyi daha iyi yapacağı” varsayımına dayanan bir ideoloji bu. Piyasayı bozduğu iddia edilen şeylerin yapılması istenmiyor. Mesela daha hassas bir kontrol getirilen ve çözüme daha yönelik olan Spahn yöntemi göz ardı ediliyor. Bence bilinçli olarak göz ardı ediliyor; çünkü o daha rafine bir yöntem. Tobin’in ilk önerdiği şekli eleştirmek daha kolay. Bu yüzden Tobin Vergisi sadece göz önünde bulunduruluyor. Bunu ben taraflı bir yaklaşım olarak görüyorum. “(kişisel görüşme, 14.02.2012)

Mustafa Erdoğan düşünceleri ile konuya farklı bir noktadan yaklaşmış; kısa vadeli sermaye hareketlerinin kısıtlanmak istenmemesinden dolayı çözüme daha yakın bu yaklaşımın bilinçli olarak göz ardı edildiğini vurgulamıştır.

1.2.3. Finansal Krizlerin Tobin Vergisi Gelişimine Etkisi

Tobin Vergisi, ileri sürüldüğü 1970’li ve 80’li yıllarda, ülkeler arasında yeni başlayan döviz spekülasyonu hareketleri, günümüzdeki gibi çok büyük boyutlarda olmadığı için ilgi görmemiştir. Özellikle 1980’lerin ilk yıllarında küreselleşmeyle birlikte başlayan finansal olaylar büyük gelişme göstermiş ve kıtalar arasında yayılmıştır. Ülkeler arası uzun ve kısa vadeli sermaye ve fon akımları hızlanmış ve çeşitlenmiştir. Bunlar ülkelere bazı avantajlar sağladığı gibi beraberinde bazı olumsuzluklarda getirmiştir. Özellikle kısa vadeli spekülasyon fonları ülkeye yüksek getiri sağlarken, bu fonların aniden ülke piyasasından çıkması ekonomik dengesizliklere ve sonrasında finansal krizlere yol açmıştır (Tuncer, 2007: 10). Spekülasyon fon akımlarının bu olumsuz etkileri küreselleşme neticesinde diğer ülkelere yayılmıştır.

İşte bu gelişmeler sonucunda 1990’ların başında ülkelerin yaşadığı finansal krizlerin büyümesi, hızla yayılması ve finansal piyasalardaki kronikleşen istikrarsızlık dolayısıyla, kısa vadeli sermayeyi kontrol altına alma düşüncesi Tobin Vergisine ilgiyi artırmıştır. İlginin artmasındaki nedenlerden biri diğeri de verginin uygulanmasıyla sağlanacak olan yüksek gelirdir (Balseven ve Erdoğan: 2005: 308).

1994 Meksika krizi, 1997 Doğu Asya Krizi, 1998 Rusya krizi, 1999 Brezilya Krizi ve 2001 Türkiye Krizi ülkelerin yaşadığı finansal krizlere örnek olarak gösterilebilir.

Özellikle Asya ve Latin Amerika ülkelerinde başlayan finansal krizler, ekonomistleri sermaye kontrolü konusuna yönlendirmiştir. Ekonomistlere göre, birçoğu Asya ülkesinde yaşanan krizlerin ana nedeni, kısa vadeli sermayenin büyük yer tuttuğu bu ülkelerde kısa vadeli sermayenin ülkeyi ani olarak terk etmesi ekonomide sıkıntılara yol açmış ve beraberinde finansal aksaklıklar meydana gelmiştir. Dolayısıyla ülkelerin ekonomilerini altüst eden krizlerin nedeni olarak spekülasyonlar gösterilmiştir (Aydın, 2003: 14).

Özellikle 1994'de Meksika'da başlayan kriz dalgası, Tobin Vergisinin uygulanabilirliğini gündeme getirmiştir. James Tobin tarafından Bretton Wood sisteminin çöküşü döneminde ortaya çıkan verginin amacı para üzerinde oluşan spekülasyon amaçlı hareketleri biraz olsun azaltmaktır. Bu dönemlerde ekonomistlerinde aradığı budur. Finansal kriz yaşayan ülkeler Tobin Vergisi benzeri uygulamalarla sermaye hareketlerini sınırlandırarak, spekülasyonların olumsuz etkisinden kurtulmaya çalışmışlardır. Bu da dünyada Tobin Vergisinin ününü artırmıştır.

1.2.4. Teknolojik İlerlemenin Tobin Vergisi Gelişimine Etkisi

Bilgisayar kullanımının artmasıyla hızlanan kısa vadeli sermaye hareketleri yine teknolojik metotlarla azaltılabilir. Tobin Vergisi temelde, tüm dünya ülkelerinde aynı oranda uygulanması esasına dayanmaktadır. Bu ise yine teknolojiden faydalanarak gerçekleştirilebilir.

Öyle ki merkez bankaları ve off-shore ağ sistemleri düzenlenerek, sermaye piyasası kurallarının uygulanması sağlanabilir. Merkez bankalarının ağ sistemlerini izleme hakkı Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)'dadır ([http://www.taksimmenkul.com.tr/TaksimYeni/docs/raporlar/2005.09.13%20BASEL%20II\(BIS\).pdf](http://www.taksimmenkul.com.tr/TaksimYeni/docs/raporlar/2005.09.13%20BASEL%20II(BIS).pdf), 12.02.2011). Ayrıca internet üzerinde bilgi ağı görevi yapan SWIFTNET sistemi ile tüm transfer işlemleri kolaylıkla takip edilebilir. Dolayısıyla teknolojinin getirdiği yenilikler ile sermaye hareketlerinin takibinin kolay bir şekilde yapılması Tobin Vergisinin uygulanmasını kolaylaştıracak, uygulama maliyetlerini en aza indirecektir.

1.3. Tobin Vergisinin Uygulanmasının Amaçları

1.3.1. Global Sermaye Dolaşımını Caydırma Amacı

Globalleşme ve teknolojinin ilerlemesi ile birlikte yatırımcılar tüm dünya piyasalarında yatırım yapabilmekte ve hatta bazı ülkelerde bu kısa vadeli yatırımlar ani nakit giriş-çıkışlarından dolayı finansal krizlere neden olmaktadır. Gelişen dünyamızda bu hareketleri kontrol mekanizmaları gün geçtikçe önem kazanmaktadır.

1.3.1.1. Spekülatif Amaçlı Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerini Engellemesi

Speküstasyon, bir kimsenin tahminlere dayanarak, fiyatında yükselme beklediği ekonomik varlığı satın alması, düşme beklediğini ise satarak kar elde etmeye çalışmasıdır (Seyidoğlu, 2002: 304a). Küreselleşme ve teknolojideki gelişmelerle birlikte uluslararası sıcak para işlemleri, yatırımcılara riske karşı karlılığını ayarlayabilme şansı vermiş, bu durum ise bu yatırımların gün geçtikçe artmasına neden olmuştur. Ükelere ani bir şekilde girip çıkabilen bu yatırımların genel olarak krizlerin gelişimde rol oynadığı kabul edilmiş bir gerçektir. Spekülatif amaçlı sermaye hareketlerinin işlem hacminin gelişmekte olan ülkelerde daha fazla olduğu düşünülürse, gelişmekte olan ülkelerde çıkan krizlerin temel nedeninin bu hareketler olduğunu söyleyebiliriz.

Özellikle uluslararası faiz oranları farklılıkları spekülatif amaçlı sermaye hareketlerini teşvik edici niteliktedir. Şöyle ki, kısa vadeli, düşük faiz oranlarıyla borçlanılıp, uzun vadeli, yüksek faiz oranlı bonoların satın alınması veya yüksek faiz oranlı yatırımların yapılması (carry trade) örnek gösterilebilir. Sermaye hareketlerinin serbest hale gelmesi ise, bu tür spekülatif amaçlı global sermaye dolaşımını artırmıştır. Global sermayenin dolaşımı, kısa vadeli sermaye giriş ve çıkışlarını kontrol modeli ile denetlenebilir. Bu noktada James Tobin, problemin nedeninin, döviz kuru rejimi, sabit veya esnek döviz kuru politikaları olmadığını; problemin sebebinin finansal sermayenin uluslararası dolaşımı olduğunu belirtmiştir. Bu uluslararası sermaye dolaşımına mani olabilecek mekanizmanın ise, özellikle kısa vadeli hareketlere uygulanacak olan düşük oranlı bir vergi olduğunu savunmuştur (Demirbaş, 2008: 17).

Bir para biriminin başka bir para birimine çevrilmesi üzerinden, tüm piyasalarda uygulanacak olan düşük oranlı tek tip bu vergi ile kısa vadeli sermaye hareketlerinin bir

maliyeti olacak, karlılığı azalacak, alınan risk artacak ve dolayısıyla yatırımcıların cesareti kırılacaktır (Sabır, 2002: 139). James Tobin bu şekilde global sermayenin dolaşım hacmini azaltarak, ülkeye sermaye giriş ve çıkışlarını bir parçada olsa denetim altına almayı amaçlamaktadır (Tuncer, 2007: 12).

Günümüzde kısa vadeli yatırım hacminin 2 Trilyon dolar dolaylarında olduğu varsayılırsa, sıcak para işlemleri üzerine konulacak düşük oranlı bir verginin spekülasyonları caydırma etkisi büyük olacaktır.

1.3.1.2. Hedge Fonlarını Engellemesi

Hedging döviz, menkul kıymet veya mal piyasalarında belli bir süre sonra alım ve satım işlemi yapacak olan üreticileri ve yatırımcıları bu süre içinde fiyatlarda olası bir değişim ile oluşabilecek zararlara karşı korumak amacıyla başvurulan, riski önleme yöntemidir (Seyidoğlu, 2002: 256). Hedge fonları gerçekte finansal riskten korunma anlamına gelse de, hedge fonları yüksek risk alarak yüksek getiri amaçlayan fonlardır. Söz konusu fonların çok esnek hareket edebilmeleri ve izledikleri stratejiler açısından farklılık olması nedeniyle tam bir tanım bulunmamaktadır. Günümüzde uygulanma şeklinden yola çıkarak bir tanım yaparsak eğer, borsada riskli girişimlere yatırım yapmak için, bir arkadaş topluluğunca yaratılan fondur. Swap, forward, futued potions fon araçları olarak bilinir (Çelik, 2008: 50).

Hedge fon sektörü, son yıllarda giderek büyümekte, 2006 yılında dünyada 9000 civarında hedge fonun toplam tutarı 1,4 trilyon dolara ulaşmıştır (Çelik, 2008: 53).

Uluslararası finansal piyasalarda önemli büyüklüğe ulaşan bu fonlar sermaye piyasalarını da etkilemektedir. Piyasalara büyük çapta sermaye sağlayan bu fonların olumsuz etkileri de vardır. Hedge fonları piyasalarda oynaklığın artmasına neden olabilmektedirler. Ayrıca hedge fonlarının zarara uğraması, fiyatlardaki oynaklığı artırabileceği gibi, piyasa güveninin de sarsılmasına neden olabilir. Örneğin 2007 yılı Temmuz ayında ABD mortgage piyasalarında başlayan batık kredi sorunu, 2 trilyon dolara yakın parayı döndüren hedge fonlarında panik yaratmış, panikle birlikte başlayan fon satışları tüm dünyayı saran bir krize neden olmuştur. Bu fonlara yatırım yapanlar ciddi zarara uğramış, hedge fonları kriz sonrası iflas etmeye başlamıştır (http://www.patronlardunyasi.com/news_detail.php?id=34444, 01.04.2011). Bu ve

benzeri olaylar neticesinde hedge fonlarının ciddi bir risk olduğu kabul edilmiş, denetim altına alınması fikirleri tartışılmaya başlanmıştır.

Hedge fonlarında yatırımcıların riski dağıtmak maksadıyla yaptıkları işlemler neticesinde para küresel olarak dolaşarak kar getirmektedir. Dolayısıyla uygulanacak olan Tobin Vergisi, spekülâtif amaçlı işlemlerden daha çok döviz piyasalarında hedging işlemlerinde caydırıcı olacaktır. Çünkü döviz işlemleri üzerinden alınacak olan düşük oranlı vergi, her fon transferinde yatırımcılara daha fazla maliyet yükleyecektir. Bir hedging işleminde birden çok Tobin Vergisi uygulanmış olacaktır.

Yüksek meblağlarla yapılan hedging işlemlerinde Tobin Vergisi az bir maliyet oluşturabilir. Fakat döviz kurlarındaki volatilitiyi düşürerek, hedge fonlarının miktarlarını düşürebilir.

Günümüzde küresel sermaye dolaşımını tamamen engellemek mümkün olmamak birlikte, finansal piyasaların yapısı gereği istenmemektedir. Fakat denetleme metotları tartışılmaktadır. Etkileri itibariyle bakıldığında, Tobin Vergisinin küresel sermaye dolaşımını caydırma da etkin olabileceği savunulabilir.

1.3.2. Ülkeler İçin Gelir Sağlama Amacı

Tobin Vergisine ilginin her geçen gün daha da artmasının sebebi sadece, spekülâtif amaçlı sermaye hareketlerini caydırması ve buna bağlı olarak finansal kriz riskini azaltması değil; vergi yoluyla gelir sağlamasıdır. Dünya genelinde yıllık döviz işlem hacminin 1 trilyon dolar olduğunu ve yıllık 240 gün işlem yapıldığını varsayarsak, % 0,5 oranında uygulanan bir verginin, yıllık 360 milyar dolar gelir sağlaması mümkündür (Yılmaz, 2002: 12). Bugün 2 trilyon doları aşan döviz işlem hacmi olduğunu göz önünde bulundurursak, verginin %1 oranında uygulanması durumunda 480 milyar dolar vergi geliri, %0,5 oranın da uygulanmasında 240 milyar dolar, %0,1 oranında uygulanmasında ise 48 milyar dolar vergi geliri sağlaması mümkündür (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 76). Bu para ülkeler için kamusal mal ve hizmetlerin üretiminde finansman kaynağı olabilir (Arıkan ve Yurtseven, 2004: 128). Tobin Vergisinin asıl amacı olmamasına rağmen, gelir kaynağı olma işlevi, vergiyi cazip hale getirmiştir.

**Tablo 2. Tobin Vergisinden Elde Edilecek Tahmini Gelir Miktarı
(Trilyon Dolar)**

Vergi Oranı	2001	2004	2005	2006
0,10%	1,30	2	2,05	2,90
0,50%	6,50	10	10,25	14,50
1%	13	20	20,50	29

Kaynak:www.ifsl.org.uk (10.04.2011)

Son çalışmalara ışığında tahmini olarak elde edilen tabloya göre, vergi % 0,1 oranından hesaplandığında 2001 yılı için 1,30 trilyon dolar gelir elde edilirken, 2005 yılında 20,05 trilyon dolar, 2006 yılında ise 29 trilyon dolar gelir elde edilebileceği görülmektedir. Bunun nedeninin ise küreselleşmeyle beraber her geçen yıl sermaye hareketlerinin hacminin artmasından dolayı, olası uygulanacak olan Tobin Vergisinin de matrahının artmasından kaynaklanmaktadır. Uluslararası Ödemeler Bankası (BSI)'nin üç yılda bir yayınladığı Uluslararası Banka Araştırma Raporu'na göre ise, Nisan 2010 itibariyle döviz işlemleri 2007 yılına göre %20 artmıştır. 2007 yılında günlük 3,3 trilyon dolar olan döviz işlem hacmi, Nisan 2010 itibariyle 4 trilyon Dolara çıkmıştır. Rapora göre döviz işlem hacminin artmasının nedeni %48 oranında artan "spot işlemler" dir (http://www.milliyet.com.tr/japon-ev-kadinlari-liraya-sinif_atlatti/ekonomi/sondakika/02.09.2010/1284172/default.htm?ref=haberici, 10.04.2011). Tüm bu veriler her geçen gün artan döviz işlemleri içerisindeki spot işlemlerin denetlenmesi gerektiği ve bu denetleme mekanizmasından gelir sağlama düşüncesi Tobin Vergisini gündeme getirmektedir.

James Tobin'in önerisi ise, vergiden elde edilecek geliri IMF ya da Dünya Bankası fonlarına aktarılması, böylelikle uluslararası istikrar programlarında kaynak olarak kullanılması şeklindedir (Yılmaz, 2002: 12). Bu vergi gelirlerinin yarısının gelişmiş ülkelere bir kalkınma fonu şeklinde aktarılması da

önerilmektedir (Göktaş, 2000: 83). Böylece gelir olma ve caydırıcı olma özellikleri birbirini dengeleyerek uygulanacaktır.

Bu düşünceleri değerlendiren James Tobin ise, vergiden elde edilecek gelire odaklanıldığını; fakat teorisinde böyle bir bakışın olmadığı belirtmektedir (Tobin, 1994: 70).

1.3.3. Uzun Vadeli Yatırımları Teşvik Amacı

Uzun vadeli yabancı sermaye, ülkelerin üretim hacmini artıran yatırımlardır. Maliyetli olması nedeniyle spekülatif amaçlı kısa vadeli sermaye yatırımlarından kaçan yatırımcılar uzun vadeli yatırımlara yönelecek, bu yatırımlarını da vergi ve çeşitli konularda avantajlar sağlayan gelişmekte olan ülkelere gerçekleştirme eğiliminde olacağı düşüncesindeyiz.

Öyle ki çok kısa vadeli spekülatif döviz işlemlerinin döviz piyasaları üzerindeki istikrarı bozucu etkisi, Tobin Vergisi uygulaması ile işlem hacminin azalmasıyla önlenecek, dolayısıyla döviz volatilitesi düşecektir (Akdiş, 2004: 49). Bununla birlikte oluşan finansal istikrar ortamında mal ve hizmet ticareti canlanacak, yatırımcılar maliyeti artan kısa vadeli işlemlerden maliyeti daha az olan uzun vadeli yatırımlara kayacaktır. Fakat Tobin Vergisinin bu işlevinin gerçekleşmesinin çok zor olduğu kanaatindeyiz. Çünkü kısa vadeli sermaye hareketlerinden kazanç sağlayan yatırımcıların bilgi sahibi olmadıkları, çok daha uzun vadede gelir getirecek olan uzun vadeli yatırımlara kaymaları pek zor gözükmemektedir.

1.3.4. Mali Sigorta İşlevi

Spekülatif hareketlerin ulusal döviz kurlarına yaptığı baskılar neticesinde ulusal paranın değerini korumak için hükümetler faiz oranlarını artırmaktadırlar. Bu ise yatırımları ve dolayısıyla büyümeyi olumsuz olarak etkilemektedir (Kıldış, 2003: 195). Ayrıca faiz oranının artması ulusal paranın aşırı değerlenmesine neden olmakta, bu da ihracatı olumsuz olarak etkilemektedir. Hükümetlerin otokontrol mekanizmasına işlerlik katması ve kısa vadeli sermaye hareketlerinin akışkanlığını azaltmasının yolunun Tobin Vergisi olduğu savunulabilir.

Vergi uygulandığında ise para politikaları belirlenirken hükümetlerin döviz kuru değişikliklerine olan bağlılığı azalacak, dolayısıyla makroekonomik kararlar alınırken

daha bağımsız olabileceklerdir (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 76). Böylelikle Tobin Vergisi ülkeler için mali sigorta işlevini de yerine getirecektir.

1.4. Tobin Vergisine Getirilen Eleştiriler

1.4.1. Tobin Vergisi'nin Küresel Olmasından Karşılaşılacak Güçlükler

Tobin Vergisine gelen eleştirilerin başında, verginin hangi ülkelerde uygulanacağı ve vergiyi uygulamayan ülkelere aşırı bir sermaye transferi olup-olmayacağı sorunları yer almaktadır. Tobin Vergisini uygulayan ülkelere, uygulamayan ülkelere doğru bir sermaye akımı oluşacaktır; bu da ülkeler arasında vergi rekabetine neden olacak ve dolayısıyla vergiden beklenen yarar sağlanamayacaktır. Şayet vergi, tüm dünya ülkelerinde aynı işlemler üzerinden ve aynı oranda uygulanırsa, ülkeler sermaye giriş-çıkış rekabetinden etkilenmeyecektir (Sabır, 2002: 138).

Bunu sağlamak için, yani Tobin Vergisi'nin uygulamasında beklenen başarının sağlanabilmesi için uluslararası bir anlaşmanın olması gerekmektedir. Yapılan bu uluslararası anlaşmayla tüm dünya ülkelerinde aynı işlemlere aynı oranda vergi uygulanacak, vergiden sağlanan gelir uluslararası bir kuruluşa bırakılacak ve bu gelirler ülkelerin kalkınması için veya finansal krizlerin önlenmesi için mali kaynak olarak kullanılacaktır. Böylelikle ülkeler arasında vergi rekabeti Tobin Vergisi açısından önlenmiş olur.

Kimi ekonomistler verginin planlanması ve uygulanmasının başarılı şekilde sağlanması için öncülüğünü IMF gibi uluslararası resmi bir kuruluşun yapması gerektiğini savunmuşlardır. IMF'ye üye olmak ya da ondan fon kullanmak için ön şart olarak öngörülürse, ülkelerin kolaylıkla uygulamayı kabul edeceği düşünülmüştür (Akdiş, 2004: 51).

Verginin uygulamasında başarı sağlanması için küresel nitelikte olmasına birçok eleştiri yöneltilmiştir. Bu eleştiriler uygulanmasında karşılaşılabilecek muhtemel yasal, teknik ve idari zorluklarla ilgilidir. Çünkü ülkelere giren uluslararası sermayenin, tüm dünya devletlerince aynı konu ve oranda uygulanmasının sağlanması oldukça güçtür (Tuncer, 2007: 12). Ayrıca, vergi IMF öncülüğünde ve denetiminde uygulansa da bugün hacmi 2 trilyon dolar civarında olan uluslararası kısa vadeli sermaye hareketlerinin takibi zor ve maliyetli olacaktır. Bu gibi sorunlar nedeniyle de vergi teori

de kalmış, gerekli ilgiyi görememiş ve çeşitli ülkeler tarafından denemeler olmasına rağmen uygulamada tam anlamıyla yerini alamamıştır.

1.4.2. Tobin Vergisinin Ülke Ekonomileri Üzerinde Yaratacağı Olumsuz Etkiler

Tobin Vergisinin uygulanması ülkeler açısından öncelikle sermaye akışkanlığını azaltacağı, para ve sermaye piyasasında aksaklıklara yol açacağı, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma eğilimlerini artıracacağı, buna bağlı olarak kayıt dışı ekonomiye neden olacağı için eleştirilmiştir (Tuncer, 2007: 12).

Bazı araştırmalar sonunda, piyasaların mutlaka akışkan olması gerektiği, böylece yatırımcıların gerekli gördükleri zaman, gerekli piyasalara hareket etme olanağının bulunması savunulmaktadır (Kapusuzoğlu, 2002: 66). Tobin Vergisi ise büyük fiyat farklılıklarına, dolayısıyla istikrarsızlığa yol açabilecektir. Vergi uygulanırken sermaye hareketliliğinin getirdiği yarar da göz önünde bulundurulmalıdır.

Özellikle verginin oranının belirlenmesi konusu önemlidir ve bununla ilgili olarak farklı düşünceler vardır. Bu oran, hem spekülasyon amaçlı sermaye hareketlerini caydıracak hem de vergiden elde edilecek hasılat en yüksek olacak şekilde belirlenmelidir. Ayrıca belirlenecek olan oran, ticareti ve uzun vadeli yatırımları saptırıcı nitelikte olmamalıdır (Kaplan, 2007: 10).

Yüksek vergi oranı uygulaması piyasada normal işlemlerde istikrarsızlık yaratacağı gibi; düşük oranlı vergi uygulaması ise, kısa vadeli sermaye hareketlerini engellemeyecektir (Karpuzoğlu, 2002: 68). Burada, daha öncede değindiğimiz, Tobin Vergisi torisini geliştiren Spahn tarafından 1995 yılında ortaya konan “iki basamaklı vergi” (a two-tier tax) yöntemine göre, düşük oranlı vergi uygulaması döviz kurundaki istikrarsızlık dönemlerinde kademeli olarak artırılmış biçimde uygulanması akla gelmektedir. Uygulanacak olan vergi istikrarlı dönemlerde döviz kuru koridoru içinde kalmasından dolayı çok düşük oranlarda olduğu için tüm dünya da eş zamanlı olarak uygulanmasına gerek yoktur.

Tobin Vergisini eleştiren ekonomistler özellikle ülkeler açısından, verginin uygulanmasının zor ve yatırımlara olumsuz etkileri üzerinde durmuşlardır. Verginin uygulanmasından beklenen sonucun elde edilebilmesi için vergi, tüm dünya ülkelerinde, aynı oranla, aynı konu üzerinden alınmalıdır. Böyle bir örgütlenmeyi

oluşturabilmek ülkeler açısından son derece zor ve maliyetli olacaktır. Ayrıca, ekonomileri kısa vadeli sermaye işlemlere daha bağımlı ülkeler ticaretin daha yoğun olduğu ülkelere göre daha çok etkilenecektir. Çünkü bu ülkelerde döviz transferi işlemleri daha çok yapılmakta, yani daha çok Tobin Vergisi alınmaktadır. Bunun ticaretin maliyetini artırdığını savunabiliriz. Örneğin Kanada'nın Tobin Vergisinden elde edeceği gelirin milli gelire oranı, ABD'den daha fazla olacaktır. Çünkü uluslararası işlemlerin büyük çoğunluğu ABD doları ile yapılmakta, dolayısıyla ABD işletmelerinin yabancı işletmelere göre döviz ihtiyacı daha azdır (Kapusuzoğlu, 2003: 67). ABD'de döviz ihtiyacının daha az olması, döviz transferinin daha az olması anlamına gelmekte; bu da daha az Tobin Vergisi hasılatı demektir.

Ayrıca uzun vadeli yatırımlardan sağlanan getirinin yıllar alması dolayısıyla, ülkeler kısa vadeli işlemlere yönelmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler büyümenin bir an önce sağlanabilmesi için kısa vadeli yatırımlara daha çok başvurmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler açısından, işlemlerin maliyetinin artması bir yük getirecek, ülkelerin yabancı sermaye üzerindeki etkisi azalacaktır (Arıkan ve Yurtseven, 2004: 130).

Tek başına bir veya birkaç ülkenin Tobin Vergisi alması, spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermaye hareketlerinin olumsuzluklarını önlemeyecektir (Kıldış, 2003: 200). Çünkü ülkelerde uygulanan vergi oranı farklı olacak, hatta bazı ülkeler hiç vergi almayacaktır. Dolayısıyla, vergiyi farklı oranlarda uygulayan ülkelere, vergiyi uygulamayan ülkelere doğru yatırımcılar kayacak, bunun sonucunda vergi cennetleri oluşacaktır. Ya da sermaye hareketleri resmi bir şekilde gerçekleştirilmeyerek, vergi kaçakçılığına gidilecektir. Bu ise kayıt dışı ekonominin tüm dünya da büyümesine neden olacaktır. Zamanla vergi tabanı daralacak ya da tamamen ortadan kalkacaktır. Bunun dışında yatırımcılar başka işlemlere de yönelebilir. Örneğin forward işlemleri vergilendirilmeye başladığında, Hazine bonoları vergi dışı kalmışsa buraya yöneleceklerdir. Bu durum ekonomik ve siyasi politikaları olumsuz etkileyecektir. Ya da vergilendirilecek işlemlerde bir süre sınırı olursa, yatırımcılar vergilendirme dışında kalacak mümkün olan en kısa zamanı yatırım için dikkate alacaklardır. Yani vergiden kaçınma için her yola başvuracaklardır.

Başka bir eleştiri noktası ise dış devlet borçlanmasının daha maliyetli hale geleceğidir. Gelişmekte olan ülkelerin yeterli sermayeye sahip olmamaları, iç tasarrufların yetersiz olması ve süreklilik gösteren bütçe açıkları gibi nedenlerle, çeşitli araçlarla sık başvurdukları dış borçlanma, uygulanacak Tobin Vergisi ile daha maliyetli hale gelecektir (Eker ve Meriç, 2005: 90-91). Ayrıca devlet borçlanma senetleri dışında, gelişmekte olan ülkelerin sermaye birikiminin yeterli olmaması nedeniyle finans piyasalarının ihtiyacı olan sıcak para, Tobin Vergisiyle beraber yatırımın maliyetli hale gelmesi nedeniyle ülke ekonomilerine girişi yüksek miktarda azalabilir. Ülkemiz gibi ekonomileri sıcak paraya bağımlı ülke ekonomileri bu durumdan olumsuz etkilenecektir. Başka bir eleştiri ise, ülkeye gelmesi beklenen sıcak para, Tobin Vergisi uygulaması neticesinde daha yüksek faiz oranları beklentisine gireceği ve sıcak paraya bağımlı ülke ekonomilerinin bu beklentiye uymak zorunda kalacaklarıdır. Dolayısıyla uygulanacak olan yüksek faiz oranlarının ekonomiyi başka bir finansal krize sürükleyebileceği yönündedir.

Dolayısıyla özetle diyebiliriz ki, vergi matrahı azalacak ve vergi gelirleri beklenen düzeyin altında elde edilecektir. Bunun sonucunda Tobin Vergisinden beklenen amaç gerçekleşmeyecek, uygulayan ülkeler açısından da maliyetlerin artmasından dolayı sıcak paranın kaçması, devlet borçlanmasının daha maliyetli olması gibi nedenlerle de birlikte ekonomilerde daha çok zarar gerçekleşecektir.

1.4.3. Spekülatif Amaçlı Sermaye Hareketlerini Caydırmada Yetersiz Olması

Tobin Vergisinin asıl amacı spekülatif amaçlı sermaye hareketlerinin maliyetini artırarak yüksek miktarda yapılabilecek bu yatırımları caydırmaktır. Ancak verginin sadece küçük hacimli döviz işlemleri üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir (Yılmaz, 2002: 18).

Kazanç beklentisinin yüksek olduğu işlemlerde Tobin Vergisi çok düşük oranlı olmasından ötürü temel işlevini yitirecektir. Çünkü küçük boyutlu istikrarsızlık dönemleri, çok fazla endişe veren olaylar değildir ve çeşitli para ve maliye politikalarıyla sorunlar aşılabilmektedir. Fakat sorun uzun vadeli, derin istikrarsızlık dönemlerinin atlatılmasındadır. Bunun telafisi belki de ancak yüksek vergi oranlarıyla sağlanabilir. Bu dönemlerde büyük kur dalgalanmaları neticesinde, spekülatif amaçlı sermaye hareketlerinden sağlanan kazanç da büyük olmaktadır (Kapusuzoğlu, 2002:

66). Dolayısıyla vergi, %0,1 yerine %1 oranında uygulansa dahi, büyük kur değişimleriyle sağlanacak olan gelir karşısında, verginin neden olacağı maliyet etkisiz kalacak ve dolayısıyla da Tobin Vergisinin asıl amacı gerçekleşemeyecektir.

1.5. Ülkelerin Kriz Dönemlerinde Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerini Kontrol Etmek Amacıyla Uyguladığı Birtakım Sınırlamalar

1.5.1. Şili Uygulaması

Latin Amerika Ülkelerinden biri olan, ekonomisinde bakır ve nitrat madenlerinin önemli yer tuttuğu Şili, döviz ihtiyacının büyük kısmını bu madenlerin ihracatından karşılanmaktadır. Dolayısıyla bakır fiyatlarında yaşanan değişimlere bağlı olarak ekonomisi dalgalanmaktadır.

1977 yılında sermaye hareketleri üzerindeki devlet kontrolünü kaldırmasıyla birlikte ithal mala olan talep artmıştır. Bununla beraber, uygulanan sabit kur politikası neticesinde reel kurun değerlenmesi dış ticaret dengesini bozulmuştur. 1981 yılında ise %10 oranında düşen bakır fiyatları ihracat gelirinde 300 milyon dolar kayba neden olmuştur. Yaşanan ekonomik daralma neticesinde Şili Merkez Bankası kısa vadeli sermayeyi korumak amacıyla faiz oranlarını artırmıştır (Bahçeci, 1997: 40). Tüm bu gelişmeler neticesinde, 1981 yılında finansal kriz başlamıştır. Başlayan krizle birlikte uygulanan sıkı para ve maliye politikalarıyla 1989 yılı başında %6 oranında büyüme oranı yakalanmış, cari işlemler dengesi iyileşmiş ve işsizlik azalmaya başlamıştır (Bahçeci, 1997: 43). Fakat 1989'da yeni göreve başlayan hükümetin politikaları neticesinde, yeni gelir dağılımı ve vergi reformu programının uygulanması tekrar enflasyon ve işsizlik sorununu beraberinde getirmiştir. 1990 yılının başında kronik enflasyon yaşayan ülkenin faiz oranının yüksek olmasından dolayı ülkeye kısa vadeli sermaye girişleri başlamıştır.

Tüm bu gelişmeler karşısında Şili hükümeti 1991-1998 yıllarında sıcak para hareketlerini kontrol etme programını uygulamıştır.

Ekonomideki kötü gidişatı durdurmak isteyen hükümet, 1991 yılında sermaye hareketleri üzerinde bir takım sınırlamalar getirmiş; Şili'deki yerli bankalar yabancı bankalardan borç alırken, alınan borcun %20'si kadar bir yıl merkez bankasına faizsiz rezerv verme uygulaması başlatılmıştır. 1992 yılında rezerv oranı %30'a

yükseltilmiştir. Ayrıca sermaye hareketleri sıkı bir şekilde kontrol edilerek hisse senedi görünümüyle ülkeye girişi engellenmeye çalışılmıştır (Çaşkurlu, 2001: 176). Şili'nin mevduat zorunluluğu uygulaması, bir yıllık kredi maliyetinin %3,9, üç aylık kredi maliyetinin %11 olmasına neden olmuştur (Çaşkuşlu, 2001: 178). Bu uygulama her ne kadar Tobin Vergisine benzese de, James Tobin'in teorisinde ortaya koyduğundan çok yüksektir.

Tablo 3. Şili'de Sermaye Kontrolü Nedeniyle Uygulanan Sınırlamalar

Giriş Yapan Sermaye Türü	Getirilen Kısıtlama
1. Doğrudan Yabancı Sermaye	En az 1 yıl ülkede durma zorunluluğu. Ülkeyi terk ederken bir kısıtlama yok.
2. Portföy Girişleri	Şili şirketleri tarafından ADSR menkul kıymetleri ihraç edilmesi sıkı kontrol altındaydı. Sadece belli risk şartlarını taşıyan firmalar bu kâğıtları çıkarabiliyordu. Ayrıca minimum bir rakam sınırlaması uygulanmaktaydı.
3. Diğer Portföyler	Diğer tüm menkul kıymetlere (yabancı krediler, tahviller) karşılığı olmayan %30 oranında bir rezerv uygulanıyordu. Bu rezerv uygulaması kalış süresinden bağımsız hesaplanıyordu.
4. Ticaret Kredisi	Ticari operasyonları desteklemek amacıyla alınan kredilere % 30 depozito uygulanıyordu.

Kaynak: <http://www.nber.org/papers/w6800>, 28.04.2011

Tablo 3'de de görüldüğü gibi sermaye hareketlerinin etkilerini azaltmak amacıyla hem doğrudan hem de dolaylı sınırlamalar getirilmiştir. Belki de sermaye hareketlerinin kontrol edilmesi uygulamalarında başarılı olan ülkelerden birinin Şili olmasının nedeni budur. Tobin Vergisine benzeyen uygulama ile piyasadaki gereksiz borçlanma azaltılmıştır. Dolayısıyla hükümet sermaye hareketleri içerisinde kısa vadeli hareketlerini azaltmayı başarmıştır. Kısa vadeli sermaye girişleri, uzun vadeli sermaye girişlerine göre çok daha hızlı şekilde azalmıştır (Demirbaş, 2008: 78).

1.5.2. Brezilya Uygulaması

Globalleşmeyle beraber, artan sermaye hareketleri nedeniyle yabancı sermaye ile büyüyen ülkelerden biri de Brezilya'dır. Artan kamu finansman açığının büyük bir kısmını yabancılar tarafından doğrudan veya dolaylı olarak getirilen sermayeden borçlanarak kapatmaya çalışmıştır. Dolayısıyla zamanla yabancı sermayeye ödenen faiz, ülkenin yerel faizi haline gelmiş; ülkenin dışa bağımlılığını ve finansal kriz riskini artırmıştır.

1990'ların başında ekonominin dışa açılmaya başlamasıyla birlikte, yüksek enflasyon ve artan faiz oranlarıyla mücadele için hükümet çeşitli önlemler almıştır. 1994 yılında uygulamaya konan ve Brezilya parası Real'in dolar karşısında yavaş yavaş devalüasyonunu öngören "Reel Plan" nı uygulamaya koymuştur. Bu plan ile 1993'de %2700'lerde olan enflasyon %1-3'ler düzeyine düşmüş, yıllık %4 büyüme hızına ulaşarak dünyanın dokuzuncu büyük ekonomisi olmuştur (Uzun, 2006: 220). Fakat Meksika krizine rağmen ülkeye giren yabancı sermaye miktarında ciddi bir düşüş yaşanmamıştır (Akdiş, 2004: 42). Uluslararası yatırımcıların fonları Brezilya'ya akarken, ülkenin cari işlemler açığı sürekli büyümeye başlamıştır. 1994 yılında cari işlemler dengesi %-0,31 iken, 1997'de %-3,83 düzeyinde gerçekleşmiştir (Uzun, 2006: 222). Bununla birlikte "Reel Plan" nedeniyle, para ve döviz kuru politikalarıyla enflasyon kontrol edilmeye çalışılsa da, cari açık sürdürülemez hale gelmiştir. 1998 yılına gelindiğinde Brezilya sabit kur sistemini devam ettirmiş ve IMF'den sağlan destek ile kriz etkisi azaltılarak, "Real Plan" nı devam ettirmiştir. Enflasyonun faiz oranlarından daha hızlı düşüşü, reel faiz oranlarının yüksek kalmasına neden olmuş; bunun neticesinde ülkeye kısa vadeli sermaye girişi artmıştır. Ve 1998 yılı Ocak ayında, Minas Gerais eyaletinin borçlarını ödeyecek durumunda olmasına rağmen ödememesi, hükümete olan borçlarını reddetmesi sonucunda Federal hükümetin zorlukla ödediği borç yükünü arttırmıştır. Borçlarını ödeyemeyecek duruma düşmesi nedeniyle 13 Ocak 1999 yılında Brezilya'da mali kriz başlamıştır (Uzun, 2006: 221).

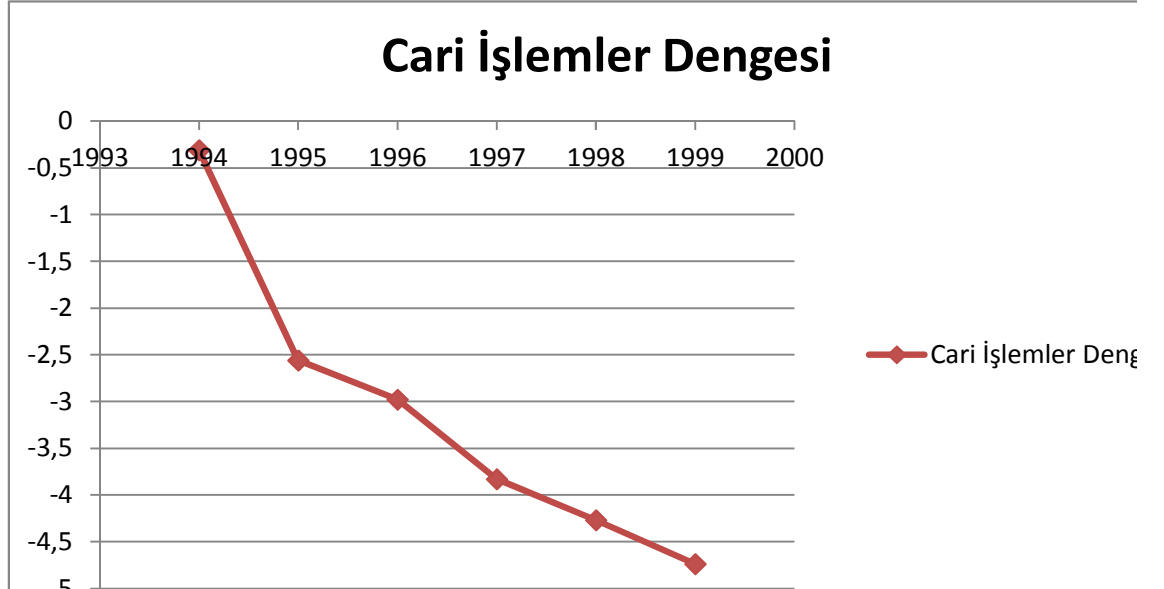

Tablo 4. Brezilya’da Temel Ekonomik Göstergeler

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Sanayi Üretimi	7,6	1,8	1,7	3,9	-2,1	-0,7
Cari İşlemler Dengesi	-0,31	-2,56	-2,98	-3,83	-4,27	-4,74
Top. Borçl. Gereği	44,2	7,1	5,9	6,1	7,9	10,0
Top. Dış Borç	26,6	30,7	45,6	40,0	38,2	37,6
Top. Dış Borç	26,6	30,7	45,6	40,0	38,2	37,6
İhracat Artışı (%)	12,9	6,8	2,7	11,0	-3,5	-6,1
Kamu Sek Net İç Borcu	20,7	24,9	29,4	30,2	36,0	37,0
Top. Kısa Vad. Dış Borç/Uluslar. Rezerv.	73,8	57,8	62,9	71,0	59,3	75,4

Kaynak: Uzun (2006: 222)

Şekil 1. 1994-1999 Yılları Arasında Brezilya’da Cari İşlemler Dengesi

Tablo 4’den yararlanılarak oluşturulan şekil 1’de de görüldüğü üzere, yaşanan Güney Asya krizinden bir yıl önce 1994 yılında cari işlemler dengesi açığı -0,31 iken krizden

bir yıl önce -4,27 düzeyine kadar çıkmış ve 1999 yılı sonunda -4,74 düzeyinde gerçekleşmiştir. 1994 yılından başlayarak sanayi üretimi yıldan yıla hızla düşerken, 1999 yılında -0,7 oranına kadar gerilemiş ve ihracatta aynı şekilde hızla azalmıştır. Krizin yaşandığı yılda -6,1 seviyelerine kadar gerilemiştir. Bu göstergelerle birlikte kamu sektörü iç borcu oranı yıldan yıla artmış, azalan sanayi üretimi ve ihracat hacmi yanında artan kamu iç borcunun kısa vadeli dış borçla karşılandığını tablo 4’de yer alan rakamlarla söyleyebiliriz. 1999 yılında uluslararası kısa vadeli borç rezervinin 75,4’ü Brezilya tarafından kullanılmıştır.

Brezilya’da yaşanan krizin temel sebebi; Güney Asya ülkelerinde başlayan kriz dalgasıyla bu ülkelere kaçan kısa vadeli sermayenin, Brezilya’ya büyük miktarda giriş yapmaya başlamasıyla birlikte hükümetin önlem olarak faiz oranlarını yükseltmesidir. Ayrıca bu dönemde büyüyen kamu açıkları mali dengeyi iyice bozmuştur. Ülkeye hızla giren kısa vadeli sermayeye karşı korunmak amacıyla kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol mekanizmasını uygulamaya başlamıştır (Demirbaş: 2008, 79). Genel Transfer Vergisi adı altında Tobin Vergisi benzeri uygulamada, banka havaleleri üzerinden %0,25 oranında vergi alınmıştır.

Krizin şiddetinin artmasıyla birlikte kısa vadeli sermaye ülkeden hızla çıkmaya başlamıştır. Azalan uluslararası yatırım fonları ülkedeki zorunlu rezervlerle dengelenmeye çalışılmış ancak durdurulamamış ve kriz yayılmıştır (Akdiş, 2004: 42). Sermaye çıkışı kontrollerinin başarılı olamamasının belki de en önemli sebebi sıkı bir şekilde uygulanmamasıdır. Ayrıca başarısız olmasının bir başka nedeni, finansal piyasaların çok gelişmiş olması ve türev araçlarının yaygın kullanılması da vergiden kaçınmanın kolaylaşmasına neden olmuştur.

Dünyada yaşanan küresel finansal krizle beraber Brezilya 2009 yılı Ekim ayında aldığı karar ile Tobin vergisi uygulamasının tekrar dünya tartışma sahnesine çıkmasına sebep olmuştur. Hükümet yabancı sermayenin Brezilya hisse senetlerine yapacağı yatırım üzerinde %2 oranında vergi getirdiğini açıklamıştır. Daha sonra verginin oranını %2’den %4’e ardından %6’ya çıkarmıştır. Futures işlemleri yapabilmek için ise, yabancı yatırımcılar tarafından yatırılan teminat (margin) tutarları üzerindeki verginin oranını da %0,38’den yüzde %6’ya yükseltmiştir (Ay, 2001: 45). Uygulamadaki amaç kısa vadeli sermaye hareketlerinin Real üzerindeki etkilerini hafifletmektir. (Yeldan,

2009). Ekim 2009'dan itibaren Real / Dolar nominal kuru aşağı yukarı aynı seviyede devam etmiştir. Ancak enflasyon oranına göre, reel kurun değerlendirme süreci hafifleyerek de olsa devam ettiğini söyleyebiliriz. 2010 yılına gelindiğinde ise ihracat %27 artmasına karşılık, ithalat %45 artmıştır (Yülek, 2012).

Tüm bu verilerden yola çıkarak, uygulanan Tobin Vergisinin spekülâtif hareketleri yavaşlatmada ve kontrol etmede yeterince başarılı olmadığını savunabiliriz (Alkım, 2011).

1.5.3. Malezya Uygulaması

Sermaye hareketleri üzerine kontrol mekanizması getirerek Tobin Vergisi benzeri uygulama yapan ülkelerden bir diğeri de Malezya'dır. Enflasyon oranı düşük, sermaye yatırımları güçlü, sürekli gelişen ve kendi kendine yeten Malezya, 1997-1998 Tayland'da başlayan ve Asya'yı etkisi altına alan "Asya Finansal Krizi"nden en çok etkilenen beş ülkeden birisidir. Kriz döneminde sermaye hareketlerini kontrol etmeye çalışan Malezya, Tobin Vergisini bir çare olarak görmüş ve kanunlarla desteklenen uygulamalarda bulunmuştur.

Malezya ekonomisi diğeri Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde olduğu gibi 1970'lerin ortalarında dış piyasaya açılmaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerin uyguladığı gibi kısa vadeli sermayeye bağlı büyüme modelini uygulamış ve büyüme sürecini hızla yaşamıştır.

1993 yılına geldiğinde ise, kısa vadeli borçların toplam borca oranı %37 dolaylarında iken, cari işlemler dengesi -10,1 düzeyindedir. Büyük ve sürekli hale gelen cari işlemler açığı, ülkeye gelen kısa vadeli sermayeyi olumsuz etkilemiştir. Cari işlemler dengesindeki açığın neden olduğu ulusal paranın aşırı değerlendirilmesi ile kısa vadeli sermaye ülkeden hızla çıkmış ve kaçınılmaz olan finansal kriz başlamıştır (Doğan, 2006: 187). Malezya hükümeti kısa vadeli sermayenin ülkeden hızla çıkışını yavaşlatmak amacıyla, 1993 yılında parasını %6 oranında devalüe etmiştir. Ve ülkeye tekrar kısa vadeli sermaye girişi başlamıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler karşısında Malezya hükümeti çareyi sermaye hareketlerini kontrolde aramıştır.

Ocak 1994'e geldiğimizde öncelikle yerleşik olmayanların kısa vadeli menkul kıymet satın almalarını; daha sonra ise bankaların ticaret ve yatırım ile ilgili olmayan dış

borçlarına sınırlama getirerek, yabancılara forward ve swap transferi yapmalarını yasaklamıştır (Çaşkurlu, 2001: 177). Uygulamanın ilk zamanlarında faiz oranları düşmeye başlamıştır. Ancak alınan önlemler, Ağustos 1994’de kademeli olarak kaldırılmaya başlanmış ve o yılın sonuna kadar büyük ölçüde kaldırılmıştır.

Malezya hükümetinin kısa vadeli sermaye üzerindeki sınırlamaları kaldırması ve spekülatif yatırımlara bağlı yüksek oranda büyüme modeli, beraberinde kısa vadeli borçların rezervlere oranını tekrar hızla artmaya başlamıştır. Ülke Tayland’da başlayan “Asya Finansal Krizi”nin de etkisiyle krize girmiştir. Fakat Malezya ekonomisi kriz başladığı dönemde, krize karşı çok kırılğan bir yapıya sahip değildi ve enflasyon oranı %4,5, cari işlemler dengesi -3,5, uluslararası kredi notu ise A+’idi (Doğan, 2006: 184). Tüm bunların nedeni, Tayland’ın aksine ülkeye uzun vadeli sermaye giriş hacminin yüksek olmasıdır. Güçlü bir bankacılık yapısına sahip görünen Malezya hükümeti kriz dönemimde Tayland, Güney Kore ve Endonezya hükümetleri gibi IMF destekli politikalar uygulamamıştır. IMF yardımı almaksızın, hatta IMF politikalarının tam tersi tedbirler alarak, krizden çıkmaya çalışmıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Finansal_sermaye_kontrolleri_uygulamalar%C4%B1#Malezya_Sermaye_Kontrolleri, 14.04.2011a).

Malezya hükümeti krizi atlatmak amacıyla 1994 yılında uyguladığı ve başarılı bir sonuç elde ettiği gibi, sermaye hareketlerini kontrol etmesi gerektiğini düşünmüş ve kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinde kapsamlı kontroller getirmiştir. Sabit döviz kuru rejimi ve düşük faiz oranları programlarını uygulamış, ayrıca deflasyon nedenli işsizliği azaltmak amacıyla para basarak genişletici maliye politikası uygulamıştır (Demirbaş, 2008: 82). Bunlarla beraber, Malezya halkı ve yerleşik olmayanlar arasında kredi ilişkileri yasaklanmış, ulusal para ve dövizin giriş - çıkışları izin ve miktar kısıtlanmalarına tabi olan önlemler alınmıştır. Uygulanan program nedeniyle, tüm offshore ringgit’in 1 Ocak 1998’den önce ülkeye dönmesini istemiş ve yerli menkul kıymetlerin ülke dışına çıkması için en az bir yıl elde tutulması şartı getirilmiştir (Çaşkurlu, 2001: 177). Uygulanan tüm sıkı para ve maliye politikaları başarılı olmuş, 1998’de faiz oranları %3 oranına kadar düşmüştür. 1999 yıla gelindiğinde ise, yerli sermayenin dışarı çıkması için bir yıl elde tutma zorunluluğu, aşamalı vergi sistemiyle değiştirilmiştir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Finansal_sermaye_kontrolleri_uygulamalar%C4%B1#Malezya_Sermaye_Kontrolleri, 14.04.2011a). Malezya hükümeti uyguladığı

bu program ile sermaye çıkışları üzerine doğrudan kontroller getirerek, düşen faiz oranları nedeniyle ülkeden çıkması ihtimal sermayeyi, kontrol altında tutmayı hedeflemiştir.

Malezya hükümeti, uygulamış olduğu neredeyse tüm programlardan olumlu sonuç alarak ekonomisini toparlamıştır. Bu kadar geniş kapsamlı, sermaye hareketleri üzerine kontroller getirecek şekilde politika uygulayarak başarılı olan başka bir devlet olmadığı için Malezya uygulaması dünyadaki tek örnek olarak sermaye hareketlerinin kontrolü üzerindeki katı düşüncelerin tekrar tartışılmasına neden olmuştur.

1.5.4. Tayland Uygulaması

1997'de Tayland'da başlayan ve küresel finansal piyasalar neticesinde bölgenin diğer ülkelerine yayılan "Asya Finansal Krizi"ni yaşayan Malezya, Endonezya, Güney Kore, Filipinler, Hong Kong ve Singapur'da olduğu gibi Tayland'da, 1970 yılından başlayarak kısa vadeli sermaye hareketlerine bağlı olarak yüksek büyüme hızlarına ulaşmıştır. Kişi başına düşen milli gelir 10 kat artmış, krizden önceki 1996 yılında enflasyon oranı %5,9'dur. Fakat 1990'lı yıllarda Tayland, yatırımlarda kapasite fazlası gibi sorunlarla karşılaşmıştır (Doğan, 2006: 184).

Kısa vadeli sermaye hareketlerine bağlı olarak büyüyen ülkelere biri olan Tayland cari açığının aşırı artması nedeniyle, 1995- 1996 yılları arasında uygulanan sermaye girişlerini kontrol etme politikası sonucunda;

- Tayland ekonomisine giren net sermaye akımı azaldı.
- Kısa vadeli sermaye girişlerinde kesin bir düşüş yaşanarak, 1995 yılında toplam sermaye girişlerinin %62'si kısa vadeli sermaye iken, 1996 yılında %32'si kısa vadeli sermaye girişi olarak gerçekleşmiştir.
- Uzun vadeli sermaye girişi hacmi arttı.
- Toplam borçlar içinde kısa vadeli borçların oranı düştü. (Küçükaksoy, 2006: 144)

Tüm bunlarla beraber döviz kuru düzenlemeleri çabaları sonucunda Tayland ekonomisi 1996 yılı sonunda %10 oranla dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasına girdi. Fakat 1997'de uygulamanın kaldırılmasının da etkisiyle, ülkeye hızla giren spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermaye hareketleriyle Baht değerlenmiş ve cari işlemler dengesi açık vermiştir. 1997 Haziran ayında döviz rezervlerinin iki günlük ihracatı karşılayacak

miktarda olduğu haberinin piyasaya yayılması üzerine, ekonomide yüksek miktarda işlem gören yabancı sermayenin ülkeden kaçması sonucunda Baht hızla değer kaybetmiştir (Yay ve diğerleri, 2001: 33). Bunun sonucunda Temmuz 1997’de sabit kur sistemi kaldırılıp Baht devalüe edilmiştir. Tekrar spekülâtif sermaye kontrollerine başvurularak, piyasa düzenlenmeye çalışılmıştır.

2006 yılı Aralık ayında, spekülâtif işlemlerin Kasım ayına göre üç kat artması ve 950 milyon dolara çıkması üzerine, Tayland hükümeti sermaye hareketleri üzerindeki denetimi arttırmak istemiştir. Yeni uygulamasında, ülkeye giren portföy yatırımlarının %30’nun faizsiz olarak Merkez Bankasına yatırılması hedefleniyordu. Bir yıl dolmadan ülkeden çıkacak olan yatırımın %10’u kesilecektir. Dolayısıyla gerçek vergi oranı yükü daha yüksek düzeyde gerçekleşecektir. Bu uygulama piyasalarda karışıklığa sebep olmuş; borsa endeksi kriz döneminden beri en hızlı düşüşünü yaşamıştır. Yabancı yatırımcılara yapılan paniğe kapılmamaları uyarılarına rağmen, yatırımcılar ülkeden hızla çıkmışlardır (<http://arsiv.sabah.com.tr/2006/12/20/yaz07-30-143.html>, 20.04.2011). Sonuçta Tayland hükümeti sermaye hareketlerini kontrol amaçlıyla uygulanan politikalardan vazgeçmek zorunda kalmıştır.

1.6. Tobin Vergisi’nin Uygulanabilirliği Hakkında Yapılan Çalışmalar

1.6.1. Tobin Vergisi’nin Uygulanabilirliği Hakkında Çalışma Yapan Ülkeler

1.6.1.1. Fransa

Globalleşen dünyada her geçen gün Tobin Vergisine ilgi artmaktadır. Bu ülkelerden biri olan Fransa’da da, Tobin Vergisini destekleyen birçok açıklama yapılmıştır.

İlk olarak 1995 yılında, Fransa başbakanı Lionel Jospin, hükümetin 1995-2000 yıllarına ilişkin hedeflerini açıkladığı konuşmasında “10 yıllık yatırımı caydırmayacak ancak 10 günlük işlemleri cezalandıracak” %0,1 oranında Tobin Vergi önermiştir (Yılmaz, 2002: 1). Daha sonra ise Fransız Parlamentosu’nun ATTAC Komitesi, 120’den fazla parlamenterin de desteğini alarak, Tobin Vergisinin uygulanması hakkında bir yasa tasarısı hazırlamıştır. Parlamento’nun AB ile ilişkilerinden sorumlu Delegasyonu, Mayıs 2000’de, “Spekülâtif Sermaye Hareketleri ile Mücadele Döviz İşlemlerine Vergi Getirilmesinin İncelenmesi ve Önerilmesi Konusunda AB Fransa Başkanlığı’ndan İstek” adlı önergeyi kabul etmiştir. Daha sonra Haziran 2000’de iki parlamenter

vergilendirme için bir deneme sürecinin önerildiği “Mali Akım Düzenlemeleri” konulu raporu tamamlamıştır (Kapusuzoğlu, 2002: 69). Kasım 2001’de Fransız hükümetince alınan bir karara göre, diğer Avrupa ülkelerinde de uygulanmak üzere, para birimleri arasındaki transferlere %0,01 ile %1 oranları arasında vergi getirilecektir.

Küresel bir finansal krizin olduğu 2010 yılında yapılan G-20 toplantılarının ilkinde Fransa Cumhurbaşkanı Sarkozy’in bankaların riskli davranışlarını azaltmak için önerdiği Tobin Vergisi benzeri özer bir vergi önerisine İngiltere Başbakanı Gordon Brown’da desteklemiştir (<http://www.boryad.org/boryad/boryad-arastirmalar/tobin-vergisi.html>, 14.04.2011).

Yine Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy 2011 yılı Ağustos ayında Almanya Başbakanı Angela Merkel ile Paris’te gerçekleştirdiği “Kriz Zirvesi”nde özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde yaşanan borç krizinin önüne geçmek amacıyla Finansal İşlemler Vergisi önerilmiştir. Özünde Tobin Vergisine benzeyen, 1936 yılında Keynes tarafından Londra’da uygulanması amacıyla önerilen vergi hisse senedi, tahvil, future gibi finansal varlık alım satım işlemlerinin vergilendirilmesidir (http://www.fortuneturkey.com/haberdetay.asp?news_id=1276, 10.10.2011). 1984-1992 yılları arasında da İsveç’de uygulanmıştır. “Euro Bölgesi Ekonomik Konseyi”nin kurulması ve Eylül ayında yapılacak Avrupa Birliği Komisyonu toplantısında Avrupa Birliğine üye ülkelerde Finansal İşlemler Vergisi uygulama önerisinde bulunma kararı alınmıştır (<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18506451.asp>, 17.08.2011). G-20 zirvesinin sonunda yapmış olduğu basın toplantısında ise Sarkozy; “AB ülkelerinde 2012 yılında Finansal İşlemler vergisinin getirilmesini umuyorum. Bu verginin yürürlüğe girmesi için 2012 yılında ülkeler büyük çaba gösterecekler” diyerek Finansal İşlemler vergisini tekrar gündeme taşıyarak, İngiltere’nin tüm karşı çıkışlarına rağmen vazgeçmediğini kanıtlamaktadır (<http://www.haberler.com/sarkozy-finansal-islemler-vergisi-konulmasini-3107427-haberi/>, 06.11.2011).

1.6.1.2. İngiltere

İngiltere’de birçok sivil toplum örgütü de Tobin Vergisine destek vermekte; verginin gelir elde etme amacını ortaya koymaktadırlar. Ayrıca bu örgütler, Fransa ve Belçika’da da benzer uygulamalar olduğuna dikkat çekerek, beklenen başarı için tüm Avrupa ülkelerinde uygulanması gerektiğini savunmaktadırlar.

Ülkede Tobin Vergisi benzeri bir uygulamada olan, menkul kıymetlerin satın alınması üzerinden ödenen vergiye “Stamp Duty Reserve Tax” (SDRT) olarak anılmaktadır. Elektronik ortamda menkul kıymet satın alınmasının durumunda da uygulanan bu vergi oranı menkul kıymete ödenen değer üzerinden % 0,5’dir (Demirbaş, 2008: 99). Verginin Londra Borsası işlem hacmini menkul işlem gören menkul kıymetlerin fiyatlarını düşürerek olumsuz olarak etkilediği yönünde düşünceler vardır.

2010 yılı G-20 toplantısında Fransa’nın Tobin Vergisi uygulanması teklifine destek veren İngiltere, 2011 yılı Ağustos ayında Merkel ve Sarkozy görüşmeleri sonucu gündeme gelen Tobin Vergisi benzeri bir uygulama olan Finansal İşlem vergisinin Avrupa Birliğine Üye ülkeler tarafından uygulanması konusuna karşı çıkmıştır. Dünya finans sektörünün %85’ ine sahip olmasından ötürü finansal sektörünün etkileneceği düşüncesindedir. İngiliz Diplomat ise Finansal İşlem vergisi önerisini “delilik” olarak nitelendirmiş, tüm dünyada kullanılması halinde uygulayabileceklerini; ancak Avrupa Komisyonu’nun öncülük etmesini istemediklerini, belirtmiştir (<http://www.euractiv.com.tr/finansal-hizmetler/article/ingiltere-abdeki-sarlatanlarin-finansal-ilem-vergisi-deligliine-karsi-cikacagiz-021471>, 30.09.2011a).

1.6.1.3. Kanada

Kanada Parlamento gündemine taşınan Tobin Vergisi pek çok parlamenter tarafından olumlu karşılanmış; yapılan görüşmelerde spekülasyon amaçlı sermaye hareketlerinin olumsuz sonuçları vurgulanmış ve bundan en çok orta gelir düzeyinin etkileneceği belirtilmiştir. Ayrıca gelir sağlama fonksiyonuna da değinilmiştir. Eleştirenler ise uygulamanın yatırımcıları vergi cennetlerine göçe yönlendireceğini söylemişlerdir (Demirbaş, 2008: 101). Sonuç olarak Kanada Parlamentosu, 23 Mart 1999 tarihinde Tobin Vergisini destekleyen bir raporu üçte iki gibi bir çoğunlukla kabul etmiştir. Böylece dünyada spekülasyonun önlenmesi konusunda ciddi anlamda görüş birliği olan ilk ülke olmuştur (Kıldış, 2003: 198). Maliye Bakanlığı yetkilileri ise Tobin Vergisinin başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi için uluslararası bir işbirliğine ihtiyaç olduğunu söylemektedirler.

2000 yılında Birleşmiş Milletler’deki Kanada delegasyonu Tobin Vergisiyle ilgili bir rapor düzenlemiştir (Kapusuzoğlu, 2002: 68). Ayrıca, 28 Haziran 2001’de Avrupa Parlamentosu’nun öncülüğü ile 13 Avrupa ülkesi ve Kanada parlamenterlerinin, birçok

ekonomistin, sivil toplum örgüt temsilcilerinin katıldığı, Kanada’da “Tobin Vergisi Hakkında Birinci Parlamentolar Arası Toplantı” yapılmıştır (Kaplan, 2007: 11).

1.6.1.4. Amerika Birleşik Devletleri

ABD Temsilciler Meclisi üyesi Peter de Fazio ve Senatör Paul Wellstone, Kongre’ye 11 Nisan 2000 tarihinde bir önerge sunmuşlardır. Yine Peter de Fazio tarafından Mayıs 2001’de Temsilciler Meclisi’ne “Uluslararası Mali İşlemlerde Bir Verginin Yerleştirilmesi” adlı bir önerge sunulmuştur. Önerge, Tobin Vergisinin yanı sıra, Dünya Bankası, IMF, OECD, G-8, G-20 gibi “Uluslararası Finansal Organizasyonlar” için küresel reform öngörmektedir (Arıkboğan, 2004: 7). Buna göre Tobin Vergisinin uygulanması için ABD öncülük yapmalıdır.

Ayrıca Tobin Tax Initiative adlı bir organizasyon bünyesinde bir grup parlamenter, Tobin Vergisinin uygulanması için bazı çalışmalar yapmaktadır. Bu gruba göre, her geçen gün hacmi artan sermaye hareketleri ciddi finansal krizlere neden olmaktadır. Meksika, Rusya, Brezilya krizleri bu nitelikteki krizlere birer örnektir. Serbest, kuralsız gezen sermaye istikrarsızlığa ve krizlere nedeni olmakta; sermaye hareketlerini düzenleyici mekanizmaya ihtiyaç olduğunu savunmaktadırlar (<http://www.ceedweb.org/iirp/>, 15.04.2011).

Ayrıca menkul kıymet işlem vergisi uygulayan ülkeler arasında olan ABD, bu vergiden önemli gelir elde eden ülkelerden bir tanesidir. % 0,003 oranı ile düşük ve dar kapsamlı olarak uygulanan işlem vergisi, borsa ve borsa dışı hisse senedi alış- satış işlemleri üzerinden, vadeli işlemlerde ise sözleşme üzerinden uygulanan bir vergidir. ABD’de “Section 31 Transaction Fees” (SEC fee) adıyla bilinen bu işlem vergisinin sermaye piyasalarını düzenleme işlevi de bulunmaktadır (Cansızlar, 2004: 377).

1.6.1.5. Hindistan

Menkul kıymet işlemleri üzerinden vergi alan ülkelerden biri Hindistan’dır. Vergi, 2004 yılında “Securities Transaction Tax” (STT) adıyla uygulanmaya başlayıp, %0,05 oranındadır.

Ayrıca Hindistan gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin korunması amacıyla sermaye hareketleri üzerinden vergi alınmasını savunmaktadır. Uygulanacak olan

vergiyle sermaye piyasasında belirsizlik kalkacak ve dolayısıyla yatırımcılara güven sağlanacak, kalkınma için gerekli gelir elde edilmiş olacaktır (Demirbaş, 2008: 103).

1.6.2. Tobin Vergisi'nin Uygulanabilirliği Hakkında Uluslararası Kurumlar Tarafından Yapılan Çalışmalar

1.6.2.1. Avrupa Birliği

İlk olarak 11 Kasım da, 15 AB ülkesi ve 70 ülkeden gelen parlamenterin katıldığı ACP-EU Parlamenterler Toplantısı'nda Tobin Vergisinin desteklenmesi kararı alınmıştır (Kapusuzoğlu, 2002: 69).

Daha sonra ise Belçika ve Fransa Tobin Vergisini savunmaya devam etmiştir. Avrupa Parlamentosu'nda sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi gerektiğini savunan başka görüşler de vardır. 14 Nisan 2005'e gelindiğinde Avrupa Parlamento'sundan 40 ülke, Avrupa Komisyonu'na Tobin Vergisinin uygulanması konusunda bazı sorular yöneltmişlerdir. Komisyon, Fransa ve Belçika'da kabul edilen ve İtalya'da da görüşülen, para transferlerine uygulanan Tobin Vergisinin potansiyel yararı hakkında ne düşündüğü, Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu'nda uluslararası vergi uygulanması önerisinde bulunan Fransa eski Cumhurbaşkanı Chirac'a nasıl bir cevap vereceği sorulmuştur. Ayrıca Komisyon'a, Tobin Vergisinin tüm AB ülkelerinde geçerli olması için Fransa ve Belçika'daki yasal düzenlemeleri destekleme niyetinin olup olmadığı ile birlikte verginin çevre, eğitim, küresel sosyal yatırımları ve "Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri"ne ulaşılmasında sağlayacağı katkı hakkında ne düşündüğü sorulmuştur (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?jsessionid=A73A27F8524175DF1BF017C9E1DAB052.node2?language=EN&pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2005-0058+0+DOC+XML+V0//EN>, 16.04.2011).

2008 yılında ABD'de başlayan ve 2012 yılına gelindiğinde neredeyse tüm dünya ülkelerini etkileyerek devam eden küresel finansal kriz ile birlikte Tobin Vergisi ve benzeri uygulamalar tartışılmaya başlanmıştır. G-20'ye üye ülkeler yapılan toplantıda, ülkeleri krize sokan finansal işlemleri hem kontrol etmek hem de gelir sağlamak amacıyla finansal işlemler üzerinden bir vergi alınması fikrini düşündüler. Ve G-20'ye üye ülkelerin talebi üzerine, Nisan 2010'da IMF finans sektöründe uygulanabilecek potansiyel ek vergiler üzerine bir çalışma yapmıştır; fakat yapılan çalışmada G-20'ye

üye ülkelerinin belirlediği amaçlar doğrultusunda verginin küresel olarak uygulanma ihtimalinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Mart 2011'ye gelindiğinde ise, Avrupa Parlamentosu Avrupa Birliği'nde Finansal İşlemler Vergisi uygulamasına yönelik çalışmaların sürdürülmesi ve öncelikle Avrupa Birliği'ne üye devletler düzeyinde uygulanması kararını almıştır. Geleceğe yönelik olarak Avrupa Birliği'nin gelirlerinin arttırılması için kilit bir unsur olarak tanımlanmıştır (Gago, 2011). Finansal İşlem vergisini destekleyen ve daha önce de Tobin Vergisi uygulamasını zaman zaman dile getiren Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy ile Almanya Başbakanı Angela Merkel 16 Ağustos 2011 tarihinde borç krizinin önüne geçmek amacıyla Paris'te "Kriz Zirvesi"nde görüştiler. Ve özünde Tobin Vergisine benzeyen, 1936 yılında Keynes'in Londra'da uygulanmak üzere önerdiği ve 1984-1994 yılları arasında da İsveç'te uygulanan, Finansal İşlem Vergisinin devreye girmesi kararını alınmışlardır (http://www.fortuneturkey.com/haberdetay.asp?news_id=1276, 10.10.2011). İsviçre'de ki uygulama türev işlemlerin Londra'ya kaymasına neden olmuştur. Zirvede ayrıca, Avrupa Birliği Başkanı Herman Van Rompuy'un önderliğinde Euro Bölgesi Ekonomik Konseyinin gerçekleştireceği, Eylül ayında yapılacak toplantıda Almaya ve Fransa tarafından Finansal İşlemler vergisi önerisinin getirileceği kararları alınmıştır (<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18506451.asp>, 17.08.2011). 2012 yılından itibaren ise, Almaya ve Fransa'nın kendi aralarında ortak vergilendirmeyi yürürlüğe sokmayı düşündükleri belirtilmiştir. Sarkozy ve Merkel gündeme getirdikleri Finansal İşlem vergisinin içeriği hakkında bilgi vermezlerken, ekonomistler bunun Tobin Vergisi benzeri bir vergi olacağını belirtmişlerdir ve Tobin Vergisi uygulaması tartışmaları tekrar ekonomi sahnesine çıkmıştır (<http://www.etha.com.tr/Haber/2011/08/17/ekonomi/sarkzoy-merkel-gorusmesinin-sonuclari/>, 17.08.2011). 28 Eylül 2011 tarihine gelindiğinde ise Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barrosa, küresel krizin maliyetini adil bir şekilde bankalara yüklemek ve riskli bankacılık işlemlerini caydırmak için bir mali işlemler vergisine ihtiyaç olduğunu söylemiş ve 55 milyar Euro gelir sağlanabileceğini öngördüğü Finansal İşlem Vergisi taslak direktifini yayımlamıştır. Barrosa böylece bankacılık sektörünün de diğer sektörler gibi topluma katkı sağlayabileceğini savunmuştur (<http://www.cnnturk.com/2011/ekonomi/09/28/ab-den.finansal.islemler.vergisi.onerisi/631010.0/>, 30.09.2011). Avrupa Birliği

Komisyonu, Avrupa Birliği çapında hisse senedi, tahvil, bona işlemlerinden 0,1 oranında vergi alınarak 57 milyar Euro gelir sağlanabileceğini n grmuştur. Avrupa Birliği Komisyonun destek verdiği Finansal İşlem Vergisinin 2014 Ocak ayından itibaren Avrupa Birliğinde ve daha sonra tüm dünyada uygulanması planlanmıştır (<http://www.finansgudem.com/haber/Bankalara-finansal-islem-vergisi/68323>, 29.09.2011). Finansal İşlem Vergisi uygulamasını ilk olarak gündeme getiren Almaya ve Fransa ile birlikte Belçika ve Norveç’de destek vermişlerdir. Dünya finans sektörünün %85’ ine sahip olan ve Avrupa Birliği ortak para birimini (Euro) kullanmayan, uygulanması halinde Finansal İşlemler Vergisin % 80 nin Londra’dan toplanılacağı tahmin edilen İngiltere ise,“Robin Hood Vergisi” olarak da adlandırdıkları Finansal İşlem Vergisine karşı çıkmıştır. İngiltere ekonomistleri bunu Londra’ya yapılan bir saldırı olarak görmektedir. Finansal İşlem Vergisi önerisini “delilik” olarak nitelendiren bir İngiliz diplomat, tüm dünyada kullanılması halinde uygulayabileceklerini; ancak Avrupa Komisyonu’nun öncülük etmesini istemediklerini belirtmiştir (<http://www.euractiv.com.tr/finansal-hizmetler/article/ingiltere-abdeki-sarlatanlarin-finansal-ilem-vergisi-deligliine-karsi-cikacagiz-021471>, 30.09.2011a). İngiltere ile beraber 1984-1994 yılları arasın Finansal İşlemler vergisini uygulayan ve uygulamayla birlikte türev işlemleri Londra’ya kayan İsveç’te vergiye karşı olanlar arasındadır. Tüm Avrupa Birliğine ye ülkelerin yer aldığı, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyinde 27 AB lkesi tarafından oybirliği ile onaylanması sonucu uygulanabilecek verginin şu anda tartışmaları sürmektedir. Zira 4 Ekim 2011 tarihinde AB Maliye Bakanlarının yapacağı toplantıda görüşülmesi düşünülürken, toplantıda büyük bir ekonomik kriz yaşayan Yunanistan gibi ülkelerin durumu konuşulmuş ve kararlar alınmıştır. Sarkozy ise G-20 zirvesinin sonunda yapmış olduğu basın toplantısında, “AB lkelerinde 2012 yılında Finansal İşlemler Vergisinin getirilmesini umuyorum. Bu verginin yürürlüğe girmesi için 2012 yılında ülkeler büyük çaba gösterecekler” diyerek Finansal İşlemler vergisini tekrar gündeme taşıyarak, İngiltere’nin tüm karşı çıkışlarına rağmen vazgeçmediğini kanıtlamaktadır (<http://www.haberler.com/sarkozy-finansal-islemler-vergisi-konulmasini-3107427-haberi/>, 06.11.2011).

Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC) genel sekteri Bernadette Segol ise, Euractiv’e verdiği röportajda; Finansal İşlemler vergisinin özellikle Avrupa’da pek çok kişinin işsiz kalmasına neden olan krizin yaralarının sarılması için olduğunu

belirtmiştir. Ve ona göre, vergiden elde edilen gelirin üye ülkelerin Avrupa bütçesine katkısı gibi düşünülmemeli, gelir istihdam ve büyüme harcamalarında kullanılmalıdır (<http://www.euractiv.com.tr/6/article/avrupa-sendikalar-konfederasyonu-finansal-islem-vergisi-istihdam-yaratmak-icin-kullanilmali-020634>, 30.09.2011b).

27 AB ülkesinin oybirliği ile kabul etmesinin zor gözüktüğü AB'nin, oybirliği sorununu bertaraf etmek amacıyla katma değer vergisinin bir parçası haline getirerek uygulamayı düşündüğü verginin birlik açısından detaylı şekilde incelenmesi gerekmektedir. Sadece Euro bölgesinde uygulanması ise, yatırımların Euro bölgesi dışına kaymasına neden olacaktır. Finansal kurumlardan ziyade nihai tüketiciye ek maliyet getirecek olan vergi uygulaması yatırımcıların AB ülkelerinden başka ülkelere kaçacak olması ciddi endişe yaratmaktadır.

Yapmış olduğumuz mülakat sırasında Haber Türk Gazetesi Ekonomi Bölümü Finans Editörü Sayın Rahim AK AB'de ki bu gelişmeleri şu şekilde yorumlamıştır;

“Şu anki finansal kriz ortamında gelecekte ne olacağıyla ilgili kimse tam anlamıyla bir şey öngöremez. Birbirine bağlı, karmaşık bir sistemin çökmesidir. Avrupa'nın yapmaya çalıştığı bu kopuk noktaları, karmaşık sistemi kontrol altına almak. Ama şu kriz ortamında uygulanması krizi büyütür. Şu anda Avrupa'da yaşanan kriz için alınan ciddi önlemler yok. Avrupa öncelikle ciddi önlemler alıp, krizden kurtulmalı. Şu anda yaşanan kriz, sermaye hareketleriyle daha çok ilgilidir. Şu ortam da geleceklere ilgili bir öngörü yapılmazken, krizden kurtulmak için bir silah gibi kullanılması doğru değil. Bizde 2000 yılında “Anayasa'nın fırlatılması”nın yarattığı bir etki gibi bir etki yaratabilir. Yani krizin etkilerini şiddetlendirmesi beklenen sebep şu ortamda uygulanacak olan bir finansal işlemler vergisi olabilir. Sıcak para Avrupa'ya da lazım. Vergi konulursa yatırımcı kaçar. Öncelikle finansal kriz tam anlamıyla kabullenilmeli, gerekli ortamlar alınmalı; sonrasında Avrupa'da ekonomi durulmaya başlarsa Tobin vergisi benzeri bir vergi uygulanabilir.” (Kişisel Görüşme, 29.12.2011)

Yaptığımız mülakatlar neticesinde neredeyse tüm katılımcıların birleştiği ortak nokta şu anda yaşanan krizin likidite sıkıntısından kaynaklandığı ve dolayısıyla kısa vadeli sermayeye ihtiyaç olduğu; bu noktada Finansal İşlemler Vergisinin uygulanmasının krizin şiddetinin artıracığı yönündedir.

1.6.2.2. Birleşmiş Milletler

Eylül 2000 yılında Birleşmiş Milletlerin düzenlediği toplantıda bir araya gelen liderler, dünyanın büyük problemi olan, gezegenimizin geleceğini tehlikeye atan ve ayrıca gelişmiş ülke ekonomilerini de etkileyen fakirlik, eğitimsizlik, hastalık gibi sorunları

2015 yılına kadar azaltmayı amaçlayarak, “Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri” adı altında bir takım amaçlar belirlemişlerdir. Fakat dünyanın bu yapısal sorunlarını azaltmak için büyük bir finansman kaynağına ihtiyaç vardır. Birleşmiş Milletler tarafından kalkınma hedefinin finansmanını sağlayacak kaynağı araştırmak için ise, Zedillo Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun 2001 yılında hazırladığı raporda Tobin Vergisi fikrine olumlu yaklaşmıştır (Demirbaş, 2008: 103).

Mart 2002’de Meksika’da düzenlenen “Kalkınma İçin Finansman” konulu konferansta ise Tobin Vergisi tekrar gündeme gelmiştir. Toplantının ana konusu olan küresel yoksulluğun azaltılmasında kullanılabilir finansal kaynakların neler olabileceği hususunda Tobin Vergisi önerilmiştir (Kapusuzoğlu, 2002: 70). Ayrıca Kopenhag’da düzenlenen “Birleşmiş Milletler Sosyal İşler Zirvesi”nde, spekülasyon amaçlı sermaye hareketleri üzerinden vergi alınarak elde edilen gelirin fakirlik ve işsizlikle mücadelede kullanılabilirliği konuşulmuştur (Yıldırım, 2002: 87).

1.6.2.3. ATTAC ve Diğer Sivil Toplum Örgütleri

1998 yılında Fransa’da kurulan ATTAC’ın (Association pour une des transactions financieres pour l’aida aux citoyens -Yurttaşlara Yardım İçin Finansal Dolaşımın Vergilendirilmesini Savunan Derneği) fikir kaynağı Iganacio Ramonet’in yazdığı “Desarmer Les Marches” adlı makaledir (Erdoğan, 2001: 150). Dernek Tobin Vergisi’ni temel ilke ve amaç olarak benimsemiştir. ATTAC, Tobin Vergisi’ni, finansal serbestleşme, globalleşme ve finansal piyasaların gücüne karşı direnme aracı olarak yoksul ülkeler için bir çözüm olarak görür.

ATTAC dışında, 1990 yılında Brüksel’de kurulan CADTM (Üçüncü Dünyanın Borçlarının İptali Komitesi), 1997 yılında Kahire’de kurulan FMA (Dünya Alternatifler Forumu), 1998 Fransa’da kurulan CCAMI (Çok Taraflı Yatırım Anlaşmalarına ve Genetik Kopyalarına Karşı Eşgüdüm) küreselleşme karşıtı sivil toplum girişimleri sermaye dolaşımının kısıtlanması yönünde çalışan önemli örgütlerdir (Kaplan, 2007: 11).

Küreselleşme karşıtı sivil toplum örgütleri ve politikacılar tarafından gündeme getirilen Tobin Vergisi, James Tobin’in düşüncelerini aşmıştır. Ülkelerarası yoksulluk ve küreselleşme karşıtı hareketlerine karşı düşüncelerini James Tobin:

“Yoksulluğun pek çok nedeni olabilir. Bunların birçoğu o ülkelerin kendisinden kaynaklanır. Küreselleşme karşıtlarının dayattığı önlemleri alarak durumlarını iyileştirmeleri mümkün değildir. Sözelimi, dünyanın her yerinde Batılı ulusların çalışma koşullarının uygulanması gibi önlemler bu yoksul ülkelerin ürünlerinin zengin ülkelerin pazarlarındaki rekabet gücünü azaltır”

Şeklinde ifade etmiştir (Kapusuzoğlu, 2002: 71).

BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DE KISA VADELİ SERMAYE HAREKETLERİNİN GELİŞİMİ VE TOBİN VERGİSİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ

2.1. Türkiye’de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Gelişimi

Türkiye 1950’li yıllardan başlamak üzere, ikinci dünya savaşında etkisiyle dünya ülkelerinde olduğu gibi dış ticarete müdahale eden bir politika izlemiştir. 1960’lı yıllara gelindiğinde ise ithal ikameci bir politika benimsemiştir. 1970’li yıllarda dünyada başlayan petrol krizi ve ülkelerin dalgalı kur sistemine geçmesi nedeniyle, uygulanan ithal ikameci politika bu dönemde yetersiz kalmıştır. Özellikle yüksek oranlarda gerçekleşen dış ticaret açığı, hızlı fiyat artışları ülkeyi bir bunalıma sürüklemiştir (Kepenek ve Yentürk, 2005: 195). 1980’e kadar sanayileşmeye yönelik önlemler alınmış; fakat bu önlemlerin yetersiz kalması üzerine 24 Ocak 1980’den başlamak üzere yeni bir ekonomi politikası uygulanmaya konulmuştur. Çünkü bu tarihe kadar Türkiye’de dışa kapalı bir finans piyasası söz konusuydu. 24 Ocak kararlarıyla beraber serbestleşme ve dışa yönelik büyüme modeli uygulanmaya başlanmıştır.

1981 yılında Sermaye Piyasası Kurulu kurulmuş; bununla birlikte faiz oranları üzerindeki sınırlama büyük ölçüde kaldırılmıştır. Kredi kullanımı gereği yüksek faiz oranı politikası izlenmiştir (Balseven ve Erdoğan, 2005: 302). Bu ise, ülkeye spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermayenin girmeye başlaması demektir. Bunda IMF ve Dünya Bankası’nın küresel sermaye hareketlerinin büyümeyi sağlayacağına yönelik politika önerilerinin de etkisi olmuştur (Göksu, 2005: 52). 1984’de döviz alım-satımı serbestleştirilmiş. 1980’lerin sonunda kötüleşen makroekonomik göstergeler nedeniyle, sermaye girişleriyle ekonomik büyümenin sağlanacağı düşüncesinden hareketle 1989’da kambiyo kontrolleri tamamen kaldırılarak, dış finansal serbestleşme kararı alınmıştır (Kepenek ve Yentürk, 2005: 213). 11 Ağustos 1989 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanan “Türk Parasını Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar” ına ya göre getirilen temel düzenlemeler;

- Türkiye’de yerleşik kişiler; bankalar, yetkili müesseseler ve özel finans kurumlarından, hiçbir sınırlama olmaksızın döviz alabilirler ve döviz bulundurmak için herhangi bir sınırlamaya tabi değildirler.

- Türkiye’de yerleşik kişiler, dışarıda yerleşik kişiler için veya bunlar adına, yurt içinde veya dışında yapmış oldukları tüm hizmetler karşılığı dövizleri serbestçe tasarruf edebilirler.(md-11)
- Dışarıda yerleşik kişilerin borsada kota edilmiş Türk Menkul Kıymetlerini, Türkiye’de Sermaye Piyasası Kanununa göre faaliyet gösteren bankalar dahil aracı kurumlar vasıtasıyla satın almaları, satmaları ve bu kıymetlere ait gelirler ile bunların satış bedellerini bankalar ve özel finans kurumları aracılığı ile transfer etmeleri serbesttir.(md-15)
- Türkiye’de yerleşik kişilerin bankalar, yetkili müesseseler ve özel finans kurumları vasıtalarıyla yabancı borsalarda kota edilmiş menkul kıymetleri; Merkez Bankası tarafından alım-satımı yapılan yabancı para birimleri cinsinden hazine bonosu ve devlet tahvili alınıp satılması ve bu kıymetlerin satış bedellerini yurtdışına transfer etmeleri serbesttir.(md-15)
- Türkiye’de yerleşik kişilerin yurtdışından menkul kıymet getirmeleri ve yanlarında yurtdışına çıkmaları serbesttir.
- Gayrimenkul satışları üzerindeki yasak kaldırılmış, gayrimenkul satışlarından elde edilen gelirin transferi serbesttir.(md-16)
- Yurtdışından döviz kredisi almak serbesttir.(md-17)
- Türkiye’de yerleşik olmayan kişilerin Türk Lirası hesabı açtırmaları ve bu hesaba ilişkin anapara ve faizleri Türk Lirası ya da döviz olarak transfer etmeleri serbesttir.(md-19)

Kısaca 32 no’lu KHK’nin döviz işlemleri ve sermayeyi tamamen serbest bıraktığını söyleyebiliriz. Böylelikle, Türkiye finans piyasası spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermaye hareketlerine tamamen açılmıştır. Yurtiçi mal ve finans piyasalarında gerekli tedbirler alınmadan atılan bu adımın maliyeti ise yüksek olmuş, ülkeyi finansal krizlere sürüklemiştir. 1989 yılında gelişmiş ülkelerde yaşanan durgunluk neticesinde oluşan atıl fonlar spekülasyon amaçlı sermaye hareketlerini hızlandırmıştır. Türkiye’de sermaye hareketlerinin serbest bırakılması, normal faiz oranları yabancı yatırımcılar için Türkiye piyasalarına yönlendirmiş; Türkiye açısından ise, TL’nin reel olarak değer kazanması ve gelen likit para sonucunda yurtdışından borçlanma cazip hale gelmiştir (Çoşkun, 2006: 76). Gelen yabancı sermayenin ise daha çok kısa vadeli olmasından ötürü, ülkeden ani bir şekilde çıkma riski taşınması piyasaların kırılganlığını arttırmıştır.

Ayrıca artan faiz oranlarının ülke içinde de özel kesim yatırımları azalttığını ve ülke ekonomisinin zamanla daha çok dış kaynaklı sermayeye bağımlı olmasına neden olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim 1991 yılı Ocak ayında savaşa dönüşen Körfez Krizi sonucunda yabancı sermaye ülkeyi hızla terk etmiş, sermaye çıkışlarıyla ülke ekonomisi zarar görmeye başlamıştır.

Tüm bu gelişmeler sonucunda ülkede yeni bir kriz meydana gelmiş ve krizi aşmak için 5 Nisan 1994’de yapısal kararlar alınmıştır. 1994 yılı başında kamunun iç borçlanma mekanizması çönmüş, dış açık nedeniyle devalüasyon beklentisi başlamıştır. 5 Nisan kararlarından sonra ise sıkı para politikası uygulayarak, eriyen döviz rezervleri artırılmaya çalışılmıştır. 1995 yılında itibaren ise tekrar dış sermayeye dayalı likit para yaratma politikasına geri dönmüştür (Kepenek ve Yentürk, 2005: 234). 1996 yılına gelindiğinde ise sermaye hareketleri oldukça artmış; kısa vadeli sermaye hareketleri 5,5 milyar Dolarla oldukça yüksek miktardadır (Berksoy ve Saltoğlu, 1998: 50).

1998 yılına gelindiğinde ise Asya ve Rusya’da yaşanan kriz ülkemizi de etkilemiş, 840 milyar dolar net sermaye çıkışı olmuştur. Uygulanan istikrar programlarıyla birlikte 1999 yılı ve Kasım 2000’e kadar ülkeye tekrar büyük miktarda sermaye girişleri olmuş; Kasım 2000 ve Şubat 2001’de yaşanan krizler neticesinde önemli miktarda sermaye çıkışları yaşanmıştır. Bu dönemde 13,9 milyar Dolar civarında sermaye çıkışı olmuştur. 2002 yılında sermaye çıkışları devam etmiş; 2003 yılına gelindiğinde ise sermaye girişleri başlamıştır. 2004 yılında da devam eden sermaye hareketlerinin %30’unu kısa vadeli sermaye hareketleri oluşturmuştur (www.tcmb.gov.tr/yayınlar/ödemeler dengesi istatistikleri, 20.04.2011). 2005 ve 2006 yılında olumlu ekonomik gelişmeler sonucunda ülkeye doğrudan sermaye girişi olmuştur. 2007 yılına gelindiğinde ise yaşanan siyasi olaylar ülke ekonomisine olumsuz olarak yansımış, sermaye giriş hacminde düşüş yaşanmıştır.

Tüm bunlar neticesinde görülüyor ki, ülke ekonomisinin dışa açılmasında sonra yaşanan krizlerde kısa vadeli sermaye hareketlerinin rolü büyüktür ve dolayısıyla bu hareketlerin denetlenmesi gerekmektedir. Bu konuyla ilgili ciddi bir adım atılmamakla birlikte, son yılda dünyada yaşanan küresel krizin de etkisiyle, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kısa vadeli sermaye hareketlerine caydırıcı uygulamaların getirilmesi tartışma konusu olmuştur.

2.2. Türkiye’de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Etkileri

Kısa vadeli sermaye özellikle 1990’dan sonra gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere kaymıştır. Bunun en önemli nedeni ise ekonomik büyümeyi sağlamak için para ihtiyacı olan gelişmekte olan ülkelerin yüksek faiz oranı uygulaması ve gelişmiş ülke ekonomilerinde ki durgunluktur. Bu ülkelerden biri olan Türkiye, ekonomik büyümeyi kısa vadeli sermaye hareketleriyle sağlamıştır. Fakat bu beraberinde ekonominin kısa vadeli sermayeye bağlılığını, kısa vadeli sermaye hareketlerine bağlı olarak meydana gelen ekonomik krizleri ve daha pek çok ekonomik birim üzerinde etkiyi beraberinde getirmiştir.

2.2.1. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Cari İşlemlere Etkisi

“Ödemeler Dengesi” altında yer alan cari işlemler finans ve sermaye hareketlerinin mutlak göstergesidir. Cari işlemler, açık verdiğinde ülke yurtiçinde kazandığından fazlasını yurt dışına göndermiş demektir. Böylelikle var olan açık yurt dışından borçlanılarak finanse edilecektir. Bu da borç yükünün artması anlamına gelmektedir.

Tablo 5. 1989-2011 (ilk 6 ay) Türkiye'nin Makro Verileri

Yıllar	Dış Ticaret	Cari İşlemler	Doğrudan Yatırımlar	Portföy Yatırımları	Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri	Büyüme Hızı (%)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı
1989	-4190	938	663	1386	-584	1,6	73,6
1990	-9448	-2625	700	547	3000	9,4	58,1
1991	-7290	250	783	623	-3020	0,3	64,6
1992	-8076	-974	779	2411	1396	6,4	64,3
1993	-14080	-6433	622	3917	2994	8,1	52,1
1994	-4167	2631	559	1158	-5190	-6,1	77,8
1995	-13152	-2339	772	237	3635	8,00	60,6
1996	-10264	-2437	612	570	2665	7,1	53,2

Tablo 5'in devamı

Yıllar	Dış Ticaret	Cari İşlemler	Doğrudan Yatırımlar	Portföy Yatırımları	Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri	Büyüme Hızı (%)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı
1997	-15048	-2638	554	1634	-9	8,3	54,1
1998	-14052	1984	573	-6711	1313	3,9	58,7
1999	-10185	-1360	138	3429	1262	-6,1	65,4
2000	-26728	-9819	112	1022	4035	6,1	51,00
2001	-10065	3390	2769	-4515	-11006	-9,5	75,7
2002	-15495	-1521	863	-593	-133	7,8	69,9
2003	-22087	-8036	1195	2569	3327	5,9	68,2
2004	-34373	-14431	2024	8023	7705	9,9	64,8
2005	-43298	-22088	8967	13437	20580	7,6	62,9
2006	-54041	-32051	19065	7373	16253	6,0	61,3
2007	-62791	-383219	19923	717	27865	4,6	63,0
2008	-69936	-41959	16955	5014	22914	0,9	65,4
2009	-38785	-13991	6858	227	2000	-4,8	72,5
2010	-71661	-48528	7294	16126	17571	9,0	61,4
2011 (6 ay)	-71384	-12073	215	3786	3776	8,8	55,4

Kaynak: [http://www.dpt.gov.tr/temel ekonomik göstergeler](http://www.dpt.gov.tr/temel-ekonomik-gostergeler) (22.10.2011)

Türkiye’de önemli ekonomik olayların dönemleri ve son yılları da gösteren Tablo 4’e baktığımızda, cari işlemler ile kısa vadeli sermaye hareketleri arasındaki ilişkiyi görebiliriz. Cari işlemler açığının yüksek olduğu yıllar, kısa vadeli sermaye hareketlerinin de yüksek olduğu yıllar olması cari işlemler ile kısa vadeli sermaye

hareketleri arasındaki pozitif ilişkiyi göstermektedir. Büyüme oranına bakıldığında ise, büyümenin fazla olduğu yıllarda ithalattaki artış kısa vadeli sermaye hareketleriyle finans edilmiştir.

Türkiye’de 1989’da başlayan dış finansal serbestleşmeyle birlikte cari işlemler hesabının hızla açık verdiğini söyleyebilir.1989 yılında cari işlemler dengesi 938 milyon dolar iken, kısa vadeli sermaye -584 milyon dolardır. Zira bu yılın ortalarında KHK kabul edilmiş, dolayısıyla da cari işlemler açık vermemiştir. Fakat 1990 yılına gelindiğinde ise finansal serbestleşmeyle beraber cari işlemler dengesi -2,625 milyar dolarken, kısa vadeli sermaye hareketleri 3 milyar dolardır. Artan ithalat ithalat doğrudan yatırımlar ve portföy yatırımlarıyla finanse edilemediğinden; kısa vadeli sermaye hareketleri artmış, cari işlemler dengesi açık vermiştir. Körfez krizinin yaşandığı 1991 yılında kısa vadeli sermaye hareketleri -3,02 milyar dolar gibi yüksek meblağ ile çıkarken, cari işlemler dengesi 250 milyon dolardır. Hızla çıkan sermaye ülke ekonomisine zarar vermiştir. Ekonomik krizin yaşandığı 1994’de iç talep azalmış, ithalat yavaşlamıştır. Piyasalarda devalüasyon beklentisi sonucunda yaşanan sermaye çıkışı ve ithalat hacminin düşmesi sonucunda, cari işlemler dengesi 2631 milyar dolar iken, kısa vadeli sermaye hareketleri -5,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Düzelmeye başlayan ekonomik göstergeler ve 1996 yılında Gümrük Birliği’nin işlerlik kazanmasıyla birlikte artan ithalat hacminin ihracatla karşılama oranının düşük olması nedeniyle, kısa vadeli sermaye finansman olarak kullanılmıştır. Bunun sonucunda, kısa vadeli sermaye hareketleri 2,665 milyar dolar gibi oldukça yüksek bir rakam iken, cari işlemler dengesi ise -2,437 milyar dolardır. İthalat hacmi karşısında yetersiz kalan ihracat hacmi sonucunda artan döviz ihtiyacı kısa vadeli sermaye ile telafi edilmeye çalışılması kısır döngü şeklinde devam etmiştir. Sonuçta yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinde kısa vadeli sermaye hızla ülkeyi terk etmiştir. 2001 yılında 11 milyar dolar kısa vadeli sermaye ülkeyi bir anda terk ederken, ihracatın ithalatı karşılama oranı yüksek olduğu için cari işlemler dengesi açık vermemiştir. Dünyada Küresel Finansal Krizin baş göstermeye başladığı 2008 yılında ise en yüksek düzeye erişmiş ve -41,959 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ise krizin etkilerinin artmaya başlaması neticesinde cari işlemler dengesi -46,528 milyon dolar gibi rekor bir seviyede gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Türkiye’nin sıcak paraya bağımlılığının arttığını savunabiliriz.

Görüldüğü gibi Türkiye’de dış finansal serbestleşmeyle beraber artan ithalat hacmi ve kamu harcamaları kısa vadeli sermaye ile finanse edilmiş; kısa vadeli sermaye ile yüksek büyüme oranları yakalanmıştır. Fakat döviz kurundaki oynaklık neticesinde sürdürülemeyen ödemeler dengesi finansal krizlere neden olmuş; krizler nedeniyle ülkeyi hızla terk eden kısa vadeli sermaye ise krizlerin etkilerini artırmıştır. Bu kısır döngü ise son yıllarda ülke ekonomisinin kısa vadeli sermayeye bağlılığının azaltılması konusu tartışmalarını hızlandırmıştır.

2.2.2. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomideki Karar Birimleri Üzerindeki Etkisi

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin çoğunun ekonomileri cari işlemler açığının kapamasında doğrudan yatırımlar ve portföy yatırımları yeterli olmadığından kısa vadeli sermaye kullanılır ve dolayısıyla ekonomi kısa vadeli sermayeye bağımlıdır diyebiliriz (Kaya, 1998: 114). Dolayısıyla ülkeye giren kısa vadeli sermayenin, çıkma ihtimali ekonomik karar birimlerini etkilemektedir.

Sermayenin kaçmaması çabaları bir yanda reel faiz oranlarının yüksek oranlarda belirlenmesine, diğer taraftan döviz kurunun düşük tutulmasına neden olmaktadır. Buda Merkez Bankası’nın etkin para politikası uygulayamamasına, sadece döviz idare eden bir kuruluş yapısına bürünmesine neden olmaktadır (Yeldan, 2011). Kısa vadeli sermayenin çıkışı korkusuyla piyasalara aktif bir şekilde müdahale edemeyen Merkez Bankası, büyüme önceliklerine göre politika belirleme işlevini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Sonuçta Türkiye dış kaynaklı sermayeye bağımlı hale gelmiş; tasarruf ve yatırımlarına yönelmek yerine kısa vadeli sermayeye yönelik bir politika izleme zorunluluğu getiren bir çarkın içine girmiştir. Dolayısıyla Merkez Bankası politikalarını belirlerken kısa vadeli sermaye hareketlerinin ülkeyi terk etme ihtimalini göz önünde bulundurmak zorunda olması, Merkez Bankası’nı döviz iradesini sağlamaya çalışan pasif bir kuruluş haline getirmiştir.

2.2.3. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Bütçe Açığı Üzerindeki Etkisi

Cari transferin en önemli kalemi olan iç borç faiz ödemeleri özellikle 1990 yılından itibaren artmaya başlamıştır. Kamunun artan ihtiyaçlarını iç borçlanma ile finanse

etmesi bir yandan reel faizleri artırırken diğer taraftan gelir transferine neden olmaktadır. Yüksek reel faiz oranları ise, spekülâtif amaçlı sermayenin ülkeye girişini artırmaktadır. Kamunun tasarruf açığını finanse etmek için iç borçlanma yolunu tercih etmesi, reel faiz oranlarını arttırmakta buna bağlı olarak ülkeye giren spekülâtif amaçlı sermaye artarken, diğer taraftan da gelir transferinin oluşması, bütçe açığı ile spekülâtif amaçlı sermaye arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır (Kaya, 1998: 117).

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle birlikte artan cari açık ve kamu harcamalarını tasarrufların karşılayamaması gibi nedenlerle artan bütçe açıklarının iç borçlanmayla finanse edilmesi reel faiz oranlarını artırmaktadır. Artan reel faiz oranlarıyla birlikte risksiz olması kamu borçlanma kağıtları yoluyla kar elde etmek isteyen yabancı yatırımcılar, ticari bankalar, şirketler ve iç yatırımcılar yatırım yapmaktadır. Dışarıdan para gelmesi nedeniyle Türk Lirasının değeri artmakta, enflasyon düşük devalüasyon yaratmakta; çıkarken ise tam tersi olmaktadır (Kazgan, 2002: 175). Ülkede Spekülâtif amaçlı sermayenin girişi hızlandırırken, iç borç stoku arttırmakta; ayrıca dışarıda daha ucuza kredi sağlama olanağı varken, daha rahat sağlanan iç borçlanma hükümetin daha pahalı borçlanmasına neden olmaktadır. Reel faiz oranlarında artıştan dolayı ülkeye dışarıdan giren sermaye, döviz kurları üzerinde baskı yaratmakta ve ülke parasının Türk Lirasının değerlenmesine neden olmaktadır. Ülke parasının aşırı değerlenmesi ise ihracat hacminin azalması gibi sonuçlara neden olurken, spekülâtif amaçlı kısa vadeli sermayeye bağlılığı arttırmaktadır. Daha öncede değindiğimiz gibi kısa vadeli sermaye aslında ülkeye verilen bir borç niteliğindedir. Bu nedenle piyasalara geçici çözümler getiren kısa vadeli sermayenin ülkeden ne zaman çıkacağı belli olmaması ise ekonomik istikrarsızlıklara neden olmaktadır.

Tablo 6. 1990-1999 Yılları Arasında Konsolide Bütçe Sınıflandırmasına Göre Bütçe Dengesi

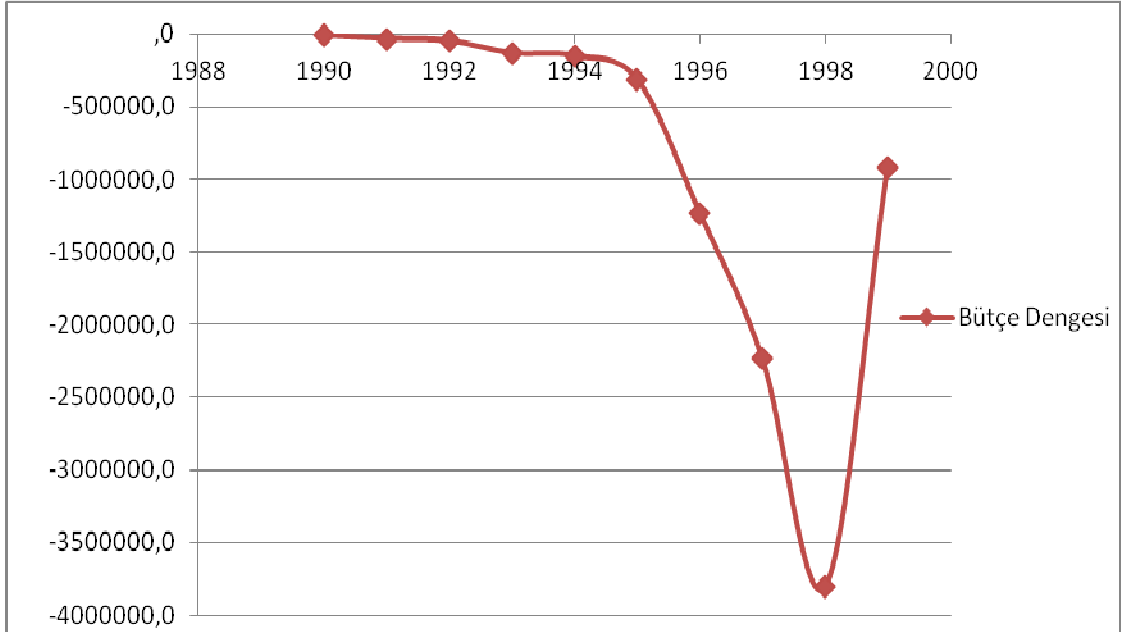
Yıllar	Bütçe Dengesi
1990	-11.782,00
1991	-33.316,00
1992	-47.328,00

Tablo 6'nın devamı

Yıllar	Bütçe Dengesi
1993	-133.105,00
1994	-150.839,00
1995	-314.944,00
1996	-1.233.350,00
1997	-2.235.153,00
1998	-3.803.375,00
1999	-915.100,00

Kaynak:[http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFED87D8E8A6DCB127\(a\)](http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFED87D8E8A6DCB127(a)) (22.04.2011)

Şekil 2. 1990-1999 Yılları Arası Türkiye Bütçe Dengesi

Türkiye’de 1989 yılında başlayan dış finansal serbestleşmeyle birlikte bütçe dengesi hızla açık vermeye başlamıştır. Tablo 5 verileri yardımıyla elde edilen şekil 2’de 1990-1999 yılları arasında konsolide bütçe sınıflandırmasına göre yıllar bütçe açıklarını göstermektedir. 1990 yılında konsolide bütçe verilerine göre bütçe açığı 11,782 Türk

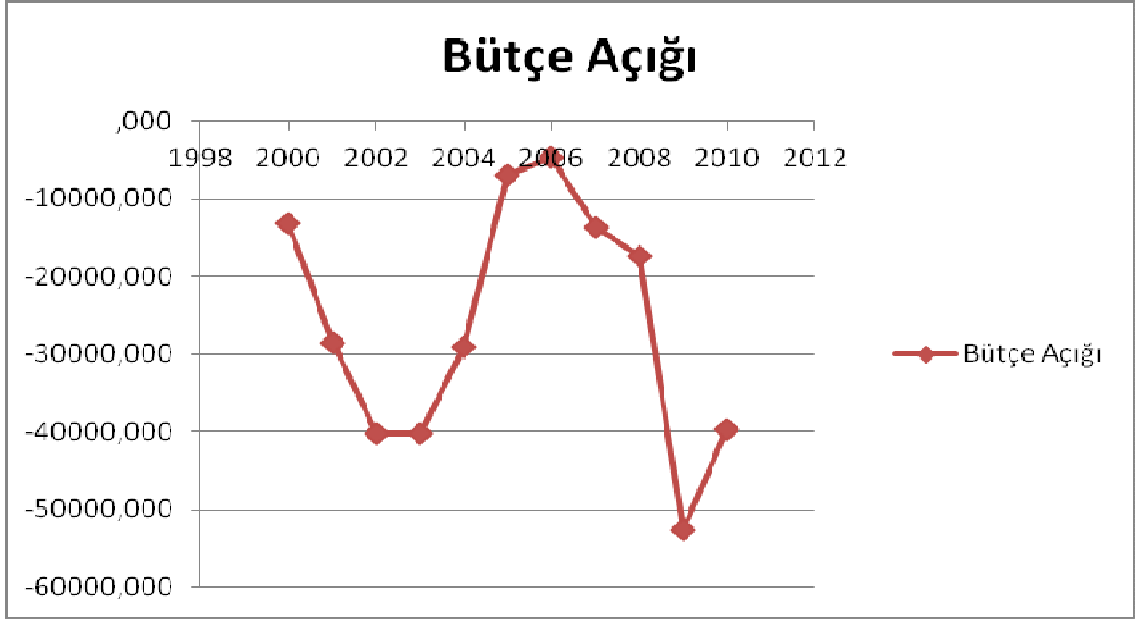
Lirası olarak gerçekleşmiş ve grafikte de görüldüğü gibi takip eden yıllarda hızla artmıştır. Özellikle kriz yılı olan 1994’de bütçe açığı 152,839 Türk Lirası olarak gerçekleşmiş ve bu yıldan itibaren bütçe açığında yüksek oranlarda artış yaşanmıştır.

Tablo 7. 2000-2010 Yılları Arasında Merkezi Bütçe Sınıflandırmasına Göre Bütçe Dengesi

Yıllar	Bütçe Dengesi
2000	-13.115,00
2001	-28.556,00
2002	-40.184,00
2003	-40.208,00
2004	-29.128,00
2005	-6.903,00
2006	-4.643,00
2007	-13.708,00
2008	-17.432,00
2009	-52.561,00
2010	-39.600,00

Kaynak:[\(http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFDFD2E3D99D08F44F\(b\)\)](http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFDFD2E3D99D08F44F(b)) (22.04.2001)

Şekil 3. 2000 -2010 Yılları Arası Türkiye Bütçe Dengesi

Tablo 7 verileri yardımıyla elde edilen şekil 3’de 2000-2010 yılları arasında merkezi bütçe sınıflandırmasına göre bütçe açıkları gösterilmektedir. Son aylarında kriz yaşayan 2000 yılında bütçe açığı -13.155 Türk Lirası iken, 2001 kriz yılında bütçe açığı yüksek oranda artmış ve -28.556 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılında bütçe açığı -40.184 Türk Lirası olarak gerçekleşmiş ve yüksek bütçe açığı 2004 yılına kadar devam etmiştir.

Tablolar yardımıyla elde edilen grafiklerde de görüldüğü gibi, dış finansal açılmayla birlikte artan cari açık, kamu harcamaları ve tasarrufların tüketimi karşılayamaması sonucu iç borçlanmayla finanse etme politikası reel faiz oranlarını yükseltmiş; kısa vadeli sermaye girişini arttırmıştır. Artan reel faiz oranlarının yabancı yatırımcılarının spekülasyon amaçlı kısa vadeli sermayesini ülkeye çekmiş ve buna bağlı olarak dış borç stoku gittikçe artmakta, artan dış borç stoku bütçe açığının artmasına neden olmaktadır. Bu şekilde işleyen çark ise kırılma dönemlerinde ülkede finansal krizlere yol açmıştır. Örneğin 2000 ve 2001 krizi gibi. Bu dönemler de ve son zamanda dünyada yaşanan finansal kriz kısa vadeli sermayenin denetlenmesi tartışmalarını gündeme getirmiştir.

2.2.4. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Reel Sektörün Küçülmesine Etkisi

Türkiye’de kamu kesimi açıkları iç borç stokunu arttırmış, artan kamu kesimi borç stoku mali piyasalar üzerinde baskı yaratarak reel faiz oranlarını yükselmiş ve ülke içi tasarrufların kısa vadeli yatırımlara kayarak, zamanla uzun vadeli yatırımların maliyetini artmış ve kalıcı nitelikteki uzun vadeli yatırımlar düşmüştür. Ayrıca faiz geliri elde edenlere gelirlerini tasarruftan ziyade tüketime yönlendirmeleri, yurt içi tasarruf miktarını azaltırken, uzun vadeli kalıcı yatırımların sermayesini de azaltmaktadır. Ayrıca portföy yatırımları ve kısa vadeli sermayeye bağlı olan ekonomide uzun vadeli yatırım ve ihracat yapmak için gereken hammadde ve yatırımlar da ithalatı arttırmaktadır (Şimşek, 2007: 41).

Artan reel faiz oranları ve değer kazanmış Türk lirası, tüketim ve ithalatı artırarak cari işlemler açığına neden olmaktadır. Özellikle bankacılık sektörünün dışarıdan yoğun olarak sağladığı krediler ekonomideki belirsizliği arttırmaktadır. Reel sektörde spekülasyon amaçlı yatırımlara yönelmekte, sermayenin üretici alanlardan finansal alanlara kaymasına neden olmaktadır. Bu ise zamanla sanayi yatırımlarının yavaşlamasına, reel ekonomi küçülürken finansal ekonominin büyümesine ve dolayısıyla makroekonomik dengelerin bozulmasına neden olabilir.

2.3. Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerine Bağlı Olarak Türkiye’de Yaşanan Finansal Krizler

Dina Çakmur’un(2011) tanımıyla finansal kriz; “döviz ve hisse senedi piyasaları gibi finansal piyasalardaki şiddetli dalgalanmaları veya bankacılık sisteminde geri dönmeyen kredileri aşırı şekilde arttırması sonucunda yaşanan ciddi ekonomik sorunlardır” (<http://www.ekodialog.com/Konular/finansal-kriz-nedir.html>, 24.04.2011).

Finansal serbestleşmeyle beraber dışa açılan Türkiye ekonomisi üzerinde kısa vadeli sermaye hareketleri etkili olmaya başlamıştır. Kısa vadeli sermayenin ülkeye girişiyle birlikte ekonomi canlılık yaşamış ve kısa vadeli sermayeye bağlı olarak ülke ekonomisi büyümüştür. Ancak dışa açılma karşısında gerekli temel düzenlemelerin yapılmamış olması, yaşanan politik sorunlar, dışa açılmanın beraberinde getirdiği cari açık, Türk Lirasının değer kazanması gibi nedenler öncelikle finans sektörünü etkilemiş ve daha sonra reel sektöre de sıçrayarak finansal krizlere neden olmuştur.

Mahfi Eğilmez yaşanan krizleri ve uygulanan programların sonuçlarını kısaca şu şekilde anlatmıştır;

“Türkiye ekonomisinin yaşadığı krizlerin hemen hepsi sonunda Türk Lirasının önemli oranda değer kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Başka bir deyişle, Türkiye döviz rezervinde bir sorun ortaya çıktığında ekonomik krizle karşılaşmış görünmektedir. Türkiye'nin yakın tarihi ekonomik istikrarın sağlanmasına ilişkin programlar hazırlanması ve uygulanmaya konmasıyla geçmiştir. Buna karşın ekonomi dışsal krizlerin şok etkilerinden de içsel krizlerden de kurtulamamıştır” (Eğilmez, 2009: 70).

2.3.1. Nisan 1994 Krizi

Türkiye ekonomisi 1980'den itibaren finansal serbestleşmeyi sağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda, daha öncede açıklamış olduğumuz gibi, 1984 yılında döviz mevduatına yönelik yasal engeller kaldırılmış, 1987 yılında açık piyasa işlemleri yürürlüğe girmiş ve son olarak 1989 yılında sermaye hareketleri tamamen serbestleşmiştir. Bu dönemden itibaren Türk Lirası değer kazanmış ve kısa vadeli sermayeyi ülke içine çekebilmek amacıyla reel faiz oranları yükseltilmiştir. 1990 yılından itibaren düşük döviz kuru ile birlikte artan ithalat bütçe açığı artırmış; yüksek faiz oranları neticesinde ülkeye giren kısa vadeli sermayenin artmasıyla birlikte bütçe açığını kapamak için iç borçlanma kullanılmış; dolayısıyla bu tür yatırımlara bağımlılık gittikçe artmıştır. Bu sermaye girişleri kısa vadede sorunları çöze de, uzun vadede krizlere yol açmıştır.

Finansal kriz öncesi ekonomide genel duruma baktığımızda ise; yabancı sermaye açısından, her an döviz kur artışı olabileceği endişesini engellemek isteyen hükümet, ayrıca dış borç geri ödemeleri dolayısıyla da, reel faiz oranını daha da arttırmıştır. Faiz oranlarının artmasıyla birlikte artan iç borç stoku, diğer yandan artan bütçe açığı ve cari açık yabancı sermayenin endişelerini gidermemiştir. Her an kriz çıkabileceği beklentisi ise sermayenin hızla dışarı kaçmasına neden olmuştur (Onaran, 2002: 81).

Tablo 8. 1990-1995 Arası Türkiye’de Bazı Makro Göstergeler

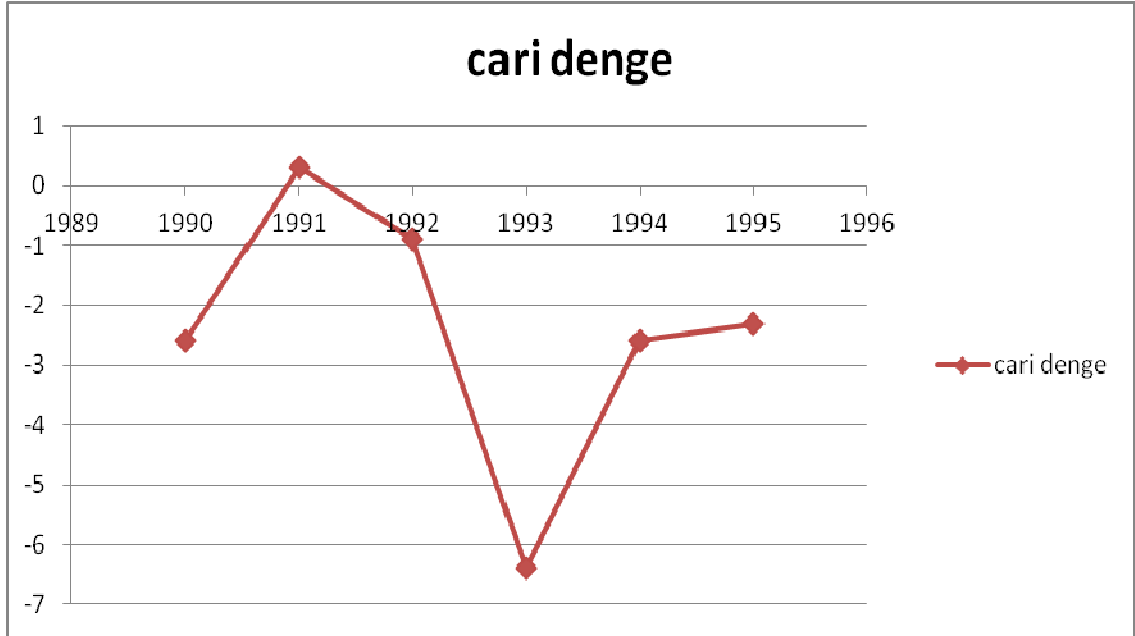
	1990	1991	1992	1993	1994	1995
İhracat(milyar \$)	13	13,7	14,9	15,6	18,4	21,9

Tablo 8'in devamı

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
İthalat(milyar \$)	22,6	21	23,1	29,8	22,6	35,2
Ticaret Dengesi	-9,6	-7,3	-8,2	-14,2	-4,2	-13,2
Cari Denge	-2,6	0,3	-0,9	-6,4	-2,6	-2,3
Sermaye Hesabı Dengesi	3,9	-1,3	2,4	6,6	-2,4	8,9
Rezervlerdeki Değişme	1,3	-1	1,5	0,3	0,2	8,8
GSYİH Artışı	9,4	0,3	6,4	8,1	-6,1	8,1
TEFE	48,6	59,2	61,4	60,29	149,56	64,9

Kaynak: Özer (1999: 89)

Şekil 4. 1990-1995 Yılları Arası Türkiye’de Cari Denge

Finansal serbestleşme ile birlikte, krizin yaşandığı yıllar arası makro verileri gösteren Tablo 8’ incelediğimizde ise 1994 yılı öncesi cari denge açıklarını finanse edecek sermaye girişleri yaşanmıştır. Tablo 8’den yararlanarak oluşturduğumuz şekil 4’e

baktığımızda kriz öncesindeki 1993 yılında cari denge bir önceki yıla göre hızlı ve yüksek hacimde açık vermiştir diyebiliriz. Yine 1994 öncesi dönemde GYSİH’de yıllar itibariyle artış olmuştur. Yani ekonomik büyüme söz konusudur. Tüm bunların yanında günümüz Türkiye ekonomisinin sorunu olan enflasyon oranı hızla artmakta, kriz öncesi 1993 yılında TEFE oranı %60,29 seviyelerindedir. 1994 kriz yılında enflasyon üç haneli rakamlara ulaşmış, GYSİH azalarak ekonomik küçülme yaşanmıştır. 21Nisan 1994’de faiz oranı ise %98 gibi rekor bir seviyeye ulaşmış, yılsonunda %64 seviyesine indirilebilmiştir ki bu oran yine de çok yüksektir.

Krizin doğuşu ve gelişimini incelediğimizde ise; 1988 yılından itibaren hızla artan kamu kesimi borçlanma gereği 1988-1993 döneminde GSMH %4,8’inden %12’sine ulaşmıştır. Dış serbestleşmeyle hızla artan ithalat hacmi sonucunda ise 1993 yılında cari işlemler açığı 6 milyar 433 milyon Dolara ulaşmış, GSMH içindeki faiz ödemelerinin payı %6 seviyelerindedir. 1993 yılında KİT açıkları, alt yapı yatırımları ve artan faiz ödemeleri neticesinde artan finansal masraflar düşürülmek istenmiştir ve faiz oranı düşürülmüş, ayrıca Merkez Bankası para basarak finanse etmeye çalışmıştır. Bu dönemde ayrıca uluslararası kredi kuruluşlarından Standart and Poor’s ve Moody’s Türkiye’nin kredi notunu düşürmüştür (Behçeci, 1997: 8). Bu güven kaybı kısa vadeli sermayenin ülkeyi terk etmesini hızlandırmıştır. Düşürülen faiz oranı neticesinde yabancı paraya olan talep artmış, yüksek cari açık devalüasyon beklentisini arttırmıştır (Küçükaksoy, 2006: 192). Tüm bunlarla beraber, Hazinesin ödediği iç borç kadar borçlanamaması ve Merkez Bankasından borçlanması, faiz oranının düşürülmesiyle birlikte döviz talebini arttırmasının neden olduğu hızla eriyen döviz rezervleri sonucunda Merkez Bankası’nın Ocak 1994’de %17 oranında devalüasyon yapması Dolar döviz kurunun 15.000 TL’den 17.000 TL’ye çıkmasına neden olmuştur. Fakat piyasa döviz fiyatı daha da artmıştır. Dövizde yükselişi engellemek için arttırılan faiz gecelik %1000 oranından işlem görmüştür (Sönmez, 2002: 122).

Tablo 9. Kriz Öncesi Amerikan Dolarındaki Kur Artışı ve Enflasyon

Yıllar	Dolar Kuru Artışı	Enflasyon	Fark
1988	65,9	75,3	9,4
1989	27,7	69,6	41,9

Tablo 9'un devamı

Yıllar	Dolar Kuru Artışı	Enflasyon	Fark
1990	28,3	63,6	35,3
1991	59,7	65,9	6,2
1992	65,3	69,9	4,6
1993	72,6	71,6	-1,5

Kaynak: Akdiş (2000: 116)

Kriz öncesi dönemde Amerikan dolarındaki kur artışı ve enflasyonu gösteren Tablo 9'da da görüldüğü gibi döviz kurundaki artış kriz öncesi 1993 yılında enflasyon oranının altında kalmıştır. Bu yılda hükümet hızlı bir artış gösteren enflasyonu kontrol etmek için, çeşitli parasal büyüklükteki artışları yabancı dövizlerle karşılama politikası uygulamıştır. Sonucunda döviz arzı artmış, döviz kuru düşük kalmıştır. Döviz kuru yanında yüksek reel faiz oranları yabancı sermayeyi ülkeye çekmiştir.

27 Ocak 1994'de yapılan devalüasyonun döviz talebini azaltması nedeniyle, 18 Mart 1994'de ikinci bir devalüasyon yapılmıştır. Yapılan ikinci devalüasyon Türkiye'nin kredi notunun daha da düşmesine neden olmuş, ekonomiye güvenin azalması beraberinde yüksek faiz oranıyla işlem gören kısa vadeli sermayenin hızla ülkeden çıkışlarına neden olmuştur (Alp, 2000: 234). Yabancı paraya olan talep hızla artmış ve bu talebi karşılamak için Merkez Bankası rezervleri kullanılmış ve hızla erimiştir. 5 Nisan 1994'e geldiğimizde ise hükümet temel göstergeleri düzeltmek amacıyla istikrar paketi açıklamıştır.

Açıklanan istikrar paketini temelini kamu harcamalarını kısıtıcı, vergi gelirlerini artırıcı ve kamunun ürettiği malların fiyatlarını arttırıcı tedbirler içermektedir. Hedeflerini şu şekilde özetleyebiliriz;

- Enflasyonu hızla düşürmek,
- Türk Lirasının Dolar karşısında değer kaybetmesini önlemek ve Türk Lirasında istikrarı sağlamak,

- İhracat hacmini hızlı bir şekilde arttırmak,
- İstikrarın devamlılığını sağlayacak reformlar yapmak,
- Hazineden borçlanmayı özendirmek için yüksek faiz oranıyla kağıt satılması ve daha sonra faizin düşürülmesidir (Alpago, 2002: 123).

Görüldüğü gibi programın öncelikli amacı Türk Lirasına tekrar değer kazandırarak iç ve dış piyasalarda istikrarı sağlamaktır. Bu amaçla 1994 yüksek oranda artan enflasyon kontrol altına alınarak düşürülmeye çalışılmıştır.

Bu önlemler ve uygulanan politika kısa vadede başarılı olsa da uzun vadede başarı sağlanamamıştır. Ayrıca özellikle yaşanan krizden sonra ekonomik büyüme kısa vadeli hareketlere dayandırılarak, kalıcı büyüme rakamları elde edilememiştir. Ekonomiyi dış kaynaklı sermayeye bağımlı hale getirerek bir kısır döngünün içene sokmuştur (Yeldan, 2002: 160). Spekülatif amaçlı kısa vadeli sermayeyi ülkede tutmak için uygulanan yüksek reel faiz oranları başka krizlere davetiye çıkarmış, Nisan 2000 ve Kasım 2001 krizleri yaşanmıştır.

2.3.2. Kasım 2000 Krizi

1994 krizinde uygulanan istikrar tedbirlerine rağmen Türkiye ekonomisinin giderilemeyen yapısal sorunları neticesinde likidite ve döviz krizi olarak nitelendirilen iki büyük kriz yaşanmıştır. Yaşanan bu krizlerde spekülatif amaçlı kısa vadeli sermayenin etkisi büyüktür.

1994 krizinde alınan tedbirler geçici nitelikte olmuş, ekonominin yapısal sorunlarını çözmeye başarılı olunamamıştır. 5 Nisan 1994 kararlarında kısa vadeli sermaye girişine yönelik bir tedbir alınmamış, Türkiye ekonomisinde 1995-1996'da yoğun bir şekilde spekülatif amaçlı kısa vadeli sermaye hareketleri yaşanmış, 1995 yılında cari işlemler dengesi -7,9 gibi önemli bir düzeyde gerçekleşmiş; ve cari işlemler dengesinde ki yüksek açık 2000 krizini meydana gelmesinde rol oynamıştır.

1994 döneminde sonra 1 Ocak 1996'da Gümrük Birliği Anlaşması ile Türkiye ekonomisi sadece AB firmaları karşısında değil, tüm dünya ülkelerinin firmaları karşısında korunmasız, açık bir yapıya bürünmüştür. Gümrük Birliğiyle beraber Türkiye'de ithalat hızla artmış ihracat azalmış ve sonucunda dış ticaret açığı daha da büyümüştür. Diğer taraftan daha önceki bölümde de incelediğimiz gibi bu dönemde

dünya da yaşanan ekonomik krizler kısa vadeli sermaye hareketlerinin yönünü değiştirmiştir. Asya ülkelerinde yaşanan krizler neticesinde bölgeden kaçan kısa vadeli sermayeyi çekebilmek için Türkiye kur rejimi belirlemeye ve kur rejimi ile dengeyi sağlayabilecek faiz oranını uygulamaya çalışmıştır. Fakat Türkiye'nin bu ülkelerle finansal ve ticari ilişkisi fazla olmadığından, Türkiye bu krizlerden fazla etkilenmemiştir. Rusya krizinden daha fazla etkilenmiştir (Sönmez, 2001: 446).

1996-1999 yılları arasında, Merkez Bankası enflasyon oranı ölçüsünde döviz kuru ayarlaması politikası izlemiştir. Enflasyon tahmin ediliyorsa, döviz kuru da tahmin edilebiliyordu. Dolayısıyla döviz piyasaları işlevini yitirmiştir. 1999 yılının sonuna doğru ise ekonomik göstergeler oldukça karamsardır. Ekonomi %6 oranında küçülmüş, TEFE %62,9 olarak gerçekleşmiştir. 30 yıla yakın bir süredir çift rakamlı hanelerde olan enflasyonu Türkiye ekonomisinin artık taşıyamayacak durumda olduğunu söyleyebiliriz (Kumcu ve Eğilmez, 2001: 149). Tüm bun gelişmelerle beraber, 9 Aralık 1999 ve 18 Aralık 1999'da hükümet IMF'ye iki tane niyet mektubu vererek, IMF ile Stand-by anlaşması yapmış ve IMF destekli orta vadeli bir istikrar programı uygulamaya başlamıştır. Anlaşmayla, geçmiş 30 yılda alınan kredinin çok üstünde olan (2.9 milyon SDR) bir kredi alınmıştır. 9 Aralık 1999 IMF ve Dünya Bankası destekli program, sıkı maliye politikası ve faiz dışı fazlanın arttırılması ile yapısal reformların gerçekleştirilmesi, özelleştirmenin artırılması, önceden belirlenmiş bir sürünen sabit kur (crawling peg) ve enflasyon hedefiyle uyumlu gelir politikası uygulamasını içerir (Eğilmez, 2009: 74). Uygulamaya konan bu program, enflasyon oranının 2000 yılında %25, 2001 yılında %12 ve 2002'de %7 seviyelerinde olmasını hedefliyordu.

Programın açıklanması doğrultusunda oluşan olumlu hava neticesinde 1999 yılında faiz oranları ortalama %106'ya ulaşmış olan Hazine, iç borçlanma bileşik faiz oranı Ocak 2000'de %36'ya; Aralık 1999'da interbank piyasa gecelik faiz oranı %67 iken, 2000 yılında %34'e düşmüştür. Faizin düşmesi ise Hazine'nin borç yükünü azaltırken, enflasyon politikasını olumsuz etkilemiş, TEFE %32,7 dolayında gerçekleşmiştir. Fakat gerek siyasetçilerin, gerek halkın faize karşı tutumundan dolayı Merkez Bankası bu gelişmeye izin vermiştir (Eğilmez, 2009: 76). Bu dönemde yıllık kur sepeti değişimi, %19,9 ve %10,9 olarak gerçekleşmesi neticesinde aşırı değerlenen Türk parası, fiyat ve gelir etkisine neden olmuş ve ithalat talebi artarken ihracat durgunluk yaşamıştır (Atik,

2006: 342). Kasım 2000'e gelindiğinde ise düşük tutulan döviz kuru neticesinde ihracat hacminin azalması dış ticaret açığını büyütüştür. Bu dönemde cari açığın sürdürülebilmesi için dış kaynağa ihtiyaç vardır. Fakat ülkeye giriş yapan dış kaynaklar daha çok kısa vadeli ve spekülâtif sermaye hareketleridir. Dolayısıyla yabancı yatırımcılar bir devalüasyon olacağı düşüncesiyle, yatırım yaptıkları fonları hızla dışarı çıkarmaya başlamışlar ve krizi tetiklemişlerdir. Yine devalüasyon olacağı beklentisiyle bankalar, döviz satın almak amacıyla Türk Lirası talep etmiştir. Merkez Bankası'nın karşılayamadığı para talebi karşısında faizler hızla, yüksek oranda artmıştır. Sonucunda Kasım 2000'de bir likidite krizi ortaya çıkmıştır (Seyidoğlu, 2003: 632).

Tablo 10. Kasım Ayı Faiz Oranları

Günler	Repo Piyasası Gecelik Faiz Oranları
1 Kasım 2000	44,5
10 Kasım 2000	29,7
15 Kasım 2000	91,8
22 Kasım 2000	153,4
28 Kasım 2000	199,5

Kaynak: Eğilmez ve Kumcu, 2001: 198

Tablo 10'da Kasım ayı içerisinde gecelik repo faiz oranları yer almıştır. Krizin başladığı gün olarak kabul edilen 22 Kasımda faiz oranı aniden yükselerek %153,4 oranında gerçekleşerek, bir önceki yıla göre %70 oranın artış göstermiştir. Spekülâtif sermayenin beslendiği kaynak olan faiz oranının artışı neticesinde kriz şiddetlenmiş; 4 Aralıkta gecelik repo faiz oranı %1275,2 oranında gerçekleşmiştir.

Yabancı yatırımcılar yerli yatırımcılara göre döviz talebinde daha fazla bulunmuşlardır. Spekülâtif amaçlı sermaye bu fırsatı kaçırmamış, yüksek faiz oranlarından kazanç sağlamış ve devamında ülkeyi hızla terk etmiştir. 1.5 milyar Dolar sıcak para anında yurt dışına çıkmış, çıkan para 6 Aralık 2000'de 7 milyar Dolara seviyelerine ulaşmıştır. Dolayısıyla dövize talep artmış ve kur yükselmiş; likidite talebi nedeniyle de faiz oranı yükselmiştir. Krizin çıktığı Kasım ayında faiz oranı ortalama %72,4 iken, Aralık

2000'de ortalama %223,8 seviyelerine ulaşmıştır (Akdiş, 2000: 371). Tüm bu göstergeler karşısında ikinci kriz dalgası başlamıştır.

2.3.3. Şubat 2001 Krizi

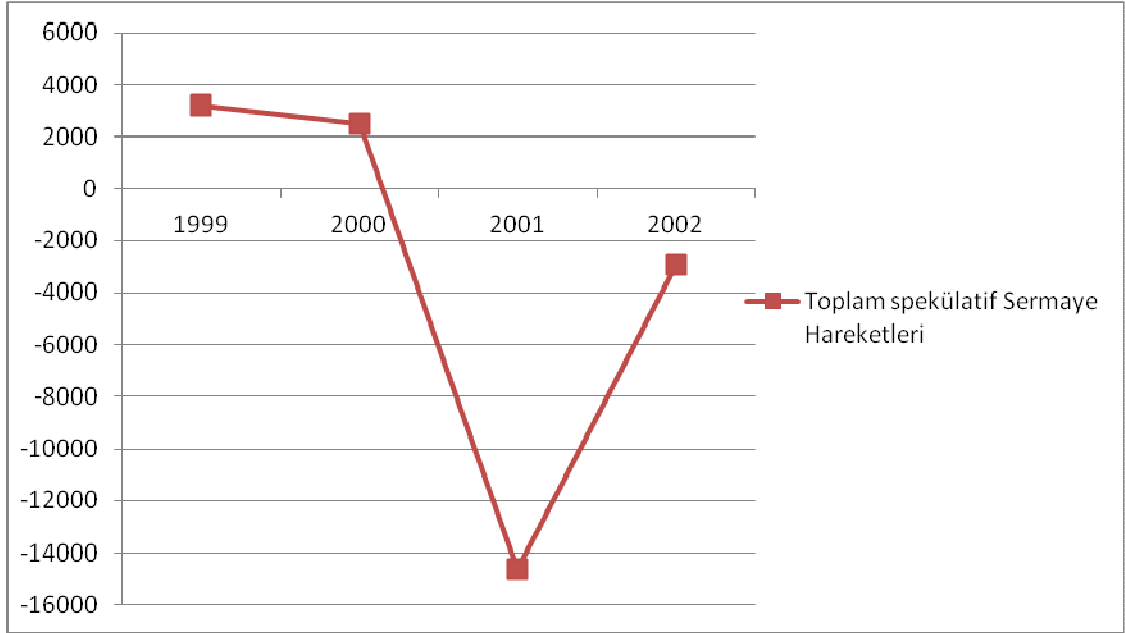
Türkiye yaşadığı Kasım 2000 krizinden sonra, Şubat 2001'de döviz krizine bağlı bir finansal kriz daha yaşamıştır. Ağır bir şekilde geçen Kasım 2000 krizinin etkileri devam ederken, 19 Şubat 2001 yılında Milli Güvenlik Konseyi'nde dönemin Cumhurbaşkanı ile Başbakanı arasında geçen tartışma, ekonomik krizin patlamasına neden olmuştur. Yaşanan olayın kamuoyuna duyurulmasıyla birlikte borsa, döviz ve faiz hareketlenmeye başlamıştır. Olayın yaşandığı 19 Şubatta günlük döviz talebi 7,6 milyar dolar iken, gecelik faiz oranları %5000-7000 seviyelerine çıkmıştır. Çok yüksek seviyelere ulaşan faiz oranlar ise beraberinde likidite sorununu gitmiştir. Kasım 2000 krizinden farklı olarak, bu defa yerli yatırımcı da döviz talebinde bulunmuştur. Bu göstergeler neticesinde var olan ekonomik programı uygulamanın bir anlamı kalmamış ve 21 Şubat 2001'de dalgalı döviz kuru sistemine geçildiği ilan edilmiştir. 19 Şubatta 1 dolar 686,500 TL iken, 23 Şubatta 920,00 TL olmuştur (Akdiş, 2006: 41).

Tablo 11. 2000-2002 Yılları Arası Spekülatif Sermaye Hareketleri (Milyon \$)

Yıllar	Toplam Spekülatif Sermaye Hareketleri	Portföy	Kısa Vadeli Krediler (Bankalar)	Kısa vadeli Krediler(Diğer sektörler)	Yurtdışı Yerleşik Mevduatları	Net Hata/Noksan
2000	2487	1022	4741	128	-642	-2762
2001	-14623	-4515	-7052	183	-1568	-1671
2002	-2922	-593	-731	-728	-988	118

Kaynak:<http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>(25.04.2011)

Şekil 5. 2000 - 2002 Yılları Arası Türkiye’de Toplam Spekülatif Sermaye Hareketleri

Tablo 11’de yer alan 2000-2002 yılları arası Türkiye’de gerçekleşen spekülatif sermaye hareketleri verileri, şekil 5 yardımı ile de şekil üzerinde gösterilmiştir. Tablo da görüldüğü gibi 2000 yılında yaklaşık 2,5 milyar dolar spekülatif sermaye girişi olurken, 2001 yılında 1,5 milyar dolar spekülatif sermaye ülkeden çıkmıştır. Yabancı yatırımcıların döviz kuru hedefinin gerçekleştirilemeyeceği düşüncesi ve hızla artan cari açık spekülatif sermayenin ülkeden çıkışını başlatmış ve krizi hızlandırmıştır. Likiditede sorununu aşmak amacıyla Merkez Bankası piyasaya likidite sundu; fakat geç kalınmıştı (Eğilmez, 2009: 77). Spekülatif amaçlı sermaye çıkışı özellikle bankacılık sektörüne ciddi hasarlar vermiş, kapanan bankalar neticesinde sektör küçülmüştür.

Tablo 12. 1994-2001 Yılları Arası Cari İşlemler

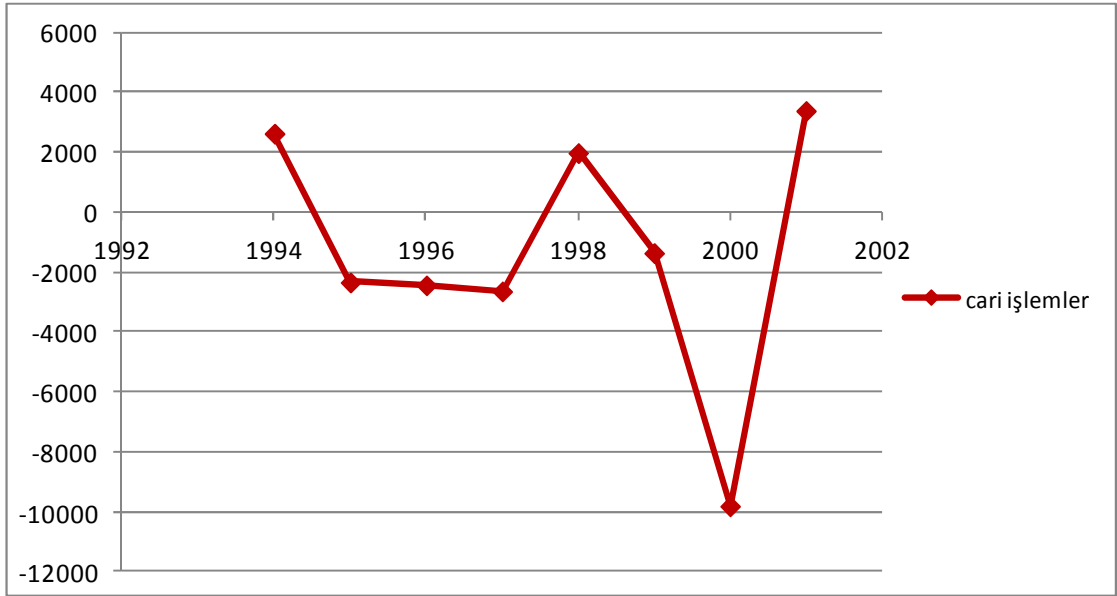
Yıllar	Cari İşlemler
1994	2631
1995	-2339
1996	-2437

Tablo 12'nin devamı

1997	-2638
1998	1984
1999	-1360
2000	-9819
2001	3390

Kaynak: [http://www.dpt.gov.tr/temel ekonomik göstergeler](http://www.dpt.gov.tr/temel_ekonomik_gostergeler) (22.10.2011)

Şekil 6. 1994-2001 Yılları Arası Cari İşlemler

Tablo 12'den yararlanarak oluşturduğumuz şekil 6'da da görüldüğü gibi 1994 kriz yılında başlayarak cari işlemler azalan bir seyir izlemiştir ve 2000 yılının son döneminde yaşanan krizinde etkisiyle, -9819 olarak çok düşük bir düzeyde gerçekleşmiştir. Mali işlemler açığı artırmıştır. Ancak 2000 ve 2001 krizi sonucunda uygulanan politikalar ile düşük tutulmaya çalışılan yasal faiz oranları, cari işlemler dengesinin 2001 yılı sonunda eksili rakamlardan 3390 gibi normal sayılabilecek düzeylere erişmesini sağlamıştır.

Bu dönemde mali kesimde başlayan kriz reel kesimi de etkilemiş, tüketim birden azalmıştır. Çok yüksek seviyelere ulaşan faiz oranları, kamunun iç ve dış borç yükünü artırmıştır. Sıkı maliye ve para politikaları ile birlikte IMF programı uygulanmasına

rağmen Türkiye ekonomisi, 2001 yılı sonunda %9,5 küçülmüştür. Tüm bunlar neticesinde çok sayıda şirket kapanmış, üretim azalmış ve devamında işsizlik artmıştır.

Tablo 13. 2000-2004 Yılları Arası Toplam İşgücü ve İşsizlik Oranı

Yıllar	Toplam İş gücü (Bin Kişi)	İşsiz Sayısı (Bin Kişi)	İşsizlik Oranı (%)
2000	23.078	1.497	6,5
2001	23.491	1.967	8,4
2002	23.818	2.464	10,3
2003	23.640	2.493	10,5
2004	22.016	2.385	10,8
2005	22.455	2.388	10,2
2006	22.751	2.328	10,6
2007	23.114	2.376	10,3
2008	23.805	2.611	11,0
2009	24.748	3.471	14,0
2010	25.641	3.046	11,9
2011 (İlk dört ay)	26.592	2.637	9,9

Kaynak:[\(http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF8B961F8F1711B822\(c\)\)](http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF8B961F8F1711B822(c)) (25.04.2011)

2000-2004 yılları arası toplam iş gücü ve işsizlik oranını gösteren Tablo 13'ü incelediğimizde görüldüğü gibi kriz yılı 2000'de %6,5 iken, 2001 yılında %8,4 oranında gerçekleşmiş ve takip eden yıllarda da işsizlik oranı artmaya devam etmiştir. Aralık 2010'da açıklanan rakamlara göre %11,4 olan işsizlik Türkiye'nin krizler neticesinde kronikleşen bir sorunu haline gelmiştir diyebiliriz. 2010'da işsizlik oranı %11,9 iken, içinde bulunduğumuz yılın açıklanan ilk dört ayın rakamlarına göre %9,9

oranında gerçekleşmiştir. Bu rakamlardan yola çıkarak, 2008 yılında dünyada yaşanan finansal krizden ülkemizin etkilenmediğini söylemek pek mümkün değildir.

Türkiye'nin birbiri ardına yaşadığı Şubat 2000 ve Kasım 2001 krizlerine zemin hazırlayan nedenler ise kısaca, aşırı değerli ulusal para, cari işlemler açığının kritik sınır üzerinde gerçekleşmesi, kısıtlı mali sektör, kamu banklarının zararları, bunlara bağlı olarak döviz kur ve faiz riski olarak sayılabilir.

Birbiri ardına yaşanan krizler, ülke ekonomisini küçültmüş, işsizlik oranını arttırmış, gelir dağılımını önemli ölçüde olumsuz olarak etkilemiştir (Kazgan, 2002: 468). Kriz öncesinde ve kriz döneminde, spekülasyon amaçlı yabancı sermaye hareketleri ise krizin doğuş nedenlerinden bir olmuş, sonrasında ise krizin etkilerini büyütüştür. Buna bağlı olarak, bu yatırımlar üzerinde denetim kurmak maksadıyla çeşitli araçlar tartışma konusu olmuştur. Tobin Vergisi uygulanabilirliği düşüncesi, bu tartışmalar içinde en önemlilerinden biridir.

Yaptığımız görüşmeler neticesinde katılımcıların kişisel görüşlerinden yola çıkarak, bu dönemde uygulanacak Tobin Vergisinin kısa vadeli sermayenin ülkeden hızlı çıkışını tamamen engelleyeceğini söylemek doğru değildir. Fakat Tobin Vergisi ile kısa vadeli sermayenin bir gecede değil de, bir hafta-bir ay gibi daha uzun döneme yayılması sağlanabilir ve krizin etkileri hafifletilebilirdi. Vergi, finansal yapıdan dolayı krizi tamamen bertaraf edemese de; krizle mücadelede bir araç olarak kullanılabilirdi.

Yaptığımız mülakatlar sırasında Akşam Gazetesi Ekonomi Müdürü Sayın Mehmet Ali ERGÜN 2000-2001 krizlerinde Tobin Vergisi uygulanması düşüncesiyle ilgili olarak;

“O dönemde Tobin vergisi gerekliydi. Ama yıkıcı etki yine aynı şekilde yaşanırdı. Bankacılık sistemi çökmüştü; dolayısıyla özel sektör çökmüştü. Uygulanması belki kur hareketlerini bir haftaya yayardı. Bir gecede değil de bir haftada para çıkardı. Ama şöyle bir şeyde var; havuza düşen bir adam fayansa vurmadan yukarı sıçrayamaz. Yani belki ayağımızın yere değmesine izin vermeyecekti. Belki acısını başka şekilde yaşatacaktı. O anlamda o gözle de olayı görmek lazım. Bu belki de o dibi görmeyi Türkiye yaşadığı için daha sağlam bir ekonomik yapısı var. Bilemeyiz.” (kişisel görüşme, 17.12.2011).

Kriz döneminde kısa vadeli sermayenin ülkeden hızlı çıkışını tamamen engellemese de, daha uzun bir döneme yayacağı düşüncesindedir. Bununla beraber farklı bir yaklaşımla ağır ekonomik koşullarla geçen 2000-2001 krizlerinden dersler çıkarıldığını; böylece son dönemde yaşanan küresel finansal krizden korunmak ve daha sağlam bir ekonomik

yapıya ulaşmak amacıyla, daha öngörülebilir politikalar uygulanmasını sağladığını düşünmektedir.

2.4. Türkiye’de Tobin Vergisi’nin Uygulanabilirliği ve Literatürdeki Görüşler

1989 yılında 32 sayılı KHK ile Türkiye ekonomisi dışa açılmış, Türkiye sermaye hareketlerini serbest bırakmış ve spekülâtif amaçlı sermaye hareketlerine dayalı bir büyüme modelini benimsemiştir. Spekülâtif amaçlı sermaye hareketlerine dayanan büyüme bir kısır döngü şeklindedir. Şöyle ki, ülkeye giren spekülâtif amaçlı sermaye ile büyüme yaşanıyor ve beraberinde ithalat artıyor; artan ithalat neticesinde büyüyen cari açık, borçlanılarak yani yine sermaye girişiyle finanse ediliyor (Sönmez, 2002: 112).

Sermaye hareketlerinin serbestleşmesiyle 1990 yılından başlayarak yoğun bir şekilde Türkiye ekonomisine giriş yapan spekülâtif amaçlı sermaye hareketleri, yaşanan ekonomik krizlerin nedenlerindedir. 1994, 2000 ve 2001 krizleri genel hatları itibariyle spekülâtif amaçlı sermayeyi ülkeye çekmek amacıyla yüksek faiz - düşük kur politikası uygulanarak kur- faiz arbitrajı yaratılmış, düşük kur neticesinde sürekli artan cari açık, ödemeler dengesi sorununu getirmiştir. Sürekli hale gelen cari açığın getirdiği ödemeler dengesi sorununa bağlı olarak artan dış borç stoku, ekonomide tıkanmalara neden olmuş ve sermaye kaçışlarının başlamasıyla yaşanan devalüasyonlar neticesinde krizler yaşanmıştır (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 78).

Türkiye’de Tobin Vergisi benzeri bir uygulamaya örnek olarak, döviz alım ve satımı üzerinden %0,1 oranında uygulanan Kambiyo Muameleleri Vergisi gösterilebilir. Bu verginin 1984 yılında KDV kanununun yürürlüğe girmesiyle büyük kısmı iptal edilmiş ve 2008 yılında tamamen kaldırılmıştır. Fakat yıllık hasılatı düşük olan verginin Tobin Vergisi alternatifi olamayacağını söyleyebiliriz (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 79). Ülkemizde yaşanan Kasım 2000 krizinde ise batan ya da mülkiyet değişikliği nedeniyle oluşan panik havasıyla mevduatlarını başka bankalara aktarmak isteyen müşterileri caydırmak amacıyla, EFT işlemleri üzerinden %0,2-%0,3 oranında “EFT masrafı” adı altında bir nevi vergi uygulaması yapılmıştır (Yılmaz, 2002: 6).

Ankara Ticaret Odası’nın “Sıcak Para 2001-2003 Raporu”na göre, Türkiye yaşanan krizler neticesinde sıcak para cenneti olmuştur. Rapora göre Türkiye’ye 2001 yılında

giren 1 milyon Doların, 2003 yılında 3 milyon 832 bin Dolar olarak çıkması mümkündür. ATO Başkanı Sinan Aygün bu konuyla ilgili olarak, “ekmeğin, sütün, etin vergilendirildiği bir ülkede, sıcak para vergilendirilmiyorsa vergi adaleti yoktur” diyerek bir anlamda Tobin Vergisini işaret etmiştir (<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=120&l=1>, 25.04.2011). Kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinde uygulanacak çok düşük oranlı Tobin Vergisi, yüksek hacimli bu hareketlerin miktarını en azından azaltabilir.

Öyle ki ülkemizde, düşük döviz kuru ve yüksek faiz oranı politikasından yararlanan yatırımcıların, yüksek kar elde etmesine karşılık Türkiye ekonomisi spekülâtif amaçlı sermayeye bağlı bir şekilde büyüyen ülke olmuş ve neticesinde çok kırılgan bir finans sektörüne sahip olmuştur (Alantar, 2003: 74). Yaşanan krizlerin bu düşüncenin bir kanıtı olduğunu söyleyebiliriz. Spekülâtif amaçlı sermayenin ülkeye girişi neticesinde yaşanan büyüme ve artan ithalat hacmi karşısında sürekli açık veren cari dengeyi finanse etmek için alınan dış borç şeklinde devam etmiştir. Bu kısır döngünün yarattığı krizler artık neredeyse kronikleşmiştir. Spekülâtif amaçlı sermaye hareketlerinin denetlenmesi gerektiği tartışmaları kriz dönemlerinde yapılmıştır. Bu hareketlerin etkilerini mümkün olduğunca aza indirmek amacıyla sermaye giriş ve çıkışı vergilendirilebilir. Verginin uygulanmasıyla kısmen azalan spekülâtif amaçlı sermaye hareketleri neticesinde, döviz kuru ve faiz oranları üzerindeki baskı azalacak, cari açık azalacak ve belki de finansal kriz riski en aza indirilebilecektir. (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 78). Bir başka açıdan bakıldığında ise, Tobin Vergisi olarak adlandırılan verginin uygulanması neticesinde, spekülâtif amaçlı sermaye hareketlerinin çok önemli olduğu ülke ekonomisi olumsuz olarak da etkileyebilir. İşte tüm bu düşünceler ve 2008 yılında başlayan küresel finansal kriz Tobin Vergisi uygulaması tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

İş Bankası Genel Müdürü Ersin Özince'nin Temmuz 2010'da, dünyada yaşanan finansal kriz neticesinde Türkiye'nin ihracat gücünü arttırmak amacıyla ortaya koyduğu kısa vadeli sermaye hareketlerinin vergilendirmesi düşüncesi birçok ekonomist tarafından destek görmüştür. Bu konuda ki çeşitli ekonomistlerin görüşlerini inceleyecek olursak öncelikle Mahfi Eğilmez;

“Tobin Vergisi şu anda çok moda. Kuru da bu şartlarda başka türlü bir çözüme bağlayamıyorlar. Dalgalı kur rejiminde devam edilecekse başka çözüm de gözükmüyor. Bu anlamda geriye dönüp sabit kura dönemiyorlar. Merkez Bankası müdahale ediyor ama bu da bir sonuç vermiyor. Merkez Bankası yılbaşından bu yana 6-7 milyar dolar rezerv biriktirmiş. Biriktireceği bu kadardır. Zaten Merkez Bankası’ndan da 25-30 milyar dolar rezerv biriktirmesini bekleyemezsiniz. Bütün bunlar ışığında eğer kurdan şikâyetçiyseniz, geriye Tobin dışında da uygun bir seçenek kalmıyor. Bizim bu noktada ciddi bir karar vermemiz gerekiyor. Çünkü Tobin finansmanı azaltan bir vergi. Diğer yandan cari açığı finanse etmemiz gerek. Çok iyi düşünülüp bir karar alınmalı.” (www.ekonomi.haberturk.com.finans-borsa.haber.534154-tobin-vergisi-ise-yarar-mi.mht, 27.01.2010)

Mahfi Eğilmez, “Tobin Vergisinin Zamanı Mı ?” adlı yazısında ise, Türkiye’nin tek başına Tobin Vergisini uygulaması halinde, sıcak para girişinin azalacağını, finansal sıkıntılar neticesinde yeterince ithalat yapamayacağını ve büyüemeyeceğini savunmuştur. Dolayısıyla tek başına uygulamanın istenen sonucu vermeyeceği; fakat küresel sistemde uygulama olacaksa Türkiye’nin de bu sistem içinde yer almasının yararlı olabileceğini savunmuştur (<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&Date=22.07.2010&ArticleID=1009325>, 11.03.2011).

Erinç Yeldan’ın ise Tobin Vergisinin Türkiye’de uygulanabilirliği hakkındaki düşünceleri şu şekildedir;

“Tobin, aslında geniş bir kavram, etkilerine kısa, orta ve uzun vadeli olarak bakılması lazım. Türkiye’nin ‘serbest’ kur rejimi, piyasalar tarafından başıboş bir şekilde yönlendiriliyor ve döviz kuru rejimi iyi yönetilmiyor. Bu yüzden Türkiye koşulları dikkate alındığında tek bir Tobin vergisi yeterli değil. Katsayılı bir vergi uygulaması, açığa satışın sınırlandırılması gibi kapsamlı önlemler daha makul. Kur hedefi yerine, kura vergi ve teşviklerle müdahale edilmeli. Tobin vergisini destekliyorum ama kısa vadeli sıcak paraya vergi konulmasını öngören Tobin vergisi tek başına yeterli olmaz.”(www.ekonomi.haberturk.com.finans-borsa.haber.534154-tobin-vergisi-ise-yarar-mi.mht, 27.01.2011)

Erinç Yeldan, daha önceki bölümlerde de değinmiş olduğumuz artırımlı Tobin Vergisinin, para politikaları ile de desteklenerek uygulanabileceğini savunmuştur.

Tobin Vergisinin Türkiye’de uygulanabilir olmadığını savunan Gazi Erçel ise fikirlerini şu şekilde ifade etmiştir;

“Sıcak para girişini önleyeceği fikrinde değilim. Türkiye KKDF ile yıllarca bununla uğraştı. 1994 yılında bankacılık sektörü pasifinde bulunan yabancı paralardan prim aldı ama öyle çok istisna çıktı ki işlemez hale geldi. Herkes konulan vadeden 1 gün fazla göstererek kaynak getirdi. Dünyada bu kadar çok fon varken bu fonlar sizin ülkenize gelmeyi istiyorsa siz bunu önleyemezsiniz. Türev piyasalarındaki bir takım işlemler kullanılabilir. Bunu anlayana kadar iş işten geçer. Şili’de bu sağlandı denildi ama onların Brezilya ile birlikte cari işlemler

fazlası var. Cari açığı olan ülkelerden bunu başaranlar var mı bilmiyorum. Kur politikasıyla bu önlenbilir. Merkez Bankası döviz alma yoluyla kurun yukarı çıkmasını sağlayabilmesi en sağlıklı yöntem.” (www.ekonomi.haberturk.com.finans-borsa.haber.534154-tobin-vergisi-ise-yarar-mi.mht, 27.01.2010)

Sözleriyle Erçel, sıcak paranın ülkeye girişinin önlenemeyeceğini, cari işlemler dengesi açığının ise kur politikalarıyla düzeltilebileceğini savunmuştur.

Tobin Vergisinin Türkiye’de uygulanabilirliğini savunmayan bir diğer isim olan Deniz Gökçe ise; Tobin Vergisinin yan etkileri olduğunu, yurt dışından borçlanan bankaların maliyetlerini arttıracığını, dolayısıyla bankalar olumsuz etkileneceği için cari açığın büyüyeceğini söylemiştir.

Tobin Vergisinin uygulanabilirliğine sıcak bakmayan bir diğer isim olan Ercan Kumcu ise şu şekilde ifade etmiştir;

“Tobin vergisini koyduktan sonra işler iyi giderse tekrar marj açılacak. Devamlı verginin oranı ile oynayacak haliniz yok. Bugün Macaristan ile ilgili bir şey oluyor bizim gibi ülkelere ilgi azalıyor. Brezilya yaptı hiç bir işe yaramadı. Belki yaptığınız gün belki işe yarar. Ondan sonra ekonomik dinamikler bu vergiyi baz alarak hareket eder. İşler kötüye gittiği zaman geri dönmek zorunda da kalabiliriz.” (www.ekonomi.haberturk.com.finans-borsa.haber.534154-tobin-vergisi-ise-yarar-mi.mht, 27.01.2010)

Ercan Kumcu Brezilya örneğini vermiş ve verginin uygulanması sonucunda ekonomik dinamiklerin bu vergiyi göz önünde bulundurarak hareketlerini belirlemeleri nedeniyle vergiden beklenen sonucun sağlanamayacağını ifade etmiştir.

Yaptığımız mülakatlar sırasında Türkiye’de uygulanmasına sıcak bakmayan isimlerden biri olan Bloomberg HT Baş Yorumcusu Cüneyt BAŞARAN ise şu sözleri söylemiştir;

“Türkiye açık bir piyasa ve Avrupa Birliği ile entegrasyon içerisinde. Para giriş ve çıkışlarının rahat olduğu ekonomik bir yapı söz konusu. Tobin vergisi koyarak kimseyi caydıramazsınız. Onun yerine, gelen parayı kısa vadeli yatırımlara yönlendirmek yerine uzun vadeli yatırımlara yönelik getirmeye çalışmak, kısa vadeli sermayeye düşük faiz vermek gibi önlemler alınabilir.” (kişisel görüşme, 29.11.2011)

Verginin uygulanmasından başarı sağlanabileceği düşüncesinde olanlardan Hurşit Güneş ise,

“Tobin vergisi önerisini olumlu buluyorum. Türkiye açısından bakacak olursak bu vergiyi çıkarmanın tam da zamanı. Bilindiği gibi Brezilya %2 uyguladı. Çok da etkili oldu. Hiç kuşkusuz dünyada olumsuz ve başarısız örnekleri de oldu ama ben Türkiye için zamanı olduğunu düşünüyorum. Yalnız vergi girişte uygulanmalı. Çıkışta değil. Tabii ki, kur sorunu sadece Tobin vergisi ile çözülecek bir konu

değil. Başka uygulamalar da gerekir. Faizlerin düşük olduğu ve ekonominin önümüzdeki dönemde yeniden toparlanacağı dikkate alındığında yeni para girişleri öncesi Tobin etkili olacaktır. Giren paranın vadesini uzatacaktır. Tabii sıcak para girişine karşı Tobin'in yanı sıra hiç kuşkusuz döviz rezervleri ve döviz-TL karşılık oranları meselesi gibi önlemlerde bazı diğer önlemler de gerekir.”(www.ekonomi.haberturk.com.finans-borsa.haber.534154-tobin-vergisi-ise-yarar-mi.mht, 27.01.2010)

Sözleriyle, Brezilya uygulamasını krizi önleme olarak değil verginin başarısı olarak göz önünde bulundurduğunu söyleyebiliriz. Zira daha önce 1.bölümde de değindiğimiz gibi Brezilya uygulama ile krizi önlemede tam anlamıyla başarılı olamamıştır. Ayrıca Hurşit Güneş, sermaye çıkışında uygulanmaması önerisini getirerek, spekülasyon amaçlı sermaye hareketlerine dayanan ekonomiyi korumak istemiştir diyebiliriz. Hurşit Güneş, Erinç Yeldan gibi uygulamanın para politikalarıyla desteklenmesini savunmuştur.

Avrupa Birliği'nde tartışılmaya başlayan ve Tobin Vergisine benzeyen Finansal işlem vergisinin Türkiye'de uygulanması durumunda olabilecek sonuçlarla ilgili olarak Süleyman Yaşar,

“Çok sık dile getirilen cari açık riskini bu finansal işlem vergisi ortadan kaldırır. Çünkü ani sermaye çıkışlarında zarar gören ülkelere verginin toplandığı küresel fondan yardım yapılacağı için, cari açığın yaratacağı zararlar karşılanır ve ekonomide kırılma beklentisi azalır. Tabii her yeninin getirisi olduğu gibi götürüsü de vardır. Böyle bir fonun varlığı "ahlaki zafiyet" yaratıp dış borçlanmayı artırabilir ki, bu ihtimali de akılda tutmak gerekir.”(http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/yasar/2011/09/29/cari-aciga-finansal-islem-vergisi, 06.10.2011).

Böylece Süleyman Yaşar verginin uygulanması durumunda oluşan fonun dış borçlanmayı artırabileceği tehlikesini belirterek, Tobin Vergisi uygulamasının olumsuz özelliklerinden birine değinmiştir.

Yaptığımız görüşmeler sırasında Doç. Dr. Mustafa Erdoğan ise farklı bir bakış açısı ile kısa vadeli sermaye hareketleri ve Tobin Vergisinin Türkiye'de uygulanabilirliğini, farklı bir bakış açısı ile şu şekilde anlatmıştır;

“Burada önemli olan Türkiye'nin ne zaman uygulamasının doğru olacağıdır. Asıl sorun bu. Türkiye bunu mesela 2006'da uygulaysaydı çok iyi olurdu. Bu dönemde Türkiye'nin problemi, TL aşırı değerlenmesi sonucunda ihracat düşmüş ve cari açık büyümüştü. Eğer bu dönemde uygulansaydı, Türkiye'den bir miktar para çıkışı olması durumunda TL değer kaybı yaşayacak, dolayısıyla cari açığın bir miktar küçülmesi sağlanmış olacaktı. Böyle bir aracın kullanılmaması affedilebilir bir şey değildir. Ama yapılmaması ideolojik olarak aynı görüş etrafında sürekli toplanmak anlamına geliyor. Sermayeden gelir sağlayan ülkelerin kazancını kollamak anlamına geliyor. Daha sonrada benzer durumlar ortaya çıktı. Bu içerisinde bulunduğumuz yılda döviz bir ara ciddi bir zıplama gösterdi. Bu

kadar gecikmeli kendi haline bırakacağınıza zamanında yapsaydınız, kendi kontrollünü gerçekleştirseydiniz ve cari açık probleminizi çözmeye kullanabileceğiniz bir gelir ve aynı zamanda elinizde bir araç olsaydı durum çok daha farklı olurdu. Bunlar yapılmadı. Artık epey bir para çıktığında, dövizin merkez bankasında azaldığı zaman da bu yapmaya kalktığınızda başarı elde edebileceğinizi ben düşünmüyorum.” (kişisel görüşme, 14.12.2011).

Konu ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda sonucunda ise Türkiye’de, Spahn’ın geliştirdi artımlı Tobin Vergisinin uygulanmasının daha anlamlı olduğu yönündedir. Daha öncede değindiğimiz gibi, ikili yapıda olan bu sistemde düşük oranlı vergi spekülative işlemlere maliyet yükleyecek ve bir yandan da bir gelir kaynağı olacaktır. Böylece spekülative işlemler neticesinden çeşitli dönemlerde krizler yaşamış olan ülkemiz ekonomisi açısından, bu hareketler üzerinde bir caydırıcı mekanizma sağlayacak ve istikrar sağlanabilecektir. Spahn’a göre döviz piyasasında işlemin gerçekleştiği en uygun zaman dilimini 1 ay olarak öngören bu yaklaşımda ayrıca döviz kurunun dalgalanabileceği bir koridoru belirlenmesi gerekmektedir. Her ülke kendi sosyo-ekonomik durumuna göre bu aralığı ve işlem zaman dilimini belirleyebileceği için, ülkemizde cumartesi, pazar ve bayram tatili günlerini bir aylık süreden düşerek döviz işleminin gerçekleştirildiği gün sayısı örneğin 21 gün olarak belirlenebilir. Döviz kurunda yaşanan dalgalanmaya göre bir sonraki dönem tahmini aralığı belirlenir ve 21 gün sonra bu dönemde yaşanan dalgalanmalara göre sonraki dönem aralığı belirlenebilir. Hale Balseven’in 2003 yılında yaptığı bir çalışmaya göre, Türkiye’de günlük döviz piyasası işlem hacmi yaklaşık 1.250 milyon dolar düzeyindedir. Ve %0,001 gibi çok düşük oranlı bir verginin uygulanması durumunda işlem hacminde bir düşüş olmayacak, günlük 12.500 dolar ve aylık 312.500 dolar gelir elde edilmesi mümkün olacaktır. Artırımlı olarak uygulanacak olan Tobin Vergisi krizlerin meydana gelmesini engellenmesinde yetersin olsa bile, klasik kriz dönemlerinde yaşananlara göre daha tercih edilebilirdir. Çünkü en azından kriz dönemlerinde ihtiyaç duyulan finansman kaynağı, bu verginin uygulanması sayesinde elde edilecektir. Ayrıca kurdaki değişime bağlı olarak vergi oranı değişeceğinden, daha önceki krizlerde yaşandığı gibi bu dönemlerdeki döviz kurundaki ani yükselişlerden yararlanmak amacıyla ülkeden yüksek hacimde, ani para çıkışları yaşanmayacaktır

İncelendiği üzere Tobin Vergisinin Türkiye’de uygulanabilirliği sonucunda olumlu ve olumsuz etkilerini analiz ederek, uygulanabilir ya da uygulanamaz olduğunu savunan çeşitli görüşler ve uygulanması durumuyla ilgili bazı çalışmalar vardır. Fatih Saraçoğlu

ve Özgür Şahan ise “Tobin Vergisinin Türkiye’de Uygulanabilirliği” hakkında yapmış oldukları çalışma neticesinde uygulanabilecek bir Tobin Vergisinin şu özelliklere sahip olması gerektiğini savunmuşlardır;

- Vergi, sadece sermaye çıkışlarından alınmalı, sermayenin yurt içine girişinden alınmamalıdır. Ayrıca vergi kısa vadeli işlemlerden alınmalı ve belli bir süre yurt içindeki bir finansal araca bağlanan sermaye vergiden istisna tutulmalıdır.
- Vergi bütün işlemleri kapsamalıdır. Her türlü türev işlem vergi kapsamına alınmalıdır.
- Doğrudan yabancı sermaye yatırımları vergiden istisna tutulmalı veya oran %0 olmalıdır.
- Spekülatif amaçlı yatırımlar için süreye göre değişen oranlar uygulanmalıdır. Böylece, spekülatif amaçlı kısa vadeli yabancı sermaye cezalandırılırken, uzun vadeli yatırımlar teşvik edilmiş olmaktadır.
- Bakanlar Kuruluna vergi oranlarını belirli bir oranda arttırma ya da azaltma yetkisi verilebilir. Böylelikle oluşabilecek bir dalgalanma da sermaye çıkışının engellenmesi için anında müdahale edilebilir.
- Elde edilen vergi geliri kamu bütçesi dışında ayrı bir fonda toplanarak TCMB’nin rezervlerine eklenmeli ve kurun istikrarını sağlamak için kullanılmalıdır. Bu sayede vergi uygulaması nedeniyle doğabilecek tepkiler kısmen de olsa engellenebilir.

Bu özelliklere sahip bir verginin, uluslararası boyutta uygulanmasa bile, Türkiye için başarı şansı olabilir. Çünkü kısa vadeli sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi doğrudan girişlerinden ayrılacağı için, doğrudan sermaye girişi olumsuz etkilenmeyeceğini savunmuşlardır. (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 79 - 80).

Tüm bu düşüncelerle beraber, kırılgan bir ekonomiye sahip Türkiye’de %1 oranında Tobin Vergisinin uygulanması, spekülatif amaçlı sermaye hareketlerini nasıl etkileyeceği ayrı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Özellikle yaşanan 2000 ve 2001 krizlerini göz önüne aldığımızda, bu dönemlerde Tobin Vergisi uygulamada olsaydı, verginin spekülatif amaçlı sermaye hareketlerini engellemesi, faiz oranlarındaki ve döviz kurundaki yüksek miktarda ani artışlar nedeniyle çok güçtür. Yatırımcılar ödenmesi ihtimal vergi karşısında çok daha büyük bir kar elde etmişlerdir. Fakat bir gecede ülke ekonomisinden ani para çıkışları yerine, daha yumuşak çıkışlarla

kur artışlarının zamana yayılmasını Tobin Vergisi sağlayabilir ve elde edilen gelir likidite sıkıntısı yaşayan ülke ekonomisi için bir finansman aracı olarak kullanılabilir.

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE TOBİN VERGİSİNİN UYGULANABİLİRLİĞİYLE İLGİLİ YAPILAN MÜLAKAT ÇALIŞMASI VE ELDE EDİLEN BULGULAR

Yaşanan krizler neticesinde Türkiye’de zaman zaman Tobin Vergisi uygulaması tartışılmıştır. Son zamanlarda ki küresel finansal kriz ile de Avrupa Birliği’nde Tobin Vergisi benzeri bir yapıda olan Finansal İşlem Vergisinin uygulanması tartışmaları neticesinde Tobin Vergisi tekrar gündeme gelmiştir. Ülkemizde Tobin Vergisinin uygulanabilirliğini değerlendirmek, Avrupa Birliği’nde Finansal İşlemler Vergisinin uygulanması halinde karşılaşılabilecek sonuçlar ve Türkiye’ye etkisini belirleyebilmek amacıyla mülakat çalışması yapılmıştır. Çalışma, uygulanması durumunda vergiyle karşı karşıya kalacak olan aracı Kurumlar ve Kuruluşlar ile yatırımcıların karar alma sürecinde onların kararlarına etkisi olabilecek ekonomi yorumcuları, Tobin Vergisini teori olarak değerlendirebilecek akademisyenler ve hesap uzmanları ile yapılmıştır.

Tablo 14. Katılımcıların Meslekleri

Mülakata Katılan Katılımcıların Meslekleri	Sayı	Oran (%)
Akademisyen	16	70
Menkul kıymet Danışmanı	2	9
Ekonomist	4	17
Hesap Uzmanı	1	4
Toplam	23	100

Tablo 14’de de görüldüğü gibi mülakata katılan katılımcıların çoğu akademisyendir. Bu durumun en temel nedeninin araştırma amaçlı yapılan mülakat çalışmalarına akademisyenlerin daha duyarlı olmalarından kaynaklandığını savunabiliriz.

Mülakat yapmak amacıyla, Deniz Yatırım A.Ş., Deniz Türev Yatırım A.Ş., Ak Yatırım A.Ş., Halk Yatırım Menkul Değerler A.Ş., Global Menkul Değerler A.Ş., Galata Menkul Değerler A.Ş., Taksim Yatırım A.Ş.’den görüşme talep edilmiş, kendileri yoğun

çalışma temposu nedeniyle, Ticaret Menkul Değerler A.Ş., Piramit Menkul Kıymetler A.Ş. ise konuyla ilgili fikirleri olmadığı gerekçesiyle talebi reddetmişlerdir. Gözlemlerimiz neticesinde, son günlerde dünya da ve ülkemizde de gündemde olan, verginin uygulanması sırasında ise muhatap olacak Aracı Kurum ve Kuruluşların konu ile ilgili genel olarak fikir sahibi olmadığını söyleyebiliriz.

Konu ile ilgili olarak basında yer alan ve ekonomi gündemini sürekli takip eden, yatırımcıların fikirlerine değer verdiği, uygulanması halinde piyasada karşılaşılabilecek durumlara daha hakim olan, ekonomi yorumcuları ile görüşülmüştür. Bu amaçla Bloomberg HT, Haber Türk Gazetesi, Akşam Gazetesi'nden görüşme talep edilmiş ve kendileri de olumlu yanıt vermiş, Sabah gazetesi ise görüşme talebimize olumsuz yanıt vermiştir. Ekonomi yorumcuları genel itibarıyla mülakat talebimize daha olumlu yaklaşmışlardır.

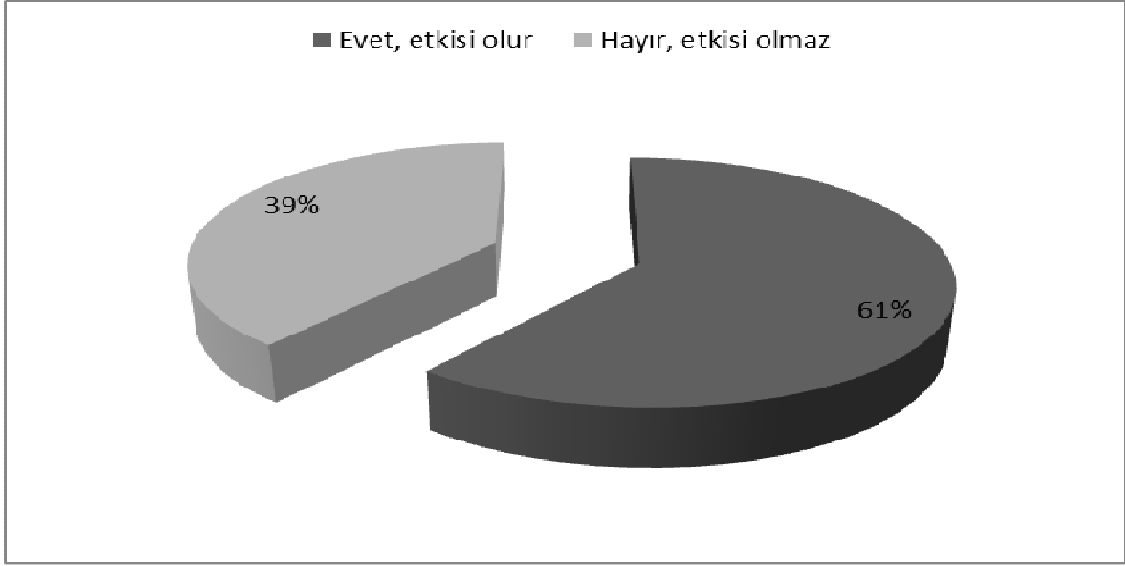
Konuyu teorik olarak, daha dışarıdan bir bakışla yorumlayabilecek olan akademisyenler ve hesap uzmanları ile görüşülmüştür. Bu amaçla Marmara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi ve Pamukkale Üniversitesinden görüşme talep edilmiştir. İstanbul Üniversitesi görüşme talebine olumlu bir yanıt vermemiştir.

Görüşmeler neticesinde, kişilerin konu ile görüşlerinin genel hatlarıyla aynı ve benzer noktalarda birleştiklerini; ama nedenleri açısından görüşlerinin farklılıklar arz ettiğini, birbirinden farklı bakış açısına sahip olduklarını söyleyebiliriz.

3.1. Katılımcıların Tobin Vergisinin Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerini Kontrol Etmede Elde Edilecek Başarılı İle İlgili Düşünceleri

Yapılan görüşmelerde katılımcılara öncelikle %0,1-%0,5 gibi düşük oranlı Tobin Vergisinin uygulanması neticesinde kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol etmede başarısı ile ilgili düşünceleri sorulmuştur.

Şekil 7. Katılımcıların Tobin Vergisinin Başarısı ile İlgili Düşüncesi

Tablo 15’de yer alan özet tablo verileri ile oluşturduğumuz grafikte de görüldüğü gibi, katılımcılardan %60,87’si Tobin Vergisinin kısa vadeli sermayeyi kontrol etmede başarılı olacağını düşünürken, %39,13’ü başarılı olamayacağını düşünmektedir.

Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak uygulamanın küresel olarak mümkün olacağından yola çıkarak Tobin Vergisinin başarı sağlayacağını düşünen katılımcılar, vergi ile kısa vadeli sermayenin ülkede daha uzun kalacağını ve küresel olması nedeniyle verginin yatırımları caydıramayacağı düşüncesindedirler.

Başarılı olabileceğini düşünen katılımcılardan Dr. Yaşar Ayyıldız konu ile ilgili şunları söylemiştir;

“Uluslararası bir bağlayıcı işbirliğine gidilebildiği takdirde, başarılı olabilir. Bilindiği üzere Tobin vergisi kısa vadeli sermaye hareketleri üzerinde caydırıcı bir etkide bulunurken, uzun vadeli sermaye hareketlerini engelleyici bir etki oluşturmayacaktır. Ancak gerekli alt yapısal tedbirler alınmadan uygulanacak bir Tobin vergisinin olumsuz etkilerinin ortaya çıkması da kaçınılmaz olacaktır özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu tür tedbirlerin zamanında ve gerekli şekilde alınabilmesi ile ilgili güçlükler verginin olumlu etkilerinin yanında çok daha vahim olumsuz etkilerini de ortaya çıkartabilir” (Kişisel görüşme, 01.03.2012)

Başarı sağlayamayacağını düşünen katılımcılar ise, gelişmekte olan ülkelerin kırılğan bir yapıya sahip olduğunu, bu nedenle vergi küresel boyutta uygulansa bile kurlardaki farklılıklar nedeniyle sermaye sahiplerinin diğer ülkelere yönelmesine, ayrıca gelişen piyasalarda kayıt dışı ekonomik faaliyetlere neden olacağını savunmuşlardır.

Başarı sağlayamayacağını düşünen katılımcılardan Dr. Cahit Şanver ise şu sözleri söylemiştir;

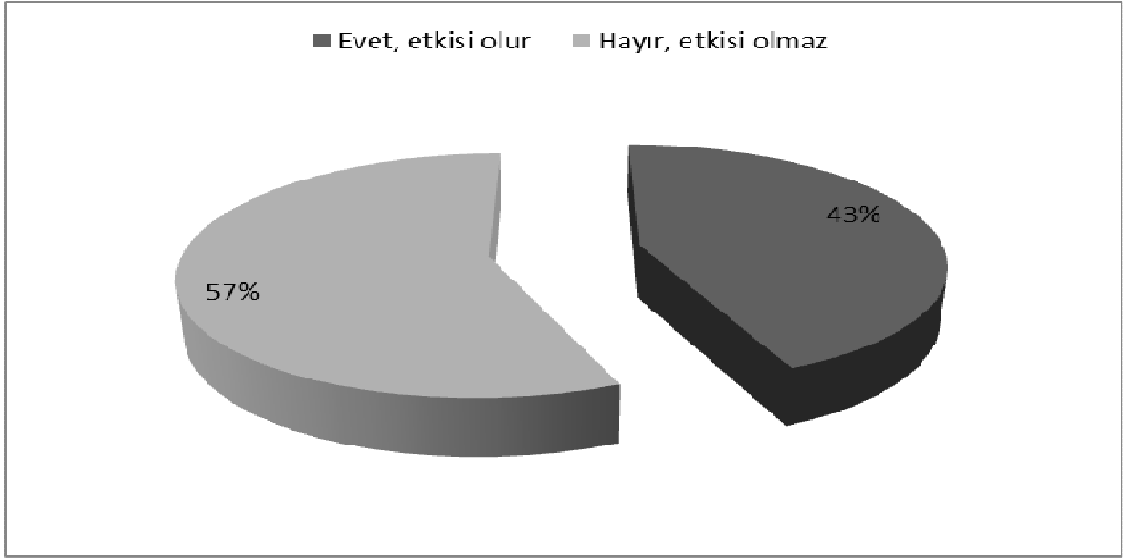
“Bizim gibi ülkeler portföy yatırımlarından beslenen ülkelerdir, o yüzden böyle bir verginin isminin bile duyulması kısa vadeli, orta vadeli hareketleri yavaşlatır, ülke döviz sıkıntısı çekmeye başlar. Brezilya bu uygulamayı başlattı, artık krizlere karşı bir sigorta uygulamasına geçmiş oldu, ama bu ülkenin cari açık sorunu bizim kadar değil, o yüzden bizim ekonomiyi çok daha kötü etkiler, bence cari açık sorun olmaya devam ettikçe tobin vergisi konulması ekonomide kötü etkiler doğuracaktır.”(Kişisel görüşme, 01.03.2012)

Yapmış olduğumuz mülakatlar neticesinde edinmiş olduğumuz farklı görüşler doğrultusunda, %0,1-%0,5 gibi düşük oranlarda belirlenen Tobin Vergisi kısa vadeli sermaye hareketlerinin kontrolünü tamamen sağlamasa da kısmen bir araç olarak kullanılabilir. Bugün ki teknolojik gelişmeler doğrultusunda küresel olarak uygulanması da mümkündür. Politika uygulayıcılarının destekleyici politikalar ile kararlı bir şekilde uygulayacağı Tobin Vergisinin başarıya ulaşacağı düşüncesindeyiz.

3.2. Katılımcıların Sıcak Para Hareketleri Nedeniyle Yaşanan Krizlerle Mücadelede Tobin Vergisi Uygulamasının Etkisi İle İlgili Düşünceleri

Yapmış olduğumuz mülakatlarda katılımcılara sıcak para hareketlerinin neden olduğu krizlerle mücadelede Tobin Vergisinin etkisi ile ilgili düşüncelerini sorduk. Tablo 15’de yer alan özet tablonun verilerinden yararlanarak oluşturduğumuz şekil 8’de de gördüğümüz gibi katılımcıların %43,48’i krizlerle mücadelede etkisi olabileceğini düşünürken, %56,52’si krizlerle mücadele etkisinin olmayacağı düşüncesindedir. Verginin uygulanmasının daha çok teoride kalmasından dolayı sonuçları ile ilgili tam bir bilginin olmaması ve uygulanmasının sonuçlarının daha çok yoruma açık olması nedeni ile katılımcıların olumlu ve olumsuz görüşlerinin yakın oranlarla savunulmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 8. Katılımcıların Krizlerle Mücadelede Tobin Vergisinin Etkisi ile İlgili Düşünceleri

Etkisi olabileceğini düşünen katılımcılar genel olarak, küreselleşme sonucunda sermayenin ülkeler arasında oldukça akışkan hale gelmesi nedeniyle kısa vadeli sermayenin bu tür krizlerin çıkmasında önemli bir etkisi olduğu ve çözümün ise ülkelerin kısa vadeli sermaye giriş ve çıkışlarını bir şekilde kontrol etmelerin gerektiği görüşündedirler. Maliye literatüründe en bilinen kontrol yönteminin ise Tobin Vergisi olması dolayısıyla krizlerle mücadelede Tobin vergisinin etkisinin olacağını söylemektedirler.

Etkisi olabileceğini düşünen katılımcılardan Yard. Doç. Dr. Nurullah Altun farklı bir bakış açısı ile konuyu şöyle yorumlamıştır;

“Yabancı paranın geliş amacı her ne olursa olsun, karlılığına bakacaktır. Eğer katlanmak zorunda olacağı vergi miktarı alternatif devletlerin uyguladıklarına göre daha uygun sınırdaki ise konulacak vergiye razı olabilir. Yukarıda da vurguladığım husus yani daha teknik olarak ifade edersek verginin yerleşmesi sağlanırsa vergi politikası başarılı olabilir “ (Kişisel görüşme, 28.03.2012)

Tobin Vergisinin krizlerle mücadelede etkisi olmayacağı görüşünde olan katılımcılara göre ise, küresel olarak uygulanmasının zorluğun dolayı yatırımcının verginin uygulanmadığı ülkelere kaçacağı ve kriz döneminde paraya ihtiyacı olan ülkelere krizin şiddetinin artmasına neden olacağı görüşündedirler. Ayrıca kısa vadeli sermaye hareketlerine neredeyse muhtaç duruma gelen gelişmekte olan ülkelerin bu sermayeyi ülkeye çekmek için belli bir zaman sonra, Tobin Vergisi oranı kadar faizleri

artırabileceğini, bu tarz araçlardan ziyade krizin sebebini araştırıp ona göre önlemler alınması gerektiğini savunmaktadırlar.

Etkisi olmayacağını düşünen katılımcılardan Doç. Dr. Fuat Sekmen şu sözleri sarf etmiştir;

“Bazı ilaçlar ağrı dindirici; ancak tamamıyla gidermez. Ağrının kaynağını bulup ona göre tedavi yöntemi uygulamak gerekir. Bir liberal İktisatçı olarak her türlü yasağa ve kısıtlamaya hayır diyorum. Bu bağlamda ‘krizin kaynağı nedir?’ Bu soruya yoğunlaşmak gerektiği kanaatindeyim. Karşılıksız para basarak alım gücü oluşturarak ve suni zenginleşme nedeniyle fiyatların şişmesi bir sorunsu bu meseleye inilmelidir.” (Kişisel görüşme, 10.04.2012)

Yapılan mülakatlarda Tobin Vergisi uygulamasının genel olarak başarı sağlayabileceğini düşünenler sayısı ile krizlerle mücadelede kullanılmasında etkin olmayacağını düşünenlerin sayısı eşit iken; nedeni incelediğimiz de ise katılımcıların birbirinden farklı bakış açısı söz konusudur. Katılımcılar verginin durağan bir ekonomik yapının söz konusu olduğu ve dolayısıyla küresel olarak uygulanma şansının fazla olduğu ortamda başarı şansının fazla olacağını düşünmektedirler. Fakat ekonomik kriz ortamında küresel olarak uygulanma şansının olmadığı ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin kriz nedeniyle sıcak paraya duyduğu ihtiyacın şiddetinin artacağı, bu noktada uygulanacak olan Tobin Vergisinin kısa vadeli sermayeyi kaçırarak krizi şiddetlendireceği görüşündedirler.

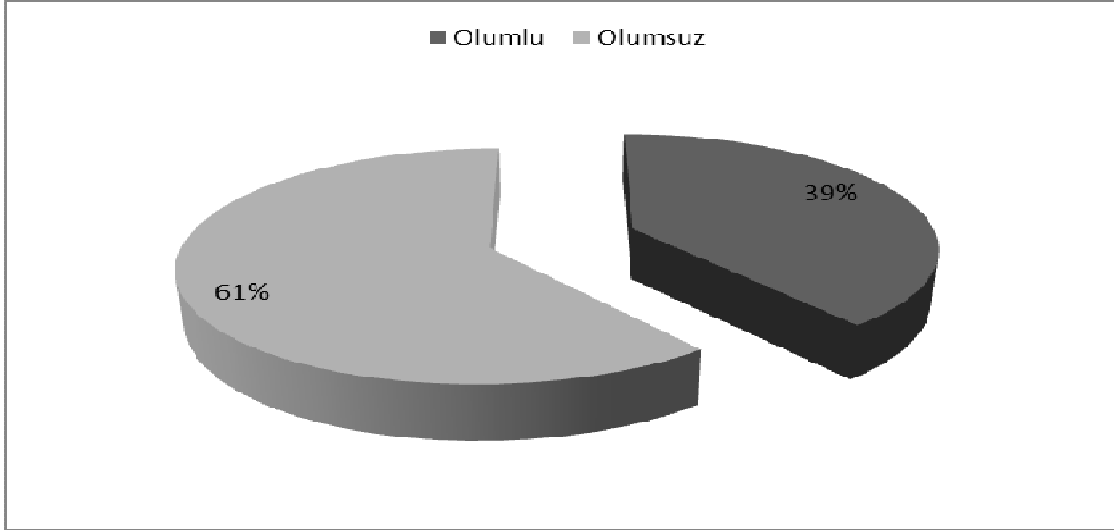
Farklı görüşler ve incelemiş olduğumuz kriz dönemlerindeki uygulamalar neticesinde, kısa vadeli sermaye hareketlerine bağlı olarak yaşanan krizlerle mücadelede uygulanacak olan Tobin Vergisinden tek başına başarı beklemek hata olabileceğini savunabiliriz. Çünkü çok fazla risk almayı sevmeyen sıcak para kriz döneminde ödeyeceği vergiyi göze alarak ülke ekonomisini terk edecektir. Fakat uygulamada olan Tobin Vergisi bu dönemin daha yumuşak geçmesini sağlayarak krizle mücadeleye katkısı olabilir. Krizle mücadele araçlarından biri olarak kullanıla bilinir.

3.3. Katılımcıların Türkiye’de 2000 ve 2001’de ki Krizlerde Tobin Vergisi Uygulamasının Olması Halinde Krize Etkisi ile İlgili Görüşleri

Katılımcılara kısa vadeli sermaye hareketlerine bağlı olarak Türkiye’de 2000-2001’de yaşanan kriz döneminde Tobin Vergisi uygulaması olsaydı krize etkilerinin nasıl olacağı hakkındaki görüşlerini sorduk. Tablo 15’de yer alan verileri kullanarak

oluşturduğumuz şekil 9’da da görüldüğü gibi katılımcıların %39,13’ü olumlu etkisinin olabileceği görüşünderken, %60,87’si olumsuz etkisi olacağı düşüncesindedir.

Şekil 9. Katılımcıların 2000-2001 Krizlerinde Tobin Vergisi Uygulamasının Olması Durumu ile İlgili Görüşleri

Olumlu görüşte olan katılımcılar, 2000-2001 kriz dönemlerinde Tobin Vergisi uygulamasının olması ile ilgili, o dönemde olduğu gibi sıcak para çıkışının ülkeden bir gecede değilde belki bir hafta, belki bir ay gibi bir döneme yayılacağı düşüncesindedirler. Katılımcılara göre böylece krizin yıkıcı etkileri hafifletilebilirdi.

Olumsuz görüşte olan katılımcılar ise kısa vadeli yatırımcının ödeyeceği vergiyi göze alarak ülke ekonomisine giriş yapacağı ve bu maliyeti bilen yatırımcının kriz ortamında ülkeden aynı şekilde çıkacağı; dolayısıyla verginin hiçbir etkisinin olmayacağı görüşündedirler. Bu konuda katılımcıların ortak fikri ise vergi uygulamada olsa bile krizin çıkacağı, krizin nedenin ülke üzerinde var olan farklı oyunlar neticesinde olduğu şeklindedir.

2000-2001 krizinde uygulamada olsaydı tam anlamıyla bir başarı getirmeyeceği düşüncesinde olan katılımcılardan Doç. Dr. Fatih Savaş’ın düşüncesini şu şekilde açıklamıştır;

“Tobin Vergisinin yalnızca yabancı kısa vadeli sermayenin bir kısmı üzerinde etkisi var. Dolayısıyla sermaye eğer kalmakla zarara uğrayacağını düşünüyorsa Tobin Vergisi durdurmak için yeterli olmayabilir. 2001’de Tobin Vergisi konulsaydı kriz çıkmaya bilirdi denebilir belki de; ama bunun kesin bir sonucu yok. Ben o dönemde böyle bir vergi olmasının krize engel olabileceğini ya da

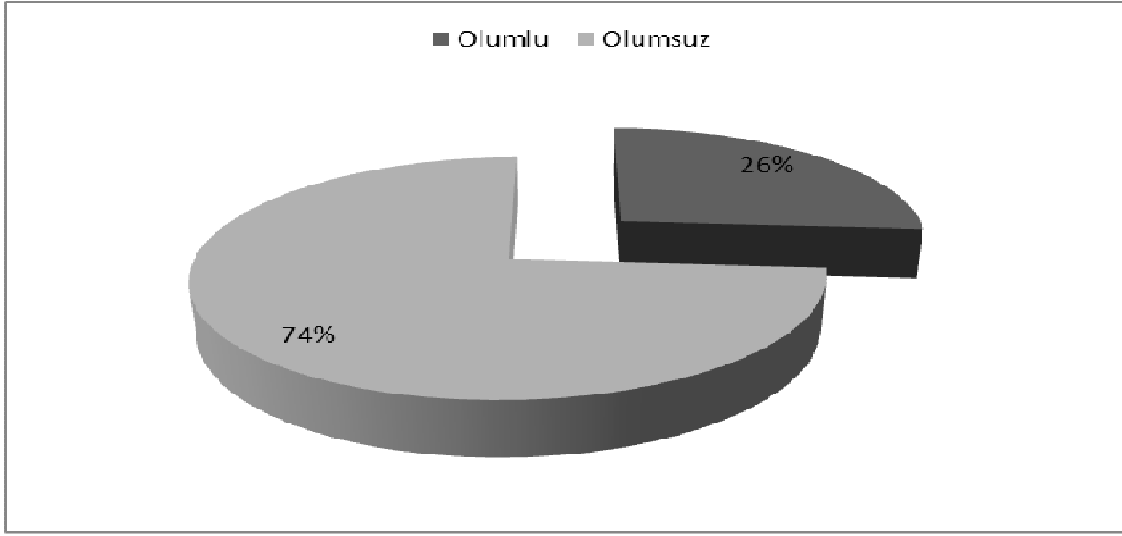
etkisini hafifleteceğini tahmin etmiyorum. Belki sermaye bir gecede değil de daha uzun vadeye yayılarak piyasadan çıkardı. Ama o zamanda krizden dersler çıkarılamayabilirdi. Kaldı ki şu anda o dönemde krizden öğrenilenler sayesinde başarılı bir ekonomi politikası uygulandığını düşünüyorum.” (Kişisel görüşme, 16.12.2011)

Yaptığımız mülakatlar ile kriz döneminde yaşanan gelişmeleri ve sonuçları incelemelerimiz neticesinde 2000-2001 yıllarındaki ortamda Tobin Vergisinin uygulanmış olması durumunda dahi spekülörlerin kriz ortamında Türkiye ekonomisinde kalması olasılığının olmadığını söyleyebiliriz. Tobin Vergisinin uygulaması ile ilgili olarak, uygulamanın tamamen krizi engelleyemeyeceği; fakat sıcak paranın çıkışını yavaşlatacağı görüşündeyiz. Ayrıca verginin oranı çok düşükte olsa o dönem için bir finansman aracı olarak kullanıla bilinir, krizin etkileri hafifletilebilinirdi.

3.4. Katılımcıların Tobin Vergisi'nin Türkiye'de Uygulanabilirliği İle İlgili Düşünceleri

Yaptığımız mülakat sırasında katılımcılara Tobin Vergisinin Türkiye'de uygulanabilirliği ile ilgili düşüncelerini sorduk. Katılımcıların %26,09'u bu fikri olumlu bulurken, %73,91'i ise olumsuz bulmaktadır. Tablo 15'de yer alan özet tablodan yararlanarak hazırladığımız şekil 10' da görüldüğü gibi katılımcıların büyük çoğunluğu Tobin Vergisinin Türkiye'de uygulanabilirliğine olumsuz yaklaşmaktadır.

Şekil 10. Katılımcıların Tobin Vergisinin Türkiye’de Uygulanabilirliği ile İlgili Görüşü

Katılımcıların düşüncesinin nedenlerini genel hatlarıyla incelediğimizde ise; Tobin Vergisinin Türkiye’de uygulanabilirliği konusunda olumlu düşünceye sahip olan katılımcılar, sermaye giriş-çıkışının serbest olduğu ülkemizde vergi uygulamasının spekülatif döviz alım-satımlarını azaltarak kur dalgalanmalarının önüne geçilebileceğini savunmaktadırlar. Fakat uygulamanın ekonomi üzerine yerleşebilir olması için politika uygulayıcılarının kararlı olması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Türkiye’de uygulanabilir görüşünde olan Yard. Doç. Dr. Faruk Bal (Kişisel görüşme, 29.03.2012) “Türkiye’ye fayda sağlayacaktır. Buhran dönemlerinde ani sermaye hareketlerini düşürerek krizlerin daha yumuşak atlatılmasını sağlayacaktır.” diyerek savunmuştur.

Türkiye’de Tobin Vergisinin uygulanabilirliğine olumsuz yaklaşan katılımcılar ise, Türkiye’de cari açık ve büyüme sorunundan dolayı ekonomisinin sıcak paraya ihtiyacı olduğunu ve dolayısıyla kontrol etmeye çalışarak vergi uygulamasının getirilmesinin yatırımcıyı kaçıracağını ve kriz beklentisini artıracığı düşüncesindedirler. Ayrıca şu anda yaşanan küresel finansal krizin etkileri ile de daha çok istenmeyen sonuçlara neden olabileceğini söylemişlerdir. Katılımcıların Türkiye için uygulanabilirliğini sakıncalı görmelerindeki ortak neden ise cari açık sorunundan dolayı sıcak paraya duyulan ihtiyaçtır. Konu ile ilgili olarak Ekonomi Yorumcusu Gökhan Şen şu sözleri söylemiştir;

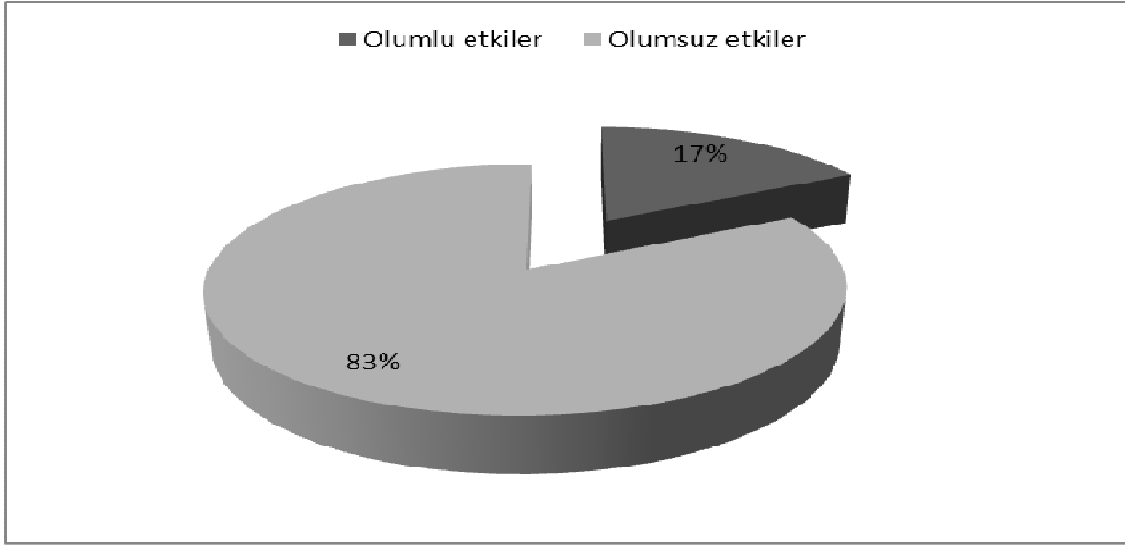
“Türkiye’de dışa bağımlılık oldukça fazla. Dolayısıyla şu an ki cari açık oranlarıyla böyle bir vergi uygulaması çok zor. Evet, 2010 yılında Tobin Vergisi uygulayalım mı, uygulamayalım mı tartışmaları yaşandı. Ama Merkez Bankası Aralık 2010’da farklı bir para politikası uygulanacağını açıkladı. O dönemde uygulanan para politikası nedeniyle Tobin Vergisi konsaydı eğer başarılı sonuçlar elde edilebilirdi; ama muhtemelen bugün kaldırılmış olurdu. Şu anki ekonomik ortamda; cari açığımız bu kadar fazlayken, dışa bağımlılık yani sıcak paraya bu kadar ihtiyaç varken, dünyada ekonomik ortamda bir güvensizlik varken doğru olmaz. Ayrıca Sıcak paradan çok da korkmam gerekiyor. Sıcak para korkulacak bir şey değil ama akıllı kullanabilirsen, yönetebilirsen.”(Kişisel görüşme, 29.11.2011)

Bizce, politika uygulayıcıları her türlü tepkiyi göze alarak, insanların lüks tüketim alışkanlıklarını kırmaya yönelik vergileri artırdıklarında sıcak paraya duyulan ihtiyaç azaltıla bilinir. Çünkü cari açık tamamen enerji ihtiyacından kaynaklanmamakta, lüks tüketime bağlı olarak yapılan ithalatta önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca ülkemizde gerekli yatırımlar yapılarak enerji ihtiyacının karşılanacağı sık sık belirtilen konulardandır. Yine alınan önlemler ile uzun vadeli yatırımlar daha cazip hale getirilirse, tamamen dışa kapalılığın mümkün olmayacağı küresel ortamda, Tobin Vergisi uygulaması sıcak paranın ülkeye girişini kontrol etmek ve neden olabileceği aksaklıklarla müdahale amacıyla destekleyici bir araç olarak Türkiye’de uygulanabilir. Belirttiğimiz gibi, burada politika uygulayıcıların istikrarlı tutum ve davranışları çok önemli olacaktır.

3.5. Avrupa Birliği’nde Uygulanması Öngörülen Finansal İşlemler Vergisi ile İlgili Katılımcıların Görüşleri

Finansal kriz yaşayan Avrupa Birliği’nde Tobin Vergisi benzeri bir vergi olan Finansal İşlemler Vergisi uygulamasının krizle mücadelede bir araç olması ile ilgili tartışmalar son dönemde oldukça gündemdedir. Katılımcılara Finansal İşlemler Vergisinin uygulanması halinde Avrupa ekonomisine etkisi ile ilgili düşüncelerini sorduk. Tablo 15 verileriyle hazırlanan şekil 11 yardımı ile de gördüğümüz gibi katılımcıların büyük çoğunluğu, %17,39’u, Avrupa ekonomisini olumsuz etkileyeceği görüşünderken %82,61’i olumlu etkileyeceğini düşünmektedir.

Şekil 11. Katılımcıların Finansal İşlemler Vergisinin Avrupa Birliği Ekonomisine Etkisi ile İlgili Görüşleri

Verginin getirilmesinin Avrupa Birliği ekonomisini olumsuz etkileyeceği düşüncesinde olan katılımcılar genel olarak, AB'nin amacının krizin sebeplerinden biri olarak gördükleri sıcak parayı kontrol altına almak olduğunu; ama şu anda Avrupa'da yaşanan kriz nedeniyle sıcak paraya ihtiyaç varken verginin uygulanmasının sıcak parayı kaçırma ihtimalinin yüksek olduğunu savunmaktadırlar. Bu nedenle zamanlama hatasından bahsetmişlerdir. Zamanlama hatası nedeniyle uygulama sonucunda amaçlanan hedefe ulaşamayacağı görüşündedirler. Ayrıca burada amacın, verginin gelir sağlama işlevinden de yararlanmak olduğunu; ama Avrupa Birliğinde çöken bankacılık sisteminin böyle bir verginin uygulanması halinde daha zorda kalacağını savunmaktadırlar. Finansal İşlemler Vergisinin uygulanmasının Avrupa Birliği'nde olumlu sonuç getirmeyeceği düşüncesinde olan katılımcılardan Ekonomi Yorumcusu Gökhan Şen düşüncesini şu sözlerle açıklamıştır;

“Öncelikle Tobin vergisi kısa vadeli finansal işlemler üzerinden alınan bir vergi. Sermaye hareketlerinin ise iki ayağı var; biri bankacılık sektörü, bir diğeri ise fonlar üstünden yapılan likit işlemler. Şu ortamda Avrupa'daki genel itibariyle yapıya baktığımızda bankacılık sektöründe ciddi çöküşler var. Birde finansal işlemlerin çıkışından alınacak bir vergi bankacılık sektörünü daha zorda bırakabilir. Ayrıca bankaların denetimi devlette olduğu için şu ortamda tabiri caiz ise, parayı bir cepten alıp, bir cebe koymak olur. Burada Sarkozy ve Merkel'in amacı, bu işlemler üzerinden vergi olarak piyasaları biraz daha likit sıkıntısı açısından rahatlatmak olabilir. Bununla beraber sıra sıcak parayı kontrol edebilme amacı da bir parça olabilir. Ama sıcak paraya ihtiyaç olan şu ortamda, daha çok sıcak parayı caydırabilir. Avrupa Birliği finansal yapısına baktığımızda 27 üye ülke ve 17 ülke ortak para birimi olan Euro'yu kullanıyor. Büyük ve birbirlerinden

farklı yapılara sahip bir finans ortamı var. Yani üye ülkelerde “tek para” uygulaması var; ama yasalar gereği tek bir mali yapı uygulaması söz konusu olmadığı için dolayısıyla uygulanacak olan bir vergi çokta finansal yapıya uygun olmayacaktır.” (Kişisel görüşme, 29.11.2011)

Uygulamanın birlik ekonomisini olumlu etkileyeceği görüşünde olanlar ise, yaşanan ekonomik krizlerde finans sektörünün rolünün büyük olduğu, Finansal İşlem Vergisinin uygulanması ile Avrupa Birliği ekonomisinde finans sektöründen kaynaklanan krizle mücadele de başarılı olabileceği düşüncesindedirler. Ayrıca dalgalanmaları azaltabileceğini savunmaktadırlar. Finansal İşlemler Vergisinin Avrupa Birliği Ekonomisini olumlu etkileyeceği düşüncesinde olan katılımcılardan Yard. Doç. Dr. Tarık Vural;

“Finansal işlem vergisi bilindiği gibi Keynes tarafından 1936 yılında ABD için de önerilmiş bir vergidir. Yani finansal işlem vergisi önerisi yeni bir öneri değildir. Finans piyasalarının bir şekilde düzenlenmesi ihtiyacı aslında ülkeleri bu tür arayışlara itmiştir. Bu çerçevede AB ülkeleri tarafından uygulanacak bir finansal işlem vergisinin ülkelerin sermaye piyasalarını kontrol altına alarak krizle karşılaşma olasılıklarını düşüreceğini söyleyebiliriz.” (Kişisel görüşme, 01.03.2012)

Sözleriyle düşüncesini açıklamaktadır.

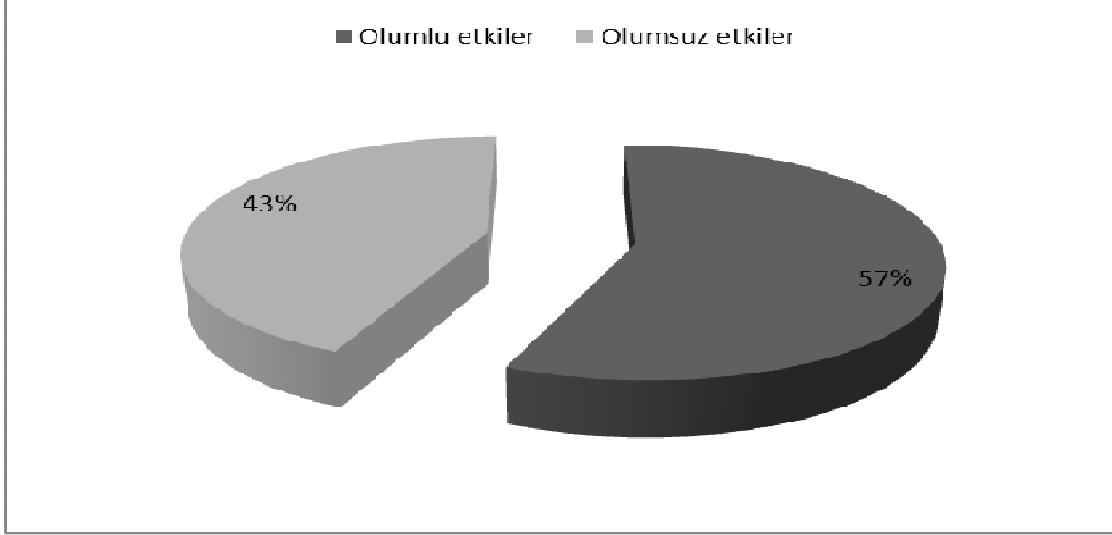
Katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak, ekonomik yapıları birbirinden çok farklı olan 27 üye ülkeden meydana gelen Avrupa Birliği’nde finansal kriz yaşanırken ve likidite sorunu varken, şu anda böyle bir verginin uygulanmasının yatırımların hacminde azalmaya neden olabileceğinden dolayı başarı sağlayamayacağını söyleyebiliriz. Londra gibi bir finans merkezine sahip olan Avrupa’da kısa vadeli hareketleri caydırmak ya da kısıtlamak oldukça güçtür. Finansal İşlemler Vergisi, Birliğe üye ülkelerin ekonomilerinin daha durgunlaştığı ve birçok mali sorunun çözüldüğü bir dönemde, bu hareketlerin neden olacağı aksaklıkları kontrol etmek amacıyla, hem de gelir sağlama işlevinden yararlanmak için uygulanabilir. Fakat şu anda yaşanan kriz nedeniyle doğru bir zamanlama olmadığı görüşündeyiz.

3.6. Katılımcıların Avrupa Birliği’nde Finansal İşlemler Vergisinin Uygulanması Halinde Türkiye Ekonomisine Etkileri İle İlgili Düşünceleri

Mülakatlar sırasında katılımcılara Avrupa Birliği’nde tartışılan Finansal İşlemler Vergisinin uygulanması halinde Türkiye ekonomisini nasıl etkileyeceği ile ilgili düşüncelerini sorduk. Şekil 12’de de görüldüğü gibi katılımcıların büyük bir kısmı Türkiye ekonomisinin olumsuz etkileyeceği düşüncesindedir. Katılımcıların %56,52’si

uygulamanın Türkiye ekonomisini olumlu etkileyeceği görüşünderken, %43,48'i olumsuz etkileyeceğini belirtmiştir.

Şekil 12. Katılımcıların Finansal İşlemler Vergisinin Avrupa Birliği'nde Uygulanması Halinde Türkiye Ekonomisine Etkileri ile İlgili Düşünceleri

Türkiye ekonomisini olumsuz etkileyeceği düşüncesinde olan katılımcılara göre, Avrupa Birliği'nin böyle bir vergiyi uygulaması durumunda Türkiye'de de uygulanacaktır. Çünkü Türkiye Avrupa Birliği ile entegrasyon süreci içerisinde Avrupa ekonomisine bağımlı hale gelmiştir. Dolayısıyla cari açık nedeniyle sıcak paraya bağımlı hale gelen Türkiye ekonomisi, bu yatırımları ülkeye çekmek için faiz oranlarını artırmak zorunda kalabilir. Ayrıca sıcak paranın ekonomik göstergeler nedeniyle gelişmekte olan ülkelere ya da gelişmiş ülkelere gideceğini savunmanın zor olduğunu belirtmişlerdir. Yılbaşından beri gelişmiş ülkelerin ekonomik performansının da düşük olduğunu hatırlatarak, kriz ortamında sıcak paranın güvenilir gördüğü ülkeye yatırım yapacağı düşüncesindedirler. Sıcak paranın Avrupa ve ABD'den geldiğini ve bu paranın vergi uygulaması durumunda kendi evinde rahat etmediği için, Türkiye gibi km'lerce uzak bir ülkeye de gitmeyeceğini düşünmektedirler. Sıcak para daha çok ABD gibi daha güvenilir limanlara gidecektir. Finansal İşlemler Vergisinin Avrupa Birliği ekonomisinde uygulanması halinde Türkiye ekonomisini olumlu etkilemeyeceği görüşünde olan Ekonomi Yorumcuların Cüneyt Başaran şu sözlerle açıklamıştır;

“İtalya ve Yunanistan'ı bir kenara koyarsak yılbaşından beri en kötü performans gelişmekte olan ülkelere yaşıyor. Dolayısıyla Avrupa Birliğinde Tobin vergisi

uygulandığından ‘oradan para kaçır gelişmekte olan ülkelere girer’ düşüncesi yanlış bir düşüncedir. Paranın çıkışı Amerika ve Avrupa olduğu sürece kendi evinde rahat etmeyen hiçbir fon, parayı kilo metrelerce uzağa yatırmaz. Sarkozy Tobin vergisini savunuyor ama Sarkozy bana göre “sıcak para gelirken zarar veriyor, girişi ve çıkışı kolay olmasın” düşüncesiyle savunuyor. Ama politikacılar yapısal sorunları çözmeden “ sıcak para bana zarar veriyor yavaşlatalım” gibi düşüncelerle hareket ettiği müddetçe bu kriz sorunu çözülemez. Krizle mücadele şu ortamda bir çare değil.” (Kişisel görüşme, 29.11.2011)

Uygulamanın Türkiye ekonomisini olumlu etkileyeceği görüşünde olan katılımcılar genel olarak, AB de uygulanacak verginin Türkiye’ye sermaye girişini artırabileceği ve sıcak paraya ihtiyacı olan Türkiye ekonomisini canlandırabileceği düşüncesindedirler. Olumlu etkileyeceği görüşünde olan katılımcılardan Dr. Hülya Karadeniz (Kişisel görüşme, 30.03.2012), Finansal İşlem Vergisi’nin uygulaması durumunda, vergi gelirleri artacağını; Türkiye’de faiz oranlarının dünya ortalamasına göre yüksek olmasından dolayı yatırımcıların caymayacağını söylemektedir.

Tüm bu görüşler ışığında, Avrupa Birliği’nde Finansal İşlem vergisinin uygulanacak olmasının yatırımcıyı kısmen de olsa Avrupa piyasalarından caydıracağını ve risk almayı pek sevmeyen sıcak paranın küresel finansal kriz ortamında ABD gibi daha güvenilir limanları tercih edeceğini söyleyebiliriz. Türkiye’nin ise Avrupa ekonomisiyle sıkı ilişkilerde olması nedeniyle Finansal İşlemler Vergisini bir şekilde uygulamak zorunda kalacaktır. Spekülatörleri Türkiye ekonomisinden caydıracak bu uygulamanın cari açık sorunu nedeniyle sıcak paraya bağımlı hale gelen Türkiye ekonomisini olumsuz etkileyeceğini, dolayısıyla politika uygulayıcıların verginin maliyeti kadar, belki de daha fazla faiz oranlarını artırmak zorunda kalacağını savunabiliriz.

Tablo 15. Özet Tablo

	Soru 1	Soru 2	Soru 3	Soru 4	Soru 5	Soru 6
Adnan DOĞRUYOL	Hayır	Hayır	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Aydın YILMAZ	Evet	Evet	Olumsuz	Olumlu	Olumlu	Olumlu
Cahit ŞANVER	Hayır	Hayır	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
Cüneyt BAŞARAN	Evet	Hayır	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Faruk BAL	Evet	Hayır	Olumlu	Olumlu	Olumlu	Olumlu
Fatih DEMİR	Hayır	Hayır	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
Fatih SAVAŞAN	Evet	Hayır	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Fuat SEKMEN	Hayır	Hayır	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Hakan AY	Hayır	Evet	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Hamdi GENÇ	Hayır	Hayır	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Hülya KARADENİZ	Evet	Evet	Olumlu	Olumlu	Olumlu	Olumlu
Gökhan ŞEN	Evet	Evet	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
Mehmet Ali ERGÜN	Evet	Hayır	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Mustafa ÇELEN	Evet	Evet	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
Mustafa ERDOĞDU	Evet	Evet	Olumlu	Olumlu	Olumsuz	Olumlu
Mithat KILIÇ	Evet	Hayır	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
Nurullah ALTUN	Evet	Evet	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
Rahim AK	Evet	Evet	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Şeref DEMİR	Hayır	Evet	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu
Şevket TÜYLÜOĞLU	Hayır	Hayır	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Tarık VURAL	Evet	Evet	Olumlu	Olumlu	Olumlu	Olumlu

Tablo 15'in devamı

	Soru 1	Soru 2	Soru 3	Soru 4	Soru 5	Soru 6
Yaşar AKYILDIZ	Evet	Evet	Olumlu	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz
Yunus DEMİRLİ	Hayır	Hayır	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu

SONUÇ

Finansal piyasalarda son 40 yıldır yaşanan gelişmeler, özellikle finansal serbestleşmeye geçiş, yeterli ekonomik gücü olmayan gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kriz riskini artırmıştır. Finansal serbestleşme ile ekonomilerinde sorunlar baş gösteren ülkeler, dönem dönem bu hareketleri kontrol altına almayı hedeflemişlerdir.

“Kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol altına” alma hedefi olan araçlardan birisi de “Tobin Vergisi” dir. James Tobin’in küresel olarak uygulanmasını önerdiği bu vergiyi, ülkeler dönem dönem uygulasalar da, küresel anlamda vergi uygulanmamıştır. Tam anlamıyla hayata geçirilememiş olan vergi, yaşanan ekonomik krizler neticesinde ekonomi literatüründe sık sık tartışma konusu olmuştur.

Uygulamanın ana fikri, sermaye transferi işlemleri üzerine düşük-sabit oranlı bir vergi konularak bu işlemlerin maliyetini artırmak ve böylece hacmini azaltmaktır. Temel hedefi döviz kurundaki dalgalanmaları azaltılmak olan vergi amacına ulaşabilir. Fakat verginin hedeflediği amaca ulaşabilmesi için, istikrarlı bir ekonomik yapı içerisinde uygulanmasının son derece önemli olduğunu düşünüyoruz. İyi bir zamanlamada uygulanan Tobin Vergisi bir fren işlevi görerek, ekonomide ki dalgalanmaların kontrol altına alınmasını sağlayabilir. Böylece yüksek faiz oranı ve dalgalı döviz kurlarından faydalanarak kazanç sağlamayı hedefleyen spekülatif hareketler engellenerek ya da hacmi azaltılarak, bu hareketlerin özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki, yıkıcı etkisi azaltıla bilinir. Fakat verginin uygulamaya konulacağı dönemdeki ekonomik veriler son derece önemlidir.

Sabit-düşük oranlı ve küresel olarak uygulanmasının zorluklarından dolayı eleştirilen verginin, Alman bilim adamı Spahn’ın geliştirdiği gibi, iki kademeli olarak uygulanması daha sağlıklı sonuçlar getirecektir. Spahn’ın önerdiği ikili yapıda, düşük oran, işlem hacmi düşünüldüğünde ciddi bir gelir kaynağı olacaktır. Gerek duyulduğunda kademeli olarak artırılan vergi oranı ise ekonomik istikrarın sağlanmasına yardımcı olacaktır. Artırımlı verginin ne zaman devreye gireceğini belirlemek için kurun dalgalanabileceği bir aralık tanımlamıştır. Bu aralık içindeki işlemler vergilendirilmez. Belirlenen bu aralık dışındaki kur işlemleri artan oranlarla vergilendirilmeye başlanır. Belirlenen aralıktan uzaklaştıkça da vergi oranı

yükselecektir. Böylece döviz kuru her gün belli aralıklar içerisinde kalacak ve spekülâtif amaçlı hareketleri caydırma işlevi yerine gelecektir. Böylece ülke tek başına vergiyi uyguladığında, sıcak paranın ülkeden çıkışını kontrol edebilecektir. Ayrıca kendi ekonomik yapısına göre verginin oranını belirleyebilmesinin verginin başarısını artıracakı düşüncesindeyiz. Spahn yaklaşımı bir noktada, Tobin Vergisine getirilen küresel olması, oranın spekülâtif hareketleri caydırmada düşük ve sabit oranlı olmasından dolayı yetersiz kalacakı şeklindeki eleştirileri cevaplayarak, uygulanmasını mümkün hale getirmektedir.

Latin Amerika krizi döneminde Tobin Vergisi Malezya, Arjantin ve Brezilya gibi ülkelerce uygulanmış; yine bu dönemde çeşitli uluslararası kurumlar Tobin Vergisiyle ilgili çalışmalar yapmıştır. Son zamanlarda ise, özellikle Almanya ve Fransa'nın Tobin Vergisine olan ilgisi artmıştır. Tobin Vergisine ilginin artmasının nedeni ise, kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol etmekten çok, verginin gelir sağlama işlevidir. James Tobin'in %0,1-%0,5 gibi düşük oranlı belirlediği verginin konusunu oluşturan kısa vadeli işlemlerin hacmi yüksek olmasından dolayı, getirisinin de fazla olacağı düşüncesiyle hareket edilmektedir. Zira son zamanlarda özellikle Avrupa'da yaşanan finansal kriz, ülkelerin likidite ihtiyacını artırmıştır. Asıl amacının kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol etmek olduğunu belirten James Tobin ise, vergiden elde edilecek olan gelirin küresel kalkınmayı desteklemek amacıyla kullanılabileceğini belirtmektedir.

Daha öncede belirttiğimiz gibi verginin zamanlaması ve oranın belirlenmesi son derece önemlidir. Aksi takdirde amacından çok daha farklı sonuçlara sebep olabilir. Bu tarz bir deneyimi 2006 yılında Tayland hükümeti yaşamış, uygulamış olduğu vergi nedeniyle spekülâtorlerin tamamen ülkeden kaçmasına neden olmuş ve vergiyi kaldırmıştır. Bu deneyimlerden hareketle, verginin bir örnek olarak bazı işlemler üzerinde uygulanmaya konulması, vergiden sağlanacak başarının ölçülmesini sağlayabilir. Burada politika uygulayıcılarının da kendilerinden emin ve taviz vermez şekilde hareket etmeleri son derece önemlidir. Zira vergi alınması bir takım çıkar grupları tarafından hoş görülmemesine ve farklı yaptırımlara neden olabilir.

Cari açık sorunu yaşayan Türkiye ekonomisi açısından, Tobin Vergisi uygulaması zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Seksenli yılların sonu ve doksanlı yılların

başında finansal serbestleşmeye başlayan, fakat yeterli ekonomik alt yapıya sahip olmayan ülkemizde bu hareketler neticesinde krizler yaşanmıştır. Öyle ki 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan krizlerde ülkeden bir gece de milyon dolarlar çıkmış ve krizin etkileri büyümüştür. Bu yaşananlar sıcak paranın kontrolünü gündeme getirmiştir. Yaptığımız mülakatlar neticesinde görüşümüz, kriz döneminde Tobin Vergisi uygulaması olsaydı dahi ülkedeki ekonomik koşullar nedeniyle yatırımcının ödeyeceği vergiyi göze alarak, bu paranın ülkeden çıkacağı yönündedir. Hedefi mümkün olduğunca risksiz kazanç sağlamak olan sıcak paranın çıkışı o dönemde vergi uygulaması olsaydı, belki bir gece de değil de bir haftaya yayılacaktı. Ve böylece döviz kuru daha yumuşak artışlar yaşayabilir ve krizin etkileri daha hafifletilebilirdi.

80'li yıllarda finansal serbestleşme hareketleri, güçlü ülkelerin artık kar etme imkanı bulamayan sermayesinin, çevre ülkelere giderek buradan kur ve faiz oranı ile kazanç sağlama düşüncesiyle başlamıştır. Ve böylece gelişmekte olan ülkelerde, gelen para sayesinde yatırım yaparak büyüyebilecektir. Yaşanan gelişmeler neticesinde durum hiç de öyle olmamıştır. Çünkü sıcak para geldiği ülkede bazen bir hafta gibi çok kısa sürede kalmakta ve geldiği ülke ise bu paraya güvenerek yatırım yapmamaktadır. Dolayısıyla kısa vadeli sermayenin hem anapara hem de faiz kazancını alarak ülkeden çıkması, yatırıma yönlendirilemediği için daha çok lüks tüketime gitmesi sonucunda ithalatın artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla ülkelerin cari açık sorununu büyütülmüştür. Türkiye'de tam olarak böyle bir sorun yaşanmaktadır.

Çeşitli gruplar arasında yapılan görüşmeler neticesinde, Türkiye'nin sadece Tobin Vergisi uygulayarak kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol edebileceğini ve böylece cari açık sorununu çözeceğini savunmak doğru değildir. Çünkü Türkiye ekonomisi ilk başta enerji sorunu nedeniyle dışa bağımlı bir ülkedir. Enerji dışında, ana mal üretimi yeterli olmayan ve lüks tüketimin fazla olması nedeniyle döviz ihtiyacı sıcak paraya bağımlılığı artırmaktadır. Bu amaçla ülkenin gelişimi ve ekonomik bağımsızlığını kazanabilmesi açısından son derece önemli olan cari açık sorununu çözmek için birbirini destekleyici politikalar uygulanmalıdır. Burada politika uygulayıcılarının da taviz vermez olması son derece önemlidir. Zira vergi almak psikolojik olarak mükelleflerde bir tepki yaratmakla birlikte, ülkeye sıcak paranın az girmesi lüks

tüketimin zorunlu olarak azalmasına neden olacak, bu da alışkanlıklarından vazgeçmek olan ülke vatandaşlarının tepkisine yol açacaktır.

Türkiye’de Tobin Vergisi Merkez Bankası tarafından 2006 ve 2010 yılında gündeme getirilmesine rağmen dönemin ekonomi bakanı tarafından ilgi görmemesinin sebebi belki de uygulanması halinde kısa dönemli olarak büyüme rakamlarını düşürecek ve sıkı önlemler alınmasının ülke vatandaşları tarafından tepki toplayacak olmasıdır.

2006 yılında ve 2010 yılında uygulanan para politikası neticesinde ülkede döviz sıkıntısı yaşanmış ve TL’nin aşırı değerlenmesi ihracatın düşmesine neden olurken, döviz sıkıntısını artırmıştır. O dönemde Spahn’ın önerdiği gibi artırımlı ve dolayısıyla ihtiyaca yönelik oranlarla uygulanabilecek olan Tobin Vergisi, ülkenin döviz ihtiyacını karşılayabilirdi. Belki de son günlerde cari açık sorunu ciddi boyutlara ulaşmasının nedeni gerekli ekonomik zeminin varken uygulanmamasıdır.

Yaptığımız mülakatlar neticesinde, katılımcılar şu anda küresel finansal kriz yaşanırken verginin uygulanmasının, yatırımcının paniğini artırıp ülkeden kaçmasına neden olacağı ve döviz ihtiyacı nedeniyle ekonomide daha ciddi sorunlara yol açabileceği ortak düşüncesindedirler. Avrupa Birliği’nde özellikle Almanya ve Fransa tarafından tartışılan, İngiltere’nin ise dünya finans merkezi olması nedeniyle karşı çıktığı Tobin Vergisi benzeri bir vergi olan Finansal İşlemler vergisinin uygulanmasının ise elbette ki Türkiye’yi etkileyeceği düşüncesindeyiz. Çünkü Türkiye ekonomisi Avrupa ekonomisinden etkilenen bir yapıya sahiptir. Ama Türkiye ekonomisinin şu anda böyle bir uygulama için gerekli ekonomik şartlara sahip olduğunu söylemek oldukça güçtür. Kaldı ki 27 üye ülkeden oluşan ve mali yapıları birbirinden çok farklı olan Avrupa’da da uygulanması zor gözükmektedir.

Türkiye’de Tobin Vergisinin uygulanabilmesi için öncelikle vatandaşların tepkisi göze alınarak politika uygulayıcıları tarafından sıkı yatırım önlemleri alınmalı ve dışa bağımlılık, özellikle lüks tüketim açısından azaltılmaya çalışılmalıdır. Daha sonra Spahn’ın önerdiği gibi artırımlı bir Tobin Vergisinin uygulanması kısa vadeli sermaye hareketlerinin yıkıcı etkilerinden korunmak ve cari açık sorununu çözmek açısından başarı getireceği düşüncesindeyiz. Ayrıca verginin düşük oranlı- artırımlı olarak sadece sermaye çıkışından ve kısa vadeli işlemlerden alınması paranın ülkeye girişini sağlamak açısından önemlidir. Böylece sermayenin ürkütülmeden ülkeye girişi kontrol

edilebilecektir. Vergi her türlü türev işlevi kapsamalıdır ki yatırımcı vergi ödememek adına verginin uygulanmadığı işlemlere kaymasın. Spekülatif amaçlı yatırımlara süreye göre değişen oranlar uygulanmalıdır ki, spekülatif amaçlı kısa vadeli yabancı sermaye cezalandırılırken, uzun vadeli yatırımlar teşvik edilmiş olsun. Bu tür bir uygulamanın denetim açısından da kolaylık sağlayacağı düşüncesindeyiz. Ayrıca Bakanlar Kuruluna vergi oranlarını belirli bir oranda arttırma ya da azaltma yetkisi verilmelidir. Böylece oluşabilecek bir dalgalanma da oranlarla müdahale edilerek, sermaye çıkışının ekonomik koşulun gerektirdiği şekilde olması sağlanabilir. Elde edilen vergi geliri ise kamu bütçesi dışında ayrı bir fonda toplanarak TCMB'nin rezervlerine eklenmeli ve kurun istikrarı için kullanılmalıdır. Ayrıca vergi geliri zaman zaman sosyal politikaların uygulanması amacıyla da kullanılabilir. Bu özelliklere sahip olarak Türkiye'nin tek başına uygulayacağı Tobin Vergisinin başarı şansının olduğunu düşünüyoruz. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlar, krizin beklentilerinin olmadığı dönem ve yumuşak geçişler ile uygulanması, dışa bağımlılığı fazla olan Türkiye ekonomisi açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

AK, Rahim (2011), Kişisel Görüşme, 29.12.2011

AKDİŞ, Muhammet (2004), “Kısa Vadeli sermaye Hareketlerinin Yol Açtığı Finansal Krizler ve Bu Krizleri Önlemede Kullanılabilecek Araçlar: Tobin Vergisi”
<http://makdis.pamukkale.edu.tr/mak21.htm>, 09.12.2010

AKYILDIZ, Yaşar (2012), Kişisel Görüşme, yayyildiz00@hotmail.com, 01.03.2012

ALANTAR, Doğan (2004), “Sıcak Para Hareketleri ve Tobin Vergisi”, *Yaklaşım Dergisi*, Eylül, s. 74-75

ALKIM, Kerem (2011), “2011 Risk Başlığı ‘Yükselen Global Enflasyon’”,<http://www.bloomberght.com/yorum/kerem-alkin/862579-2011in-risk-basligi-yukselen-global-enflasyon>, 18.10.2011

ALP, Ali (2000), *Finansın Uluslararasılaşması: Finansal Krizler: Çözüm Önerileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 197-234

ALPAGO, Hasan (2002), *IMF-Türkiye İlişkileri*, Ötüken Yayınları, İstanbul, s. 123

ALTUN, Nurullah (2012), Kişisel Görüşme, naltun@sakarya.edu.tr, 28.03.2012

ARIKAN, Zeynep ve Hatice Yurtseven (2004), “Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Bir Öneri: Tobin Vergisi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı 189, Haziran, s. 128-130

ARIKBOĞA, Aysel, “Tobin Vergisi Önerisi”,
<http://www.istanbul.edu.tr/iktisat/maliye/bulten7/bulten7.htm>, 15.04.2011

<http://arsiv.sabah.com.tr/2006/12/20/yaz07-30-143.html>, 20.04.2011

ATİK, Hayriye (2006), “Kriz Erken Uyarı Sinyalleri Olarak Dış Ticaret Hareketleri”, Editörler: SEYİDOĞLU, H. ve R. Yıldız, *Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri*, Arıkan Basın Yayım, s. 342

<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=120&l=1>, 25.04.2011

AY, Hakan(2011), “Miktarsal Genişleme Politikası”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı 361, Eylül, s.45

AYDIN, Selda (2003), “Asya Krizi Ve Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesi”, *Maliye Dergisi*, Sayı 133, Ocak-Nisan, s.14

BAHÇECİ, Sema (1997), *Ortodoks ve Heterodoks İstikrar Programları: Seçilmiş Ülke Örnekleri ve 1994 Türkiye Deneyimi*, Devlet Planlama Teşkilatı Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi>, s. 8-40-43

BAL, Faruk (2012), Kişisel Görüşme, 29.03.2012

BALSEVEN, Hale (2003), *Sermayenin Vergilendirilmesinin Sermaye Akımları Üzerindeki Etkisi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

BALSEVEN, Hale ve Mustafa Erdoğan (2005), “Mali Kriz Riski Bağlamında Tobin Vergisi ve Türkiye’de Uygulanabilir Bir Versiyonu”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, Sayı 1, s. 202-305-307-308-310

BAŞARAN, Cüneyt (2011), Kişisel Görüşme, 29.11.2011

BERKSOY, Taner ve Burak Saltoğlu (1998), *Türkiye Ekonomisinde Sermaye Hareketleri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, s. 50

<http://www.boryad.org/boryad/boryad-arastirmalar/tobin-vergisi.html>, 14.04.2011

<http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFED87D8E8A6DCB127> , 22.04.2011 (a)

<http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFDFD2E3D99D08F44F>, 22.04.2001(b)

<http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF8B961FBF1711B822>, 25.04.2011 (c)

<http://www.ceedweb.org/iirp/>, 15.04.2011

<http://www.cnnturk.com/2011/ekonomi/09/28/abden.finansal.islemler.vergisi.onerisi/631010.0/>,
30.09.2011

ÇAŞKUŞLU, Sibel İnce (2001), “Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte Olan Ükelere Etkileri Ya Da Modern Bir Kırmızı Başlıklı Kız Masalı”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt XXV, Sayı 229, s. 176-177-178

ÇELİK, Fecir Şengöz (2008), *Uluslararası Piyasalarda Spekülatif Para ve Sermaye Hareketliliği ve Tobin Vergisi, Carry Trade, Hedge Fonları ve Diğer Spekülatif Hareketler*, Maliye Uzmanlığı Yeterlilik Tezi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara

DEMİR, Fatih (2011), Kişisel Görüşme, 28.11.2011

DEMİRBAŞ, Erhan (2008), *Ülke Uygulamaları Işığında Tobin Vergisi ve Uluslararası Finansal İstikrarsızlıkları Önlemedeki Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DOĞAN, Adem (2006), “Asya Krizi: Nedenleri ve Kriz Erken Uyarı Göstergeleri Açısından Bir Değerlendirme”, Editörler: SEYİDOĞLU, H. Ve R. Yıldız, *Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri*, Arıkan Basım Yayım, s. 187-184

DİLEK, Çoşkun (2006), *Uluslararası Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Türkiye Ekonomisine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

[http://www.dpt.gov.tr/temel ekonomik göstergeler](http://www.dpt.gov.tr/temel_ekonomik_gostergeler), 22.10.2011

EĞİLMEZ, Mahfi (2009), *Küresel Finansal Kriz*, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 70-74-76-77

EKER, Aytaç ve Metin Meriç (2005), *Devlet Borçlar (Kamu Kredisi)*, Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, İzmir, s. 90-91

<http://www.ekodialog.com/Konular/finansal-kriz-nedir.html>, 24.04.2011

www.ekonomi.haberturk.com/finans-borsa.haber.534154-tobin-vergisi-ise-yarar-mi.mht,
27.01.2011

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ekonomi/politika/bahcecis/istikrar.html>, 13.02.2011

ERDOĞDU, Mustafa (2011), Kişisel Görüşme, 14.12.2011

ERGÜN, Mehmet Ali (2011), Kişisel Görüşme, 17.12.2011

<http://www.euractiv.com.tr/finansal-hizmetler/article/ingiltere-abdeki-sarlatanlarin-finansal-ilem-vergisi-deligliine-karsi-cikacagiz-021471>, 30.09.2011 (a)

<http://www.euractiv.com.tr/6/article/avrupa-sendikalar-konfederasyonu-finansal-islem-vergisi-istihdam-yaratmak-icin-kullanilmali-020634>, 30.09.2011 (b)

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?jsessionid=A73A27F8524175DF1BF017C9E1DAB052.node2?language=EN&pubRef=-//EP//TEXT+OQ+O-2005-0058+0+DOC+XML+V0//EN>, 16.04.2011

<http://www.etha.com.tr/Haber/2011/08/17/ekonomi/sarkzoy-merkel-gorusmesinin-sonuclari/>, 17.08.2011

<http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>, 25.04.2011

<http://www.finansgundem.com/haber/Bankalara-finansal-islem-vergisi/68323>, 29.09.2011

http://www.fortuneturkey.com/haberdetay.asp?news_id=1276, 10.10.2011

GAGO, Umurcan (2011), “Finansal İşlemler Vergisi (Tobin Vergisi)”, <http://www.vergitv.com/detail.aspx?id=1586>, 30.11.2011

GÖKSU, Erhan (2005), *Türkiye’de Kısa Vadeli Yabancı Sermaye Hareketleri ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

GÖKTAŞ, Abdulkadir (2000), “Küreselleşme Ve Vergi Gelirlerinin Bileşimine Etkileri, Sermaye Hareketlerinin Vergilendirmesi Önerisi-2”, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl 8, Sayı 90, Haziran, s. 83

<http://www.haberler.com/sarkozy-finansal-islemler-vergisi-konulmasini-3107427-haberi/>, 06.11.2011

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/18506451.asp>, 17.08.2011

www.ifsl.org.uk, (10.04.2011)

İNSEL, Aysu ve Nesrin Sungur (2003), “Sermaye Akımlarının Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği – 1989: III-1999: IV“ Türkiye Ekonomi Kurum, <http://www.tek.org.tr/dosyalar/serhar0303.pdf>, 11.10.2011, s.4

KAPLAN, Ersin, Tobin Vergisi, <http://www.ersinkaplan.net/dosyalar/tobinvergesi.doc>, 10.04.2011

KAPUSUZOĞLU, Tuncay (2002), “Tobin Vergisi Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Yıkıcı Etkilerini Önlemede Bir Çözüm Olabilir Mi?”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı 250, Haziran, s.64-66-68-69-71

KARADENİZ, Hülya (2012), Kişisel Görüşme, hulyak@pau.edu.tr, 30.03.2012

KAYA, Yasemin Türker (1998), *Sermaye Hareketleri ve Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Modellemesi Türkiye Örneği*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü Yayını, s. 114-117

KAZGAN, Gülten (2002), *Tanzimattan 21.yüzyıla Türkiye Ekonomisi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 175-468

KEPENEK, Yakup ve Nurhan Yentürk (2005), *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 205-213-234

KILDİŞ, Yusuf (2003), “Menkul Kıymet İşlem Vergisi Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı 179, Ağustos, s. 195-198-200

KILIÇ, Mithat (2011), Kişisel Görüşme, 28.11.2011

KUMCU, Ercan ve Mahfi Eğilmez (2001), *Krizleri Nasıl Çıkardık*, Creative Yayıncılık, İstanbul, s. 149-198

KÜÇÜKAKSOY, İsmail (2006), *Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Ekonomik Kriz Etkisi: 1990-2004 Yılları Türkiye Uygulaması*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<http://www.milliyet.com.tr/japon-ev-kadinlari-liraya-sinif-atlatti/ekonomi/sondakika/02.09.2010/1284172/default.htm?ref=haberici>, 10.04.2011

<http://www.nber.org/papers/w6800>, 28.04.2011

ONARAN, Özlem (2002), “Krizlerden Kriz Beğenin: Türkiye ve Güney Kore Usulleri”, Editör: Masis Kürkçügil, *Bizim İçin Ağlama IMF*, Everest Yayınları, İstanbul, s.81

ÖZEL, Salih (1998), “Globalleşme ve Vergi İlişkisi”, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl 6, Sayı 72, s. 10

ÖZER, Mustafa (1999), *Finansal Krizler, Piyasa Başarısızlıkları ve Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Politikalar*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.89

http://www.patronlardunyasi.com/news_detail.php?id=34444, 01.04.2011

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&Date=22.07.2010&ArticleID=1009325>, 11.03.2011

<http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/yasar/2011/09/29/cari-aciga-finansal-islem-vergisi>, 06.10.2011

SABIR, Hasan (2002), “Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Kriz ve Tobin Vergi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı 170, Kasım, s. 138-139-179

ŞANVER, CAHİT (2012), Kişisel Görüşme, sanver@sakarya.edu.tr, 01.03.2012

SARAÇOĞLU, Fatih ve Özgür Şahan (2004), “*TOBİN VERGİSİ VE TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ*”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı 55, Ekim-Kasım, s. 72-76-78-79-80

SAVAŞAN, Fatih (2011), Kişisel Görüşme, 16.12.2011

SEKMEN, Fuat (2012), Kişisel Görüşme, 10.04.2012

SEYİDOĞLU, Halil (2002), *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, Güzem Can Yayınları, İstanbul, s. 256-304 (a)

- SEYİDOĞLU, Halil (2003), *Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama*, Güzem Can Yayınları, İstanbul, s.632 (b)
- SÖNMEZ, Mustafa (2002), *100 Soruda Küresel Kriz ve Türkiye*, Alan Yayıncılık, s. 122-446
- SPHAN, Paul Bernd (1995), “International Financial Flows and Transaction Taxes: Survey and Options”, <http://www.wiwi.uni-frankfurt.de/profs/spahn/pdf/publ/7-041.pdf>, 10.10.2011, s.31-32
- ŞEN, Gökhan (2011), Kişisel Görüşme, 29.11.2011
- ŞİMŞEK, Ali Rıza (2007), *Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Türkiye Ekonomisine Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- [http://www.taksimmenkul.com.tr/TaksimYeni/docs/raporlar/2005.09.13%20BASEL%20II\(BIS\).pdf](http://www.taksimmenkul.com.tr/TaksimYeni/docs/raporlar/2005.09.13%20BASEL%20II(BIS).pdf), 12.02.2011
- www.tcmb.gov.tr/yayinlar/odemeler dengesi istatistikleri, 20.04.2011
- TOBİN, James (1978), “A Proposal for International Reform”, *The Eastern Economic Journal*, July- October, <http://www.jstor.org/pss/20642317>, 05.12.2010, s. 155
- TOBIN, James (1994),”Special Contribution, A Tax on International Currency Transaction”, http://hdr.undp.org/reports/global/1994/en/pdf/hdr_1994_ch4.pdf, 05.12.2010, s. 70.
- TUNCER, Selahattin (2007), “Tobin Vergisi (Genel Değerlendirme)”, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı 170, Şubat, s.10-11-12
- UZUN, Meral (2006), “Latin Amerika’da Yaşanan Finansal Krizlerin Kriz Erken Uyarı Göstergeleri Açısından Değerlendirilmesi”, Editörler: SEYİDOĞLU, H. ve R. Yıldız, *Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri*, Arıkan Basım Yayın, s. 220-221-222
- VURAL, Tarık (2012), Kişisel Görüşme, tarikvural@ibu.edu.tr, 01.03.2012
- YAY, T. , G. Yay, E. Yılmaz (2001), *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, s. 33

YELDAN, Erinç (2002), *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 160

YELDAN, Erinç (2009), “Sermaye Hareketlerinin İdaresi: Brezilya Dersleri”, http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Yeldan235_28Ekm09.pdf, 18.10.2011

YELDAN, Erinç, “Türkiye Ekonomisi’nde Dış Borç Sorunu ve Kalkınma Stratejileri Açısından Analizi”, <http://www.calismatoplum.org/sayi1/makale1.pdf>, 25.01.2011

YILMAZ, Celali (2002), “Döviz Kuru İstikrarının Sağlanmasında Vergi Politikasından Yararlanılması: Tobin Vergisi”, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı 24, Mayıs, s.18

YILDIRIM, Nesrin (2002), “Finansal Piyasaların Yeniden Düzenlenmesi: Tobin Vergisi”, *Banka Ekonomik Yorum Dergisi*, Sayı 37, Nisan, s. 87

YILMAZ, Engin (2004), “Türkiye’de Finansal Krizlerin Nedeni Olarak Sermaye Hareketleri ve Kontrolüne Yönelik Önlemler”, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <http://www.belgeler.com/blg/2048/turkiyede-finansal-krizlerin-nedeni-olarak-sermaye-hareketleri-ve-kontrolune-yonelik-onlemler-capital-movements-as-a-cause-of-financial-crisis-on-turkey-and-solution-suggestions-for-their-controls>, 10.10.2011

YÜLEK, Murat (2010), “Tobin vergisi: Brezilya Tecrübesi”, <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=1013614>, 05.04.2012

http://tr.wikipedia.org/wiki/Finansal_sermaye_kontrolleri_uygulamalar%C4%B1#Malezya_Sermaye_Kontrolleri, 14.04.2011 (a)

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Spek%C3%BClasyon>, 26.09.2011 (b)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Finansal_sermaye_kontrolleri, 09.10.2011 (c)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bretton_Woods_sistemi, 10.10.2011 (d)

EKLER

Ek-1: Tobin Vergisi'nin Türkiye'de Uygulanabilirliği Hakkında Görüş Edinmeye Yönelik Mülakat Çalışması

Bu mülakat çalışması, kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol etmek amacıyla uygulanan Tobin Vergisi'nin Türkiye'de uygulanması halinde, nasıl sonuçlarla karşılaşılacağı ile ilgilidir. Konu ile fikirleriniz ışığında, çalışmanın daha aydınlatıcı olacağı düşüncesindeyim. Çalışma tamamen akademik amaç için gerçekleştirilmektedir. Sizlerin verdikleri hiçbir bilgi bireysel düzeyde açıklanmayacaktır.

Teşekkür ederim...

Özge ALIOĞLU

Sakarya Üniversitesi, Maliye ABD

1) Sizce %0,1-%0,5 gibi düşük oranlı Tobin Vergisi, kısa vadeli sermaye hareketlerini kontrol etmede, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, başarılı olabilir mi?

2) Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve ülkemizde de sıcak para hareketleri nedeniyle yaşanan finansal krizlerle mücadelede, Tobin Vergisi uygulamasının etkisi olur mu?

3) Türkiye'de 2000-2001 yaşanan ekonomik krizlerde Tobin Vergisi uygulaması olsaydı, krize etkisi sizce nasıl olurdu?

4)Küresel olarak uygulanması öngörülen Tobin Vergisi'nin, Türkiye'de uygulaması başarılı sonuçlar getirir mi? Sizce Türkiye ekonomisini nasıl etkiler?

5)Son zamanlarda küresel finansal kriz yaşayan Avrupa Birliği'nde, Tobin Vergisi benzeri bir vergi olan Finansal İşlem Vergisinin uygulanması Avrupa Birliği ekonomisini sizce nasıl etkiler? Finansal İşlem Vergisi'nin uygulanması, sizce krizle mücadelede başarı getirir mi?

6)Avrupa Birliği'nde Finansal İşlem Vergisi'nin uygulaması durumunda, Türkiye ekonomisi nasıl etkilenir? Türkiye'de de uygulanması söz konusu olur mu?

KATILIMCININ _____ ;

AD – SOYAD _____ :

ÇALIŞTIĞI KURUM :

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılı Eylül ayında İstanbul'da dünyaya gelen Özge ALİOĞLU, ilk ve orta öğrenimini Zonguldak'ta tamamladı. 2004 yılında Mehmet Çelikel Anadolu Lisesi'nden mezun olup, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünde lisans eğitimine başladı. 2008 yılında Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilime Fakültesi Maliye Bölümünden Mezun olduktan sonra yine aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başladı.